

PYTANIA I REPETYTORIUM DO OLIMPIADY WIEDZY O PAŃSTWIE I PRAWIE 2010/2011 III STOPIEŃ

PYTANIA WIELOKROTNEGO WYBORU

1. W myśl art. 203 konstytucji Najwyższa Izba Kontroli może kontrolować działalność organów samorządu terytorialnego z punktu widzenia:

- a) gospodarności
- b) celowości
- c) rzetelności

Najwyższa Izba Kontroli zobowiązana jest do stosowania ściśle sprecyzowanych kryteriów kontroli. Należą do nich legalność, celowość, rzetelność i gospodarność. Kryterium legalności oznacza badanie, czy kontrolowana działalność była zgodna z obowiązującymi w danym czasie, przepisami prawa. Kryterium rzetelności oznacza sprawdzenie czy była ona wykonywana z należytą starannością, sumiennie i we właściwym czasie. Kryterium gospodarności, badanie, czy środki, którymi dysponowała kontrolowana jednostka były wykorzystywane oszczędnie i wydajnie. Kryterium celowości zaś, badanie czy działania podejmowane przez tą jednostkę mieściły się w określonych dla niej celach, a zastosowane przez nią metody i środki były optymalne.

Konstytucja nie poprzestaje jedynie na łącznym wymienieniu kryteriów kontroli, lecz przypisuje je do odpowiednich podmiotów poddanych kontroli NIK. Na przykład działalność organów samorządu terytorialnego, samorządowych osób prawnych i innych samorządowych jednostek organizacyjnych może być kontrolowana wyłącznie z punktu widzenia legalności, gospodarności i rzetelności. Ocena celowości ich działania mieści się w zakresie samodzielności samorządu terytorialnego.

2. Sejm powołuje:

- a) Prezesa NIK na siedmioletnią kadencję na wniosek Marszałka Sejmu lub 35 posłów
- b) Rzecznika Praw Obywatelskich na pięcioletnią kadencję większością 3/5 głosów
- c) 4 członków Krajowej Rady Sądownictwa spośród posłów

Jedną z funkcji Sejmu jest powoływanie i odwoływanie określonych organów państwowych, bądź częściowe kształtowanie ich składu osobowego. Wśród nich są między innymi Prezes Najwyższej Izby Kontroli powoływany na sześcioletnią kadencję, Rzecznik Praw Obywatelskich powoływany na pięcioletnią kadencję oraz czterej członkowie Krajowej Rady Sądownictwa wybierani na okres kadencji Sejmu.

Prezesa NIK i Rzecznika Praw Obywatelskich Sejm powołuje za zgodą Senatu. Kandydatów do sprawowania tych urzędów może zgłosić Marszałek Sejmu albo grupa co najmniej 35 posłów. Wybór następuje bezwzględną większością głosów.

W skład Krajowej Rady Sądownictwa stojącej na straży niezależności sądów i niezawisłości sędziów wchodzi przedstawiciele wszystkich trzech władz, przedstawiciele najważniejszych organów tworzących i stosujących prawo. Są wśród nich:

- 1) Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego i Minister Sprawiedliwości przez okres pełnienia swych funkcji,

- 2) osoba powołana przez Prezydenta bez oznaczania kadencji i z możliwością odwołania w każdym czasie,
- 3) czterech posłów wybranych przez Sejm i dwóch senatorów wybranych przez Senat na okres kadencji tych organów,
- 4) dwóch sędziów Sądu Najwyższego wybranych przez Zgromadzenie Ogólne tego sądu,
- 5) dwóch przedstawicieli sądów administracyjnych wybranych przez zgromadzenie Ogólne Naczelnego Sądu Administracyjnego wspólnie z przedstawicielami zgromadzeń ogólnych wojewódzkich sądów administracyjnych,
- 6) dwóch sędziów sądów apelacyjnych wybranych przez przedstawicieli zgromadzeń ogólnych sędziów apelacji,
- 7) ośmiu sędziów wybranych przez zebranie przedstawicieli zgromadzeń ogólnych sędziów okręgów,
- 8) jeden sędzia wybrany przez Zgromadzenie Sędziów Wojskowych.

3. Wskaż, które stwierdzenie/a o ustroju polskiego sądownictwa jest/są prawdziwe:

- a) sądy administracyjne to Naczelny Sąd Administracyjny i wojewódzkie sądy administracyjne
- b) sądami wojskowymi są wojskowe sądy okręgowe i wojskowe sądy garnizonowe
- c) w uzasadnionych przypadkach można utworzyć więcej niż jeden sąd rejonowy na obszarze jednej gminy

Wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe. Sądami powszechnymi są: sądy rejonowe, sądy okręgowe oraz sądy apelacyjne. Sąd rejonowy tworzy się dla jednej lub większej ilości gmin (w uzasadnionych przypadkach w ramach tej samej gminy może być więcej niż jeden sąd rejonowy). Sąd okręgowy tworzy się dla obszaru właściwości co najmniej dwóch sądów rejonowych, a sąd apelacyjny dla obszaru właściwości co najmniej dwóch okręgów sądowych. Sądami administracyjnymi są wojewódzkie sądy administracyjne jako sądy pierwszej instancji oraz Naczelny Sąd Administracyjny jako sąd drugiej instancji. Natomiast sądami wojskowymi są wojskowe sądy okręgowe i wojskowe sądy garnizonowe.

4. Wskaż prawdziwe stwierdzenie/a na temat stanów nadzwyczajnych w Konstytucji RP z 1997 r.:

- a) okres trwania stanu wyjątkowego jest konstytucyjnie ograniczony do 90 dni i może być przedłużony przez Sejm o kolejne 45 dni
- b) okres trwania stanu wojennego nie jest konstytucyjnie ograniczony
- c) okres trwania stanu klęski żywiołowej jest konstytucyjnie ograniczony do 30 dni, ale za zgodą Sejmu może nastąpić jego przedłużenie

Obowiązująca Konstytucja przewiduje trzy rodzaje stanu nadzwyczajnego: stan wojenny, stan wyjątkowy i stan klęski żywiołowej. Wskazuje także zasadnicze elementy procedury ich wprowadzania. Jednym z nich jest określenie maksymalnych granic czasowych trwania stanu nadzwyczajnego. I tak zgodnie z nią, stan wyjątkowy i stan klęski żywiołowej mogą być wprowadzane tylko na czas oznaczony i nie mogą trwać dłużej niż odpowiednio 90 i 30 dni. Sejm może wyrazić zgodę na ich przedłużenie, z tym że w przypadku stanu wyjątkowego tylko raz i tylko na czas nie dłuższy niż 60 dni (przedłużenie przez Sejm stanu klęski żywiołowej nie podlega ograniczeniom). Okres trwania stanu wojennego nie jest konstytucyjnie ograniczony.

5. Z pełnieniem którego/ych urzędu/ów wiąże się odpowiedzialność konstytucyjna?

- a) Prezesa Narodowego Banku Polskiego
- b) Prezesa Najwyższej Izby Kontroli
- c) Prezesa Sądu Najwyższego

Odpowiedzialność konstytucyjna jest jedną z podstawowych gwarancji praworządności w Rzeczypospolitej Polskiej. Polega ona na pociąganiu do odpowiedzialności osób zajmujących najwyższe stanowiska państwowe za naruszenie przez nie konstytucji lub ustaw.

Zamknięty katalog urzędów, z pełnieniem których wiązać się może odpowiedzialność konstytucyjna zawarty został w art. 198 ust. 1 i 2 Konstytucji. Bez zmiany ustawy zasadniczej katalogu tego poszerzyć nie można.

Są to następujące urzędy:

- 1) Prezydent Rzeczypospolitej,
- 2) Prezes Rady Ministrów oraz członkowie Rady Ministrów
- 3) Prezes Narodowego Banku Polskiego,
- 4) Prezes Najwyższej Izby Kontroli,
- 5) członkowie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji
- 6) osoby, którym Prezes Rady Ministrów powierzył kierowanie ministerstwem
- 7) Naczelny Dowódca Sił Zbrojnych,
- 8) posłowie i senatorowie.

6. System proporcjonalny obowiązuje w Polsce w wyborach do:

- a) rad gmin powyżej 20 tys. mieszkańców
- b) Sejmu
- c) Senatu

Historycznie ukształtowały się dwa systemy ustalania wyników wyborów: system większościowy i system proporcjonalny. Opowiedzenie się za jednym z nich stanowi pochodną różnego rozumienia celu i roli wyborów. Spotykane w tym względzie stanowiska można sprowadzić do dwu grup; dla jednych głównym celem wyborów jest możliwość zbadania stanu opinii publicznej, stworzenie dla wyborców warunków ujawniania swego poparcia dla określonego programu działania, a także dla osób traktowanych jako przyszłych reprezentantów narodu. Stanowisko to, prowadzi do wyłonienia organu, w którym odbija się stan polityczny opinii społeczeństwa. Celowi temu najlepiej służy zasada wyborów proporcjonalnych, która stwarza dla partii małych sprzyjające warunki włączenia się do rywalizacji o mandaty. Z drugiej strony zasada ta, prowadzi niekiedy do bardzo znacznego rozproszenia sił w parlamencie, co utrudnia lub czasami wręcz uniemożliwia wyłonienie stabilnego rządu (skutek ten może być częściowo niwelowany przez wprowadzanie tzw. klauzul zaporowych (progów wyborczych), eliminujących z parlamentu ugrupowania najsłabsze).

Drugie stanowisko podkreśla, że celem wyborów nie jest badanie stanu opinii publicznej, a tym samym ujawnianie poparcia społecznego dla różnych ugrupowań i ich programów. Celem zasadniczym jest wyłonienie parlamentu o zdecydowanej zwartej większości, zdolnej do utworzenia rządu i zapewniającej mu stabilny byt. Zwolennicy tego stanowiska optują na rzecz systemu większościowego, który – w odróżnieniu od systemu proporcjonalnego – spełnia rolę aktywną, gdyż prowadzi do ukształtowania większości parlamentarnej, chociaż za cenę określonej deformacji rzeczywistego układu sił politycznych w społeczeństwie.

Konstytucja RP w art. 96 ust. 2 przesądza o proporcjonalnym systemie wyborczym przy wyłanianiu składu Sejmu; milczy na temat systemu ustalania wyników wyborów w odniesieniu do Senatu, co rozstrzyga z kolei obowiązująca ordynacja wyborcza z 2001 r.

przyjmując system większości względnej. Ponadto, z Ustawy Zasadniczej wynika system większości bezwzględnej stosowany przy wyłanianiu Prezydenta RP (art. 127 ust. 4). Pominęte przez Konstytucję rozstrzygnięcie o przyjętym systemie wyborczym przy wyłanianiu organów stanowiących i wykonawczych samorządu terytorialnego, uregulowane jest w ordynacji wyborczej z 1998 r., w myśl której w gminach do 20 tys. mieszkańców radni wyłaniani są systemem większości względnej, a w gminach powyżej 20 tys. mieszkańców oraz w powiatach (w tym w powiatach grodzkich) i województwach – systemem proporcjonalnym; z kolei, ustawa z 20 czerwca 2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta, precyzuje zasadę większości bezwzględnej.

7. Prezydent RP odpowiada przed Trybunałem Stanu za:

- a) naruszenie Konstytucji lub ustaw w związku z zajmowanym stanowiskiem lub w zakresie swego urzędowania
- b) popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego
- c) popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego w związku z zajmowanym stanowiskiem

Zgodnie z treścią art. 145 ust. 1 Konstytucji RP, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej może być pociągnięty do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu za naruszenie Konstytucji lub ustawy lub za popełnienie przestępstwa. Przepis powyższy pozwala stwierdzić, iż odpowiedzialność Głowy Państwa przed TS może przyjąć postać: a) odpowiedzialności za delikt konstytucyjny, tj. za czyn, który nie będąc przestępstwem, stanowi zawinione naruszenie Konstytucji lub ustawy w związku z pełnionym stanowiskiem lub w zakresie urzędowania przez osoby zajmujące najwyższe urzędy w państwie; b) odpowiedzialności karnej za jakiegokolwiek przestępstwo (uchwalona w sierpniu 2003 r. nowelizacja ustawy o Trybunale Stanu wskazuje, iż w grę wchodzi odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe).

W odniesieniu do Prezydenta RP Trybunał Stanu jest wyłącznie właściwym sądem karnym, dlatego też nie ma znaczenia, czy do popełnienia przestępstwa doszło w związku ze sprawowanym urzędem, czy w życiu prywatnym osoby sprawującej najwyższy urząd w państwie.

Prawo postawienia Prezydenta w stan oskarżenia przed Trybunałem Stanu przysługuje Zgromadzeniu Narodowemu, na wniosek grupy co najmniej 140 jego członków. Wniosek wstępny składany jest na ręce Marszałka Sejmu, który kieruje go do Komisji Odpowiedzialności Konstytucyjnej. Sprawozdanie Komisji obejmuje wniosek o postawienie Głowy Państwa w stan oskarżenia lub o umorzenie postępowania. Uchwała w sprawie pociągnięcia Prezydenta RP do odpowiedzialności przed TS zapada większością co najmniej 2/3 ustawowej liczby członków Zgromadzenia Narodowego, które decydując o postawieniu Prezydenta przed Trybunałem Stanu wybiera ze swego składu dwóch oskarżycieli, z których każdy powinien odpowiadać warunkom koniecznym dla powołania na stanowisko sędziego. Podjęcie uchwały skutkuje zawieszeniem Prezydenta RP w sprawowaniu urzędu do czasu rozstrzygnięcia sprawy przez Trybunał Stanu (obowiązki Prezydenta tymczasowo przejmuje Marszałek Sejmu). Prawomocne orzeczenie Trybunału Stanu stwierdzające popełnienie przez Prezydenta deliktu konstytucyjnego lub przestępstwa jest równoznaczne ze złożeniem Głowy Państwa z urzędu i koniecznością przeprowadzenia wyborów

8. Prezydent RP musi przyjąć dymisję Rady Ministrów złożoną w związku z:

- a) nieuchwaleniem wotum zaufania dla Rady Ministrów
- b) wyrażeniem Radzie Ministrów wotum nieufności
- c) rezygnacją Prezesa Rady Ministrów

Na podstawie art. 162 Konstytucji, Prezes Rady Ministrów obowiązany jest do złożenia dymisji rządu:

- 1) na pierwszym posiedzeniu nowo wybranego Sejmu,
- 2) w przypadku wyrażenia Radzie Ministrów wotum nieufności,
- 3) w razie nieuchwalenia przez Sejm wotum zaufania dla rządu,
- 4) na skutek rezygnacji Prezesa Rady Ministrów.

Zaistnienie powyższych okoliczności powoduje, że Prezydent przyjmuje dymisję Rady Ministrów i powierza jej zarazem dalsze sprawowanie obowiązków do czasu powołania nowego rządu; jedynie w ostatnim z wymienionych przypadków Prezydent może odmówić przyjęcia dymisji. To właśnie rozwiązanie poddawane jest krytycznej ocenie w nauce prawa, której przedstawiciele akcentują, że Prezes Rady Ministrów i w ogóle cały rząd może pełnić swe funkcje wbrew swej woli, co nie wydaje się harmonizować z wymogami państwa demokratycznego. Podnieść jednak należy, iż pozostawienie takiej możliwości dla Głowy Państwa może - w ściśle określonych sytuacjach - pełnić bardzo pozytywną rolę. Chodzi tu bowiem zapewne o rozważenie przez Prezydenta wszelkich zaistniałych rzeczywistych przyczyn (niekoniecznie prawnych) podjęcia przez premiera decyzji o rezygnacji z kierowania gabinetem. Dlatego też, odmowa jej przyjęcia przez Prezydenta, może być – w konkretnej sytuacji politycznej – najstosowniejszą decyzją, chroniącą państwo przed kryzysem rządowym.

Zaznaczenia wymaga, że w razie przyjęcia dymisji rządu przez Prezydenta RP, dymisję składają także sekretarze i podsekretarze stanu oraz wojewodowie i wicewojewodowie. O przyjęciu ich dymisji rozstrzyga Prezes RM w ciągu trzech miesięcy od dnia powołania nowego gabinetu.

9. Sejm wyraża zgodę na pociągnięcie członka Rady Ministrów do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu:

- a) większością 3/5 ustawowej liczby posłów
- b) na wniosek przewodniczącego Trybunału Stanu
- c) na wniosek grupy co najmniej 50 posłów

Konstytucja RP w art. 198 ust.1 wśród podmiotów ponoszących odpowiedzialność przed Trybunałem Stanu za dopuszczenie się deliktu konstytucyjnego wymienia Prezesa Rady Ministrów i członków Rady Ministrów, zaś art. 156 ust.1 Ustawy Zasadniczej precyzuje, iż członkowie Rządu ponoszą przed Trybunałem Stanu również odpowiedzialność za popełnienie przestępstwa w związku z zajmowanym stanowiskiem.

W odniesieniu do odpowiedzialności za delikt konstytucyjny zauważyć należy, iż naruszenie Konstytucji lub ustawy nastąpić może w dwóch formach: a) – w zakresie urzędowania członka Rządu, czyli w ramach przysługujących kompetencji, które są jednak realizowane z naruszeniem prawa; b) – w związku z zajmowanym stanowiskiem, kiedy określone działania nie mieszczą się w zakresie kompetencji danego organu, ale są możliwe do podjęcia ze względu na charakter sprawowanego urzędu.

Istotne zastrzeżenie wiąże się również z zasadami ponoszenia przez członków Rady Ministrów odpowiedzialności karnej przed Trybunałem Stanu. Obok konieczności wykazania wspomnianego powyżej związku pomiędzy popełnionym przestępstwem a pełnionym stanowiskiem, istotny jest tu tzw. konkurencyjny charakter odpowiedzialności karnej członków Rządu przed TS. Oznacza on, iż odpowiedzialność karna przed Trybunałem Stanu może być wdrożona w stosunku do Premiera, ministra lub przewodniczącego określonego w ustawie komitetu, powołanego w skład Rady Ministrów jedynie w razie jednoczesnego rozpoznania przez TS problemu odpowiedzialności konstytucyjnej wymienionych organów.

W odniesieniu do członków Rady Ministrów prawo wystąpienia z wnioskiem wstępnym w sprawie pociągnięcia do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu przysługuje Prezydentowi RP oraz grupie co najmniej 115 posłów. Przedmiotową uchwałą podejmuje Sejm, większością 3/5 ustawowej liczby posłów. Podjęcie uchwały o postawieniu w stan oskarżenia przed TS powoduje zawieszenie w czynnościach członka Rządu, którego dotyczy, zaś uznanie przez Trybunał Stanu chociażby nieumyślnego popełnienia deliktu konstytucyjnego skutkuje utratą zajmowanego stanowiska.

10. Do źródeł wewnętrznie obowiązującego prawa można zaliczyć:

- a) uchwały Rady Ministrów
- b) rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów
- c) zarządzenia Prezesa Rady Ministrów

Do źródeł wewnętrznie obowiązującego prawa Konstytucja zalicza uchwały Rady Ministrów oraz zarządzenia ministrów i Prezesa Rady Ministrów (art. 93 ust. 1). Przyjmuje się, iż nie jest to katalog zamknięty. Akty te mogą nosić inne nazwy, jak również być wydawane przez organy niewskazane w tym przepisie.

Istota źródeł prawa wewnętrznego wynika z zakresu ich obowiązywania. Są one adresowane wyłącznie do jednostek organizacyjnie podległych organowi, który je wydał. Często określa się je mianem aktów kierownictwa wewnętrznego.

Warto podkreślić, iż postanowienia aktów prawa wewnętrznego muszą być zgodne z normami wynikającymi ze źródeł powszechnie obowiązującego prawa.

11. W zależności od sposobu określenia wzoru winnego zachowania, normy prawne możemy podzielić na:

- a) abstrakcyjne i konkretne
- b) abstrakcyjne i generalne
- c) nakazy, zakazy i uprawnienia

Normy prawne można podzielić na abstrakcyjne i konkretne. Rozróżnienia dokonuje się w oparciu o kryterium sposobu określenia wzoru winnego zachowania.

Dyspozycja abstrakcyjnych norm prawnych ma charakter powtarzalny. Wzór winnego zachowania może znaleźć zastosowanie w nieokreślonej liczbie przypadków. Normy konkretne odnoszą się do jednorazowych zachowań.

Większość norm prawnych ma charakter abstrakcyjny. Kazyistyka prawa wymagałaby zbyt częstych nowelizacji. Prawodawca stara się określać przepisy w taki sposób, by mogły one skutecznie regulować także nowe typy stosunków prawnych.

Sposób określenia wzoru winnego zachowania przesądza także o tym czy daną normę można postrzegać jako nakaz, zakaz bądź uprawnienie.

12. Uregulowania w postaci kodeksów występują na gruncie prawa:

- a) cywilnego
- b) karnego
- c) finansowego

Kodeksy są szczególnym typem aktów prawnych, przeważnie rangi ustawowej. W sposób wyczerpujący regulują one szeroki obszar stosunków społecznych. Wprowadzane są w miejsce wielu różnorodnych aktów normatywnych. Ustawodawca ułatwia tym samym korzystanie z prawa osobom, które nie mają wykształcenia prawniczego. Kodeksy występują

przede wszystkim na gruncie prawa cywilnego i prawa karnego. Regulacji kodeksowej brakuje np. w prawie finansowym.

Przykłady:

- 1) kodeks cywilny,
- 2) kodeks rodzinny i opiekuńczy,
- 3) kodeks spółek handlowych,
- 4) kodeks karny,
- 5) kodeks postępowania cywilnego,
- 6) kodeks postępowania karnego,
- 7) kodeks postępowania administracyjnego.

13. Sankcja egzekucyjna:

- a) to sankcja przewidująca konsekwencję w postaci kary śmierci
- b) może mieć zastosowanie na gruncie prawa cywilnego lub administracyjnego
- c) jest zabroniona w prawie polskim

Sankcja egzekucyjna to jeden z rodzajów dolegliwości przewidzianych przez ustawodawcę za niezastosowanie się do dyspozycji norm prawnych. Wyróżnia się ją ze względu na cel jej stosowania. Istotą sankcji egzekucyjnej jest przymuszenie adresata normy do wykonania ciążącego na nim obowiązku lub przywrócenia stanu faktycznego sprzed momentu naruszenia zakazu. Może ona mieć charakter pośredni (np. wymierzenie grzywny mającej skłonić świadka do zgłoszenia się w sądzie) lub bezpośredni (np. zastosowanie przymusu w celu doprowadzenia świadka na rozprawę). Sankcja ta znajduje zastosowanie przede wszystkim na gruncie prawa cywilnego i administracyjnego.

Dolegliwość sankcji egzekucyjnej zwiększa fakt, iż osoba wobec której została zastosowana musi liczyć się z dodatkowymi kosztami sądowymi i egzekucyjnymi.

14. Językiem prawnym jest język:

- a) aktów normatywnych
- b) decyzji administracyjnych
- c) orzeczeń sądowych

Akty normatywne formułowane są za pomocą języka prawnego. Wypowiedzi prawodawcy wyróżniają szczególne reguły gramatyczne i semantyczne. Jest to język bardzo sformalizowany. W specyficzny sposób używany jest czas teraźniejszy i tryb oznajmujący. Wynika to z dążenia do maksymalnie zwięzłego ujęcia w przepisach treści normatywnych. Szczególny jest też zakres słów i ich znaczeń wprowadzany przez ustawodawcę. W tekstach aktów normatywnych można znaleźć pojęcia niewystępujące w języku potocznym, a także definicje legalne, które mogą modyfikować zakresy desygnatów poszczególnych nazw.

Akty stosowania prawa (decyzje administracyjne, orzeczenia sądowe) formułowane są w języku prawniczym. Jest on pochodną języka prawnego. Organy stosujące prawo siłą rzeczy posługują się pojęciami występującymi w tekstach aktów normatywnych. Wypowiedzi te są jednak mniej sformalizowane (bardziej zbliżone do języka potocznego).

15. Charakter klauzuli generalnej może mieć przepis, w którym ustawodawca posługuje się pojęciem:

- a) dobra wiara
- b) interes społeczny
- c) dobro dziecka

Klauzule generalne to przepisy zawierające nieostre określenia, których znaczenie nie zostało ściśle przez ustawodawcę doprecyzowane (tj. dobra wiara, interes społeczny, należyta staranność, dobro dziecka) lub odwołania do pozaprawnych systemów normatywnych (np. zasad sprawiedliwości społecznej, zasad współżycia społecznego, zwyczajów miejscowych). Stosowanie klauzul generalnych sprzyja elastyczności prawa, zwiększa się bowiem luz decyzyjny organów powołanych do jego stosowania. Ustawodawca powinien jednak korzystać z tego typu konstrukcji świadomie i w ograniczonym zakresie. W przeciwnym razie zagrożona byłaby pewność prawa. W szczególności odnosi się to do prawa karnego. Zgodnie z art. 42 Konstytucji kwestie odpowiedzialności karnej powinny być rozstrzygane bezpośrednio w przepisach rangi ustawowej. Pozostawienie nadmiernego luzu decyzyjnego organom wymiaru sprawiedliwości mogłoby stanowić naruszenie tej zasady.

16. Aktem normatywnym jest:

- a) wyrok sądu
- b) decyzja administracyjna
- c) ustawa

Akt normatywny (prawotwórczy) to dokument organu państwowego, zawierający przepisy, które mogą posłużyć do konstruowania generalno–abstrakcyjnych norm prawnych. Do tej grupy zalicza się przede wszystkim źródła powszechnie obowiązującego prawa, a więc np. Konstytucję, ustawy, rozporządzenia. Mogą to być także akty kierownictwa wewnętrznego np. uchwały Rady Ministrów, zarządzenia Prezesa Rady Ministrów. Ograniczony zasięg obowiązywania norm prawnych utworzonych na podstawie tego typu przepisów nie pozbawia ich abstrakcyjnego i generalnego charakteru.

Od aktów normatywnych należy odróżnić akty stosowania prawa, w szczególności wyroki sądowe i decyzje administracyjne. Nie mają one charakteru prawotwórczego. Dotyczą zindywidualizowanych adresatów i konkretnych sytuacji. Warto zauważyć, iż zarówno wyroki sądowe jak i decyzje administracyjne są wydawane na podstawie przepisów zawartych w aktach normatywnych.

17. W skład kompetencji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej wchodzi/ą:

- a) wydawanie rozporządzeń
- b) uchwalanie ustaw
- c) wydawanie rozporządzeń z mocą ustawy

Prezydent RP ma kompetencje do wydawania dwóch rodzajów źródeł powszechnie obowiązującego prawa:

- 1) rozporządzeń oraz
- 2) rozporządzeń z mocą ustawy.

Pierwsze uprawnienie wynika z art. 142 ust. 1 Konstytucji. Rozporządzenia Prezydenta RP mogą być wydawane jedynie na podstawie ustawy i w celu jej wykonania. Delegacja ustawowa powinna wyraźnie wskazywać zakres przekazanych do uregulowania spraw.

Rozporządzenia z mocą ustawy stanowią odrębną kategorię źródeł prawa. Zgodnie z art. 234 Konstytucji, korzystanie z tego typu aktów normatywnych możliwe jest jedynie w czasie

trwania stanu wojennego oraz w przypadku gdy Sejm nie może zebrać się na posiedzenie. Prezydent RP wydaje je na wniosek Rady Ministrów i wymagają one zatwierdzenia na najbliższym posiedzeniu Sejmu.

Prezydent RP może wydawać także zarządzenia oraz postanowienia, nie mają one jednak charakteru powszechnie obowiązującego.

18. Używane w doktrynie pojęcie „prawo partykularne” (*ius particulare*) jest określeniem przepisów prawnych obowiązujących:

- a) na wyodrębnionym fragmencie terytorium państwa
- b) w krótkim okresie czasu
- c) wąską grupę adresatów

Przepisy prawne można podzielić na uniwersalne (*ius universale*) oraz partykularne (*ius particulare*). Kryterium rozróżniającym jest zasięg ich obowiązywania. Nie jest istotny zakres podmiotów objętych regulacją. Bez znaczenia jest także czasowy aspekt ich obowiązywania. Przepisy uniwersalne obowiązują na całym terytorium państwa. Są to najczęściej akty normatywne wydawane przez najwyższe organy władzy państwowej np. ustawy, rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów.

Zasięg obowiązywania przepisów partykularnych jest ograniczony do wyodrębnionego fragmentu terytorium państwa np. województwa. Taki charakter mają akty normatywne wydawane przez terenowe organy administracji rządowej oraz organy samorządu terytorialnego np. uchwały rady gminy.

19. Do kręgu państw kultury *common law* zalicza się:

- a) Wielką Brytanię
- b) Australię
- c) Włochy

Ogół porządków prawnych świata można usystematyzować, grupując je w kilka podstawowych typów. Tworzy się w ten sposób tzw. kultury prawne. Spektrum kryteriów decydujących o przynależności do danej kategorii jest bardzo szerokie. Uwzględnia się m. in. specyfikę:

- 1) pojmowania prawa,
- 2) funkcji prawa,
- 3) tworzenia i stosowania prawa,
- 4) katalogu źródeł prawa,
- 5) budowy systemu prawa (powiązań pomiędzy jego elementami),
- 6) historycznego procesu rozwoju prawa,
- 7) zawodów prawniczych,
- 8) relacji prawa do innych systemów normatywnych, zwłaszcza religii.

Do podstawowych kultur prawnych najczęściej zalicza się:

- kulturę prawa stanowionego (np. Francja, Włochy, Niemcy, Polska),
- kulturę *common law* (np. Wielka Brytania, Australia, Nowa Zelandia),
- judaistyczną kulturę prawną (Izrael),
- kulturę prawną islamu (np. Arabia Saudyjska, Irak, Zjednoczone Emiraty Arabskie),
- kulturę prawną hindu (np. Indie, Pakistan, Kenia)
- dalekowschodnią kulturę prawną (np. Chiny, Korea, Japonia).

20. Do dróg publicznych zaliczamy:

- a) autostrady
- b) drogi ekspresowe
- c) drogi gminne

Drogą publiczną jest droga zaliczona na podstawie ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (tekst jednolity: Dz. U. z 2007 r. Nr 19, poz. 115 z późn. zm.) do jednej z kategorii dróg, z której może korzystać każdy, zgodnie z jej przeznaczeniem, z ograniczeniami i wyjątkami określonymi w tej ustawie lub innych przepisach szczególnych. Drogi publiczne ze względu na funkcje w sieci drogowej dzielą się na następujące kategorie: drogi krajowe, drogi wojewódzkie, drogi powiatowe i **drogi gminne**.

Do dróg krajowych zalicza się: 1. **autostrady** i **drogi ekspresowe** oraz drogi leżące w ich ciągach do czasu wybudowania autostrad i dróg ekspresowych; 2. drogi międzynarodowe; 3. drogi stanowiące inne połączenia zapewniające spójność sieci dróg krajowych; 4. drogi dojazdowe do ogólnodostępnych przejść granicznych; 5. drogi alternatywne dla autostrad płatnych; 6. drogi stanowiące ciągi obwodnicowe dużych aglomeracji miejskich; 7. drogi o znaczeniu obronnym.

Do dróg wojewódzkich zalicza się drogi inne niż wyżej określone, stanowiące połączenia między miastami, mające znaczenie dla województwa, i drogi o znaczeniu obronnym niezaliczone do dróg krajowych. **Do dróg powiatowych** zalicza się drogi inne niż wyżej określone, stanowiące połączenia miast będących siedzibami powiatów z siedzibami gmin i siedzib gmin między sobą.

Do dróg gminnych zalicza się drogi o znaczeniu lokalnym niezaliczone do innych kategorii, stanowiące uzupełniającą sieć dróg służących miejscowym potrzebom, z wyłączeniem dróg wewnętrznych.

21. Rozporządzenia może/gą wydawać:

- a) Rada Ministrów
- b) Prezes Rady Ministrów
- c) Sejm

Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe, rozporządzenia oraz akty prawa miejscowego. Rozporządzenia są wydawane wyłącznie przez organy wskazane w Konstytucji Rzeczypospolitej z 2 kwietnia 1997 r. (tekst jednolity: Dz. U. Nr 78, poz. 483), na podstawie szczegółowego upoważnienia zawartego w ustawie i w celu jej wykonania. Upoważnienie powinno określać organ właściwy do wydania rozporządzenia i zakres spraw przekazanych do uregulowania, jak również wytyczne dotyczące treści aktu. Stopień szczegółowości upoważnienia jest zależny od charakteru delegowanego uprawnienia prawotwórczego, jak i poddanej mu materii.

Katalog organów uprawnionych do wydawania rozporządzeń jest ograniczony. Jest to: Prezydent Rzeczypospolitej (art. 142 ust. 1 Konstytucji), **Rada Ministrów** (art. 146 ust. 4 pkt 2 Konstytucji), **Prezes Rady Ministrów** (art. 148 pkt 3 Konstytucji), minister kierujący działem administracji rządowej (art. 149 ust. 2 Konstytucji), Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji (art. 213 ust. 2 Konstytucji). Szczególnym rodzajem rozporządzenia jest rozporządzenie porządkowe wydawane przez wojewodę na podstawie upoważnienia zawartego w art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (tekst jednolity: Dz. U. Nr 31, poz. 206). Nie jest to jednak rozporządzenie w rozumieniu Konstytucji, lecz źródło prawa będące aktem prawa miejscowego, czyli akt o niższej randze prawnej.

22. Numer PESEL (Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności) zawiera zakodowane informacje o:

- a) dacie urodzenia
- b) miejscu urodzenia
- c) płci

Numer Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności, którego nazwa przyjęła się jako numer „PESEL”, jest to 11-cyfrowy, stały symbol numeryczny, jednoznacznie identyfikujący osobę fizyczną. Numer ten nadaje minister właściwy do spraw wewnętrznych w formie czynności materialno–technicznej na podstawie art. 31a ust. 2 ustawy z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych (tekst jednolity: Dz. U. z 2006 r. Nr 139, poz. 993 z późn. zm.).

Numer PESEL nadaje się: 1. obywatelom polskim zameldowanym na pobyt stały lub czasowy trwający ponad 3 miesiące, a także osobom ubiegającym się o wydanie dowodu osobistego; 2. cudzoziemcom zameldowanym na pobyt stały lub czasowy trwający ponad 3 miesiące; 3. obywatelom polskim i cudzoziemcom, którzy podlegają na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej ubezpieczeniom społecznym lub ubezpieczeniu zdrowotnemu i nie mają jeszcze nadanego numeru; 4. obywatelom polskim zamieszkałym za granicą, ubiegającym się o wydanie paszportu.

Numer PESEL jest ciągiem cyfr, z których każda ma jakieś znaczenie. Sześć pierwszych cyfr oznacza **datę urodzenia** (rok, miesiąc, dzień), kolejne cztery – liczbę porządkową i **płeć** osoby, a ostatnia jest cyfrą kontrolną służącą do komputerowej kontroli poprawności nadanego numeru ewidencyjnego.

23. Naczelnym organem administracji rządowej jest/są:

- a) Rada Ministrów
- b) Prezes Rady Ministrów
- c) Komendant Główny Policji

Naczelnymi organami administracji publicznej w Polsce są organy mające szczególne znaczenie w Polsce i zajmujące naczelną pozycję w strukturach administracji publicznej. Obecnie pojęcie „organy naczelne” jest rzadko spotykanym określeniem prawnym. O naczelnym charakterze danego organu decyduje nie jego kwalifikacja terminologiczna jako naczelnego, lecz rola jaką pełni. Do organów tych można więc obecnie zaliczyć: Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, **Radę Ministrów, Prezesa Rady Ministrów**, ministrów kierujących działami administracji rządowej, Przewodniczącego Komitetu Integracji Europejskiej. W odniesieniu do ostatniego, w języku prawnym nadal funkcjonuje określenie „naczelnym organem administracji rządowej”. Zapis zawierający to określenie jest jednak obecnie wyjątkiem. Szczególną pozycję wśród organów państwowych zajmuje także Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji. Jest to organ, którego szczególną pozycję prawną wyznacza Konstytucja Rzeczypospolitej z 2 kwietnia 1997 r. (tekst jednolity: Dz. U. Nr 78, poz. 483).

24. Terenowym organem administracji rządowej jest/są:

- a) wojewoda
- b) marszałek województwa
- c) starosta

Marszałek województwa stoi na czele zarządu województwa jako jednostki samorządu terytorialnego. Wybiera go sejmik województwa bezwzględną większością głosów

ustawowego składu sejmiku, w głosowaniu tajnym. Organizuje on pracę zarządu województwa i urzędu marszałkowskiego, kieruje bieżącymi sprawami województwa oraz reprezentuje województwo na zewnątrz. Jest elementem organizacyjnym samorządu wojewódzkiego, nie zaś administracji rządowej.

Starosta stoi na czele zarządu powiatu. Rada powiatu wybiera starostę bezwzględną większością głosów ustawowego składu rady, w głosowaniu tajnym. Organizuje on pracę zarządu powiatu i starostwa powiatowego, kieruje bieżącymi sprawami powiatu oraz reprezentuje powiat na zewnątrz. Co prawda ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (tekst jednolity: Dz. U. Nr 31, poz. 206) w art. 2 ust. 5 wymienia starostę jako wykonawcę zadań z zakresu administracji rządowej, to jednak nie jest on organem tej administracji, lecz pozostaje strukturalnie wpisany w konwencję samorządu terytorialnego.

Zadania administracji rządowej w województwie zasadniczo wykonuje **wojewoda**. Jest on: 1. przedstawicielem Rady Ministrów w województwie; 2. organem administracji rządowej w województwie, do którego właściwości należą wszystkie sprawy z zakresu administracji rządowej w województwie niezastrzeżone w odrębnych ustawach do właściwości innych organów tej administracji; 3. organem rządowej administracji zespolonej w województwie i jednocześnie jej zwierzchnikiem; 4. organem nadzoru nad działalnością jednostek samorządu terytorialnego i ich związków; 5. reprezentantem Skarbu Państwa; 6. organem wyższego stopnia w rozumieniu ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jednolity: Dz. U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071, z późn. zm.).

25. Ważność paszportu wynosi:

- a) zasadniczo 10 lat
- b) 5 lat jeżeli został wydany małoletniemu, który ukończył 5 lat a nie ukończył 13 lat
- c) bezterminowo dla osób, które ukończyły 65 rok życia

Paszport jest dokumentem paszportowym. Innymi dokumentami paszportowymi są: paszport tymczasowy, paszport dyplomatyczny, paszport służbowy Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Dokument paszportowy uprawnia do przekraczania granicy i pobytu za granicą oraz poświadcza obywatelstwo polskie, a także tożsamość osoby w nim wskazanej w zakresie danych, jakie ten dokument zawiera. Dokumenty paszportowe w okresie ich ważności stanowią własność Rzeczypospolitej Polskiej.

Każdy obywatel polski ma prawo do otrzymania paszportu. Pozbawienie lub ograniczenie tego prawa może nastąpić wyłącznie w przypadkach przewidzianych w ustawie. Paszporty w kraju wydaje, odmawia ich wydania i unieważnia wojewoda właściwy ze względu na miejsce stałego pobytu osoby ubiegającej się o paszport, a za granicą – konsul. Podobnie jest z paszportami tymczasowymi.

Każdy dokument paszportowy posiada czasowe ramy swojej ważności. Dla każdego rodzaju dokumentu paszportowego przewidziany jest inny czasokres. **Paszport zasadniczo jest ważny przez okres 10 lat od daty jego wydania.** Istnieją natomiast wyjątki od tej zasady. **Paszport wydany małoletniemu, który ukończył 5 lat a nie ukończył 13 lat, jest ważny 5 lat od daty jego wydania.** Do ukończenia przez małoletniego 5 roku życia wydaje się mu bowiem nie paszport, lecz paszport tymczasowy, którego ważność wynosi 5 lat od daty jego wydania. Istnieje natomiast możliwość wydania takiemu małoletniemu paszportu zamiast paszportu tymczasowego, o ile z żądaniem takim wystąpią jego rodzice. Ważność takiego paszportu także nie może wówczas przekroczyć 5 lat od daty jego wydania.

26. Obowiązek posiadania dowodu osobistego spoczywa na:

- a) obywatelu polskim od ukończenia 18 roku życia
- b) obywatelu polskim od ukończenia 15 roku życia, jeżeli nie zamieszkuje wspólnie z osobami, pod których władzą rodzicielską lub opieką się znajduje
- c) obywatelu polskim od ukończenia 15 roku życia, jeżeli nie pozostaje pod władzą rodzicielską lub opieką

Dowód osobisty jest dokumentem stwierdzającym tożsamość osoby, poświadczającym obywatelstwo polskie i uprawniającym obywateli polskich do przekraczania granic państw członkowskich Unii Europejskiej, państw Europejskiego Obszaru Gospodarczego nienależących do Unii Europejskiej oraz państw niebędących stronami umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, których obywatele mogą korzystać ze swobody przepływu osób na podstawie umów zawartych przez te państwa ze Wspólnotą Europejską i jej państwami członkowskimi, uznających ten dokument za wystarczający do przekraczania ich granicy.

Osoba będąca obywatelem polskim i zamieszkała w Rzeczypospolitej Polskiej jest obowiązana posiadać dowód osobisty **od ukończenia 18 roku życia**. Jest to zasada ogólna, od której jednak istnieje wyjątek. Obowiązek posiadania dowodu osobistego spoczywa bowiem także na każdej osobie, która **ukończyła 15 rok życia i znalazła się w jednej z trudnych sytuacji życiowych wymienionych w ustawie z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych** (tekst jednolity: Dz. U. z 2006 r. Nr 139, poz. 993 z późn. zm.). Owe sytuacje to: 1. pozostawanie w stosunku pracy; 2. **nie zamieszkiwanie wspólnie z osobami, pod których władzą rodzicielską lub opieką się znajduje**; 3. **pozostawanie bez żadnej władzy rodzicielskiej lub opieki**. Każda więc osoba, która ukończyła 15 lat i znalazła się w takiej sytuacji życiowej ma ustawowy obowiązek posiadania dowodu osobistego, na równi z osobami pełnoletnimi. Obowiązek ten nie obejmuje więc wszystkich osób, które ukończyły 15 lat.

27. Chęć zorganizowania zgromadzenia publicznego należy zgłosić:

- a) Policji
- b) organowi gminy właściwemu ze względu na miejsce planowanego zgromadzenia
- c) sądowi rejonowemu właściwemu ze względu na miejsce planowanego zgromadzenia

Każdy może korzystać z wolności pokojowego zgromadzania się. Jest to wyrazem konstytucyjnej wolności zrzeszania się. Zgromadzeniem jest zgrupowaniem co najmniej 15 osób, zwołane w celu wspólnych obrad lub w celu wspólnego wyrażenia stanowiska. Zgromadzenia organizowane na otwartej przestrzeni dostępnej dla nieokreślonych imiennie osób nazwane są „zgromadzeniami publicznymi”. Zgromadzenia takie wymagają przeprowadzenia odpowiedniej legalizacji, poprzez dokonanie stosownego zgłoszenia. Organem do którego należy go dokonać jest **organ gminy właściwy ze względu na miejsce planowanego zgromadzenia**. Postępowanie w sprawach dotyczących zgromadzeń należy bowiem do zadań zleconych organów gminy. Zgłoszenie o którym mowa należy złożyć w terminie nie wcześniej niż 30 dni i nie później niż 3 dni przed datą planowanego zgromadzenia. Organ gminy w razie powzięcia przekonania o tym, że planowane zgromadzenie może łamać prawo lub stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa i porządku publicznego, a w szczególności dla życia lub zdrowia ludzkiego, bądź mienia o dużej wartości, może zakazać zorganizowania zgromadzenia, co następuje w drodze decyzji administracyjnej doręczanej organizatorowi. Podobnie, jeżeli w czasie trwania zgromadzenia pojawią się okoliczności mogące stanowić powyższe zagrożenia, pracownik urzędu gminy wydelegowany na zgromadzenie może je rozwiązać po uprzednim trzykrotnym upomnieniu. Niezadowolony z podejmowanych rozstrzygnięć może zostać wyrażony w odwołaniu a

następnie w skardze do sądu, przy czym właściwość w tym zakresie zachowują sądy administracyjne (tj. wojewódzki sąd administracyjny i Naczelny Sąd Administracyjny), nie zaś sądy powszechne (w tym sądy rejonowe).

Obecność Policji na zgromadzeniu nie jest wymogiem. Nad bezpieczeństwem jego przebiegu może bowiem czuwać np. straż gminna/miejska. Żaden organ Policji nie decyduje też o jego zorganizowaniu, przebiegu, czy rozwiązaniu.

28. Stan klęski żywiołowej można wprowadzić w razie wystąpienia:

- a) zagrożenia terrorystycznego
- b) katastrofy naturalnej
- c) awarii technicznej

Żadne państwo nie jest wolne od hipotetycznej możliwości wystąpienia szczególnego zagrożenia, które wymagać będzie zastosowania środków nadzwyczajnych polegających na czasowym ograniczeniu praw i wolności obywateli, bądź nałożeniu na nich szczególnych obowiązków. Stosowanie tych środków będzie możliwe dopiero od momentu wprowadzenia szczególnego stanu, który Konstytucja RP określa jako stan nadzwyczajny.

W kategorii stanów nadzwyczajnych mieszczą się: stan wojenny, stan wyjątkowy oraz stan klęski żywiołowej. Każdy z nich jest efektem innego rodzaju, bądź źródła zagrożenia. Stąd też każdy ma nieco inną specyfikę.

Stan klęski żywiołowej może być wprowadzony dla zapobieżenia skutkom **katastrof naturalnych** lub **awarii technicznych** noszących znamiona klęski żywiołowej oraz w celu ich usunięcia.

Pod pojęciem katastrofy naturalnej rozumieć należy zdarzenie związane z działaniem sił natury, w szczególności wyładowania atmosferyczne, wstrząsy sejsmiczne, silne wiatry, intensywne opady atmosferyczne, długotrwałe występowanie ekstremalnych temperatur, osuwiska ziemi, pożary, susze, powodzie, zjawiska lodowe na rzekach i morzu oraz jeziorach i zbiornikach wodnych, masowe występowanie szkodników, chorób roślin lub zwierząt albo chorób zakaźnych ludzi albo też działanie innego żywiołu. Awarią techniczną jest zaś gwałtowne, nieprzewidziane uszkodzenie lub zniszczenie obiektu budowlanego, urządzenia technicznego lub systemu urządzeń technicznych powodujące przerwę w ich używaniu lub utratę ich właściwości. Natomiast o klęsce żywiołowej można mówić wówczas, gdy skutki tych zdarzeń (katastrofy naturalnej lub awarii technicznej) zagrażają życiu lub zdrowiu dużej liczby osób, mieniu w wielkich rozmiarach albo środowisku na znacznych obszarach, a pomoc i ochrona mogą być skutecznie podjęte tylko przy zastosowaniu nadzwyczajnych środków, we współdziałaniu różnych organów i instytucji oraz specjalistycznych służb i formacji działających pod jednolitym kierownictwem.

29. Obywatelstwo polskie przysługuje dzieciom:

- a) których oboje rodziców posiadają polskie obywatelstwo
- b) których przynajmniej jedno z rodziców posiada polskie obywatelstwo
- c) znalezionym na terytorium Rzeczypospolitej

Polskie obywatelstwo można nabyć na trzy sposoby: z mocy prawa, w drodze aktu administracyjnego i w drodze oświadczenia woli. Nabycie obywatelstwa przez dzieci następuje zasadniczo z mocy prawa. Obowiązują tutaj dwie zasady: prawo krwi (*ius sanguinis*) i prawo ziemi (*ius soli*).

Prawo krwi zakłada, że obywatelstwo polskie nabywa dziecko, którego **przynajmniej jedno z rodziców posiada obywatelstwo polskie**. Oznacza to, że skoro do nabycia przez dziecko obywatelstwa polskiego wystarczy, że posiada je przynajmniej jeden z rodziców, to

tym bardziej obywatelstwo to nabędzie dziecko, którego **oboje rodziców posiadają polskie obywatelstwo**.

Prawo ziemi stosuje się wówczas, gdy nie można ustalić obywatelstwa dziecka w oparciu o prawo krwi. Może to nastąpić w dwóch sytuacjach: gdy dziecko **zostaje znalezione na terytorium Rzeczypospolitej** lub zostaje urodzone na tym terytorium. Znalezienie dziecka następuje wówczas, gdy nie można ustalić tożsamości rodziców, a tym samym ich obywatelstwa. W takiej sytuacji dziecko takie nabywa polskie obywatelstwo z mocy prawa. Urodzenie dziecka na terytorium Rzeczypospolitej gwarantuje mu obywatelstwo polskie jedynie wtedy, gdy pomimo znajomości tożsamości rodziców nie ma możliwości ustalenia ich obywatelstwa. Jest to możliwe, gdy rodzice są bezpaństwowcami (tzn. że nie mają żadnego obywatelstwa) lub posiadają nieokreślone obywatelstwo.

Obywatelstwo polskie nabywają z mocy prawa także dzieci wraz z jego nadaniem obojgu rodzicom sprawującym nad nimi władzę rodzicielską. Nadanie obywatelstwa polskiego jednemu z rodziców rozciąga się na dzieci, jeżeli pozostają wyłącznie pod jego władzą rodzicielską albo drugie z rodziców jest obywatelem polskim, bądź drugie z rodziców wyraziło zgodę przed właściwym organem na nabycie przez dzieci obywatelstwa polskiego. Dzieci, które ukończyły 16 rok życia muszą dodatkowo wyrazić zgodę na nabycie polskiego obywatelstwa wraz z rodzicami.

30. Zawarcie małżeństwa możliwe jest przed:

- a) kierownikiem USC
- b) konsulem RP za granicą
- c) kapitanem polskiego statku morskiego lub powietrznego

Przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w art. 1 zawierają wyliczenie tzw. koniecznych przesłanek zawarcia małżeństwa. Wśród tych przesłanek określone zostały podmioty, przed którymi może zostać zawarte małżeństwo. Wspomniany przepis do tych podmiotów zalicza: kierownika urzędu stanu cywilnego, duchownego oraz konsula (lub osobę wyznaczoną do pełnienia funkcji konsula).

Zgodnie z prawem o aktach stanu cywilnego kierownikiem urzędu stanu cywilnego jest wójt, burmistrz (prezydent miasta). W gminach, które zamieszkuje ponad 50 000 mieszkańców wójt, burmistrz (prezydent miasta) zatrudnia inną osobę na stanowisku kierownika urzędu stanu cywilnego.

Wspomniany uprzednio art. 1 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego stanowi m.in., że możliwe jest zawarcie – ze skutkami w świetle prawa polskiego – małżeństwa przed duchownym jeżeli przewiduje to ustawa regulująca stosunki między państwem a kościołem lub innym związkiem wyznaniowym. Nie jest więc możliwe zawarcie małżeństwa wywołującego skutki w prawie polskim przed jakimkolwiek duchownym. Musi to bowiem przewidywać ustawa regulująca stosunki między państwem a danym kościołem. Wykaz stanowisk w poszczególnych kościołach (związkach wyznaniowych), których zajmowanie upoważnia do sporządzenia zaświadczenia stanowiącego podstawę zawarcia małżeństwa, w sposób uprzednio wspomniany, został zawarty w obwieszczeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 14 maja 2004 r.

Obywatele polscy przebywający za granicą mogą natomiast zawrzeć małżeństwo przed polskim konsulem lub osobą wyznaczoną do pełnienia funkcji konsula.

Prawo polskie nie przewiduje możliwości zawarcia małżeństwa, występującej w niektórych obcych systemach prawnych, np. w czasie podróży przed kapitanem statku powietrznego lub morskiego.

31. Małżonkowie mogą zawrzeć umowę:

- a) wprowadzającą rozdzielną majątkową
- b) rozszerzającą wspólność ustawową
- c) ograniczającą wspólność ustawową

Polski ustawodawca jako ustrój ustawowy przyjął ustrój wspólności majątkowej małżeńskiej. Powstaje on z mocy prawa z chwilą zawarcia małżeństwa i w zasadzie istnieje tak długo jak długo istnieje samo małżeństwo. Małżonkowie (albo przyszli małżonkowie) mogą jednak ukształtować w sposób odmienny – niż uczynił to ustawodawca – kwestię istniejącego w ich małżeństwie ustroju majątkowego. Mają oni bowiem możliwość zawarcia małżeńskiej umowy majątkowej, tzw. intercyzy, na mocy której ukształtują odmiennie istniejący między nimi ustrój majątkowy. Zawarcie takiej umowy wymaga zachowania – pod rygorem nieważności – formy aktu notarialnego. Może ona zostać zawarta przed zawarciem małżeństwa albo już po jego zawarciu. W pierwszym wypadku, z chwilą zawarcia małżeństwa małżonków nie obowiązuje ustrój wspólności ustawowej, ale ustrój wynikający z zawartej przez nich intercyzy. W drugim zaś wypadku, małżonków przestaje obowiązywać ustrój ustawowy, a w jego miejsce wchodzi ustrój umowny. Ustrój umowny może być ustrojem wspólności majątkowej albo ustrojem rozdzielną majątkowej. W drodze umowy małżonkowie mogą rozszerzyć lub ograniczyć ustrój wspólności ustawowej. W pierwszym wypadku majątek wspólny obejmuje więcej składników, niż ma to miejsce w przypadku wspólności ustawowej. W drugim zaś, zakres majątku wspólnego jest węższy niż we wspólności ustawowej. Na mocy małżeńskiej umowy majątkowej małżonkowie mogą też wyłączyć ustrój wspólności ustawowej wprowadzając ustrój rozdzielną majątkowej (zwykłej albo z wyrównaniem dorobków). Ustrój ten cechuje to, że nie ma majątku wspólnego, natomiast każdy z małżonków ma swój majątek osobisty.

32. Przyczyną ustania małżeństwa jest/są:

- a) rozwód
- b) ustalenie nieistnienia małżeństwa
- c) śmierć jednego z małżonków

Małżeństwo jest związkiem trwałym łączącym mężczyznę i kobietę. W pewnych wypadkach może ono jednak ustać. Do zdarzeń powodujących ustanie małżeństwa można zaliczyć: śmierć jednego lub obojga małżonków, uznanie za zmarłego przez sąd małżonka (małżonków), a także rozwód. Kodeks rodzinny i opiekuńczy reguluje ustanie małżeństwa wskutek uznania za zmarłego oraz rozwodu. Nie zawiera natomiast przepisów stanowiących o ustaniu małżeństwa wskutek śmierci jednego z nich albo obojga, poczytując te kwestię za oczywistą. Przyczyną powodującą ustanie małżeństwa jest także orzeczenie o unieważnieniu małżeństwa (jego wydanie jest możliwe, gdy małżonkowie zawarli małżeństwo wskutek którejśkolwiek z przeszkód małżeńskich), aczkolwiek w tym wypadku skutek jest dalej idący niż ma to miejsce w poprzednich sytuacjach, ponieważ wspomniane orzeczenie w zasadzie wywiera takie następstwa jakby małżeństwo nie istniało od samego początku.

Od ustania małżeństwa należy odróżnić ustalenie nieistnienia małżeństwa. W tym bowiem wypadku sąd orzeka, że małżeństwo w ogóle nie powstało (np. zostało zawarte z naruszeniem postanowień zawartych w art. 1 kodeksu rodzinnego i opiekuńskiego). Nie może być więc mowy o ustaniu małżeństwa, które w świetle prawa nie zaistniało.

33. Negatywną przesłankę rozwodu stanowi/a:

- a) rozkład pożycia między małżonkami
- b) dobro wspólnych małoletnich dzieci
- c) sprzeczność rozwodu z zasadami współżycia społecznego

Pomimo istnienia trwałego i zupełnego rozkładu pożycia między małżonkami, sąd nie może orzec rozwodu, jeżeli zachodzą tzw. negatywne przesłanki rozwodu, a zatem określone w k.r.o. okoliczności, których wystąpienie powoduje niedopuszczalność orzeczenia rozwodu. Zgodnie z treścią przepisu art. 56 § 1 i § 3 k.r.o. rozwód jest niedopuszczalny (pomimo spełnienia przesłanek pozytywnych), jeżeli wskutek rozwodu miałoby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków albo jeżeli z innych względów orzeczenie rozwodu byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Ponadto rozwód nie jest dopuszczalny również wtedy, kiedy żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, chyba że drugi małżonek wyrazi na to zgodę albo, że odmowa jego zgody na rozwód jest w danych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego.

Wspólne dzieci to dzieci urodzone w czasie małżeństwa oraz dzieci wspólnie adoptowane przez małżonków albo dzieci jednego małżonka adoptowane przez drugiego małżonka. Ochrona dobra dziecka stanowi podstawową zasadę prawa rodzinnego. Zakaz orzekania rozwodu wbrew przesłance dobra dziecka ma charakter bezwzględny, co oznacza, że przepisy nie przewidują od niego żadnych wyjątków oraz, że wyłączają jakiegokolwiek porównanie dobra wspólnych małoletnich dzieci małżonków z interesem innych osób. Dobra tych dzieci ma zawsze pierwszeństwo przed potrzebami i interesami innych osób.

Przesłanka sprzeczności orzeczenia rozwodu z zasadami współżycia społecznego (innymi niż zagrożenie dobra dziecka) oznacza, że sąd orzekając rozwód uwzględnia także inne, niż dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków, okoliczności przemawiające za niedopuszczalnością rozwodu. W szczególności chodzi o sprzeczność z dobrem innych członków rodziny, np. z dobrem dziecka jednego małżonka lub z dobrem wspólnych ale pełnoletnich dzieci małżonków (zwłaszcza, gdy są one osobami niepełnosprawnymi i potrzebują pomocy obojga rodziców) albo z dobrem dziecka poczętego, czy z interesem drugiego małżonka (pozwanego), który znajduje się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej z powodu ciężkiej choroby lub podeszłego wieku.

Trzecią negatywną przesłanką rozwodu jest żądanie rozwodu przez małżonka wyłącznie winnego rozkładu pożycia. Wyłączna wina jednego małżonka oznacza brak jakichkolwiek zawinionych przyczyn rozkładu pożycia po stronie drugiego małżonka. Jednakże gdy drugi małżonek (niewinny) wyrazi zgodę na rozwód, spowoduje to wyeliminowanie „wyłącznej winy” jako negatywnej przesłanki rozwodu (art. 56 § 3 k.r.o.). Przyjmuje się wówczas, że małżonek niewinny także domaga się rozwodu. Małżonek niewinny rozkładu pożycia może jednak odmówić wyrażenia zgody na rozwód, którego żąda małżonek wyłącznie winny i wtedy sąd, co do zasady, nie może orzec rozwodu. Odmowa wyrażenia zgody na rozwód przez małżonka niewinnego podlega ocenie sądu. Jeżeli sąd uzna, że w danych okolicznościach ta odmowa jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego (np. małżonek niewinny odmawiając zgody na rozwód kieruje się nagannymi motywami – na przykład chęcią zemsty na współmałżonku), może orzec o rozwodzie.

34. Do spraw orzekanych obligatoryjnie w wyroku rozwodowym należą orzeczenie/a o:

- a) sposobie korzystania ze wspólnie zajmowanego mieszkania
- b) władzy rodzicielskiej nad wspólnymi małoletnimi dziećmi
- c) przyznaniu mieszkania jednemu z rozwiedzionych małżonków

Obligatoryjne elementy wyroku rozwodowego obejmują sprawy, o których sąd ma obowiązek orzec z urzędu. Do elementów obligatoryjnych zalicza się orzeczenie o:

- a. władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem obojga małżonków (sąd może np. pozbawić tej władzy jednego z rodziców albo też oboje);
- b. kontaktach rodziców z dzieckiem (sąd może np. zakazać utrzymywania kontaktów z dzieckiem);
- c. wysokości w jakiej każdy z małżonków jest obowiązany do ponoszenia kosztów utrzymania i wychowania dziecka (sąd obowiązany jest więc ustalić zakres świadczeń alimentacyjnych każdego z rodziców wobec dziecka);
- d. sposobie korzystania ze wspólnie zajmowanego przez małżonków mieszkania przez czas wspólnego w nim zamieszkania rozwiedzionych małżonków (np. sąd przydziela każdemu z rozwiedzionych małżonków określoną część zajmowanego mieszkania).

Szczególna sytuacja występuje w odniesieniu do orzeczenia o winie rozkładu pożycia małżonków. O winie bowiem sąd orzeka z urzędu. Na zgodne jednak żądanie małżonków sąd ma obowiązek zaniechać orzeczenia o winie.

O innych sprawach (np. o przyznaniu mieszkania jednemu z małżonków, eksmisji małżonka, podziale majątku wspólnego) sąd orzeka na wniosek obojga lub jednego z małżonków.

35. Podmiotem/ami stosunku prawnego może/gą być:

- a) wyłącznie osoby fizyczne
- b) osoby prawne
- c) ułomne osoby prawne

Stosunek cywilnoprawny to stosunek społeczny uregulowany przez prawo cywilne, który charakteryzuje się kilkoma swoistymi cechami, a mianowicie: równorzędnością (równością) stron, co oznacza, że żaden z podmiotów prawa nie jest podporządkowany drugiemu oraz autonomią woli podmiotów.

Podmiotami stosunku są adresaci norm prawnych regulujących ten stosunek prawny, którzy występują w nim jako uprawnieni lub zobowiązani do określonego zachowania się. Wbrew sformułowaniu przepisu art. 1 k.c. prawo cywilne zna trzy, nie dwa rodzaje podmiotów, tj. osoby fizyczne, osoby prawne i jednostki organizacyjne, niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną (zgodnie z art. 33¹ k.c.), czyli tzw. ułomne osoby prawne. Powyższe kategorie podmiotów mogą stanowić strony stosunku cywilnoprawnego. Warunkiem zatem uczestnictwa w stosunku cywilnoprawnym jest posiadanie zdolności prawnej. W każdym stosunku cywilnoprawnym muszą występować co najmniej dwa podmioty, które tworzą dwie strony tego stosunku. Po każdej ze stron może występować jeden, bądź kilka podmiotów, np. stosunki obligacyjne (relacja między wierzycielem a dłużnikiem) albo stosunki prawnorzeczowe.

36. Roszczenie windykacyjne przysługuje:

- a) właścicielowi rzeczy
- b) współwłaścicielowi rzeczy
- c) posiadaczowi rzeczy

Roszczenie windykacyjne jest jednym z roszczeń służących do ochrony własności. Właściciel rzeczy może dochodzić go przed sądem. Roszczenie windykacyjne jest roszczeniem o wydanie rzeczy. Przysługuje właścicielowi (także współwłaścicielowi). Polega ono na tym, że właściciel może żądać od osoby, która faktycznie włada jego rzeczą, aby rzecz została mu wydana. Omawiane roszczenie wynika z prawa własności. Nie może ono wobec

tę przysługiwać osobie, która nie ma tytułu własności, nawet jeżeli była posiadaczem tej rzeczy. Właściciel swoje żądanie kieruje przeciwko osobie, która nie mając tytułu prawnego (np. wynikającego z zawartej z właścicielem umowy najmu czy dzierżawy) faktycznie włada rzeczą. Wspomniana osoba może podnieść przeciwko właścicielowi zarzuty, które zniweczą – w sposób trwały lub jedynie przejściowy - prawo właściciela do żądania wydania rzeczy. Może więc podnosić, że np. ma wobec właściciela skuteczne prawo do władania jego rzeczą. Prawo to może wynikać z zawartej z właścicielem umowy. Osoba, przeciwko której jest skierowane roszczenie windykacyjne może też podnieść zarzut, że występujący z roszczeniem nie jest właścicielem rzeczy. Podniesione zarzuty osoba ta musi udowodnić.

Roszczenie windykacyjne, dotyczące nieruchomości, nie ulega przedawnieniu. Właściciel może więc wystąpić ze stosownym żądaniem nawet po upływie długiego okresu czasu od pozbawienia go władztwa nad rzeczą. Natomiast roszczenie windykacyjne dotyczące ruchomości przedawnia się z upływem 10 lat.

37. Podstawę zniesienia współwłasności może stanowić:

- a) jednostronna decyzja współwłaściciela
- b) umowa współwłaścicieli
- c) orzeczenie sądu

Zgodnie z definicją zawartą w kodeksie cywilnym, własność tej samej rzeczy może przysługiwać niepodzielnie kilku osobom. Rozróżnia się współwłasność łączną oraz ułamkową. Kodeks cywilny w II księdze zatytułowanej „Własność i inne prawa rzeczowe” zawiera regulacje dotyczące współwłasności ułamkowej. Współwłasność łączna uregulowana jest w innych przepisach np. w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. .

Istniejąca współwłasność może zostać zniesiona w drodze umowy współwłaścicieli. W braku porozumienia między nimi w tej sprawie podstawę zniesienia współwłasności stanowi może orzeczenie sądu. Zniesienie współwłasności może nastąpić przez:

- a) fizyczny podział rzeczy (np. nieruchomość jest dzielona na kilka części odpowiadających wielkości udziałów poszczególnych współwłaścicieli),
- b) przyznanie własności jednemu współwłaścicielowi i spłatę pozostałych,
- c) sprzedaż rzeczy i podział uzyskanej sumy między współwłaścicieli odpowiednio do wysokości ich udziałów.

Zniesienia współwłasności może żądać każdy ze współwłaścicieli. Mogą jednak oni, w drodze czynności prawnej, wyłączyć wspomniane uprawnienie na okres 5 lat z możliwością przedłużenia na dalsze 5 lat, które można ponawiać.

38. Odpowiedzialność odszkodowawcza pełni funkcje/e:

- a) kompensacyjną
- b) represyjną (penalną)
- c) prewencyjno-wychowawczą

Jak się w piśmiennictwie podkreśla, odpowiedzialność odszkodowawcza pełni następujące funkcje:

- a) kompensacyjną,
- b) represyjną (penalną),
- c) prewencyjno – wychowawczą.

Ad. a. Polega ona na tym, że odpowiedzialność odszkodowawcza służy do wyrównania uszczerbku – powstałego wskutek zaistnienia szkody – w prawnie chronionych dobrach. Dzięki odpowiedzialności odszkodowawczej dochodzi do wyrównania stanu tych dóbr do poziomu istniejącego przed wyrządzeniem szkody.

Ad. b. Realizacja tej funkcji polega na tym, że wyrównanie zaistniałego uszczerbku w dobrach poszkodowanego przez osobę odpowiedzialną za szkodę stanowi dla tej osoby dolegliwość. Można więc mówić, że odpowiedzialność odszkodowawcza jest pewnym elementem represji wobec osoby odpowiedzialnej za szkodę.

Ad. c. Treść tej funkcji można sprowadzić do tego, że obawa przed ponoszeniem odpowiedzialności odszkodowawczej powinna sprzyjać zachowaniom, dzięki którym powinna zmniejszyć się liczba wyrządzonych szkód oraz ich rozmiary.

Jak łatwo można zauważyć, podstawowe znaczenie ma pierwsza ze wspomnianych funkcji. Zapłata odszkodowania prowadzi bowiem do wyrównania (co najmniej częściowego) poniesionych uszczerbków. Nie zawsze będzie jednak stanowiła na tyle istotną dolegliwość dla osoby ponoszącej odpowiedzialność, aby można było mówić o represyjnym oddziaływaniu odpowiedzialności. W takim wypadku raczej też nie będzie służyła zapobieganiu wyrządzania szkód, jeżeli nie będzie istniała obawa przed ponoszeniem odpowiedzialności odszkodowawczej.

39. Przesłanką/ami odpowiedzialności kontraktowej jest/są:

- a) szkoda wierzyciela
- b) niewykonanie lub nienależyte wykonanie umowy przez dłużnika
- c) dopuszczenie się czynu niedozwolonego przez dłużnika

Na gruncie polskiego prawa można wyróżnić dwa reżimy odpowiedzialności odszkodowawczej, a mianowicie odpowiedzialność deliktową (art. 415 k.c.) oraz odpowiedzialność kontraktową (art. 471 k.c.).

Źródłem odpowiedzialności kontraktowej jest niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania przez dłużnika na skutek okoliczności obciążających dłużnika (art. 471 k.c.). Reżim odpowiedzialności kontraktowej obejmuje wszystkie zobowiązania, zarówno nazwane, jak i nienazwane. Ten rodzaj odpowiedzialności odszkodowawczej powstaje w stosunkach między wierzycielem i dłużnikiem, którzy są stronami określonego stosunku zobowiązaniowego.

Przesłankami odpowiedzialności kontraktowej są:

- 1) niewykonanie lub nienależyte wykonane zobowiązania,
- 2) powstanie szkody, która jest następstwem niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania,
- 3) adekwatny związek przyczynowy między faktem niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, a szkodą.

Ciężar dowodu wystąpienia powyższych przesłanek spoczywa na wierzycielu. Zobowiązanie nie jest wykonane, jeżeli dłużnik nie spełnia świadczenia, które zgodnie z treścią stosunku prawnego należy się wierzycielowi. Szkoda, którą poniósł wierzyciel jest to pewien uszczerbek majątkowy w jego prawnie chronionych interesach. Szkoda majątkowa obejmuje zarówno *damnum emergens* (rzeczywiste straty), jak i *lucrum cessans* (utrącone korzyści). W przypadku niewykonania zobowiązania przez dłużnika powstałą szkodę określa wartość uszczerbku, który z tego niewykonania wynika, natomiast w przypadku nienależytego wykonania zobowiązania szkodę wyznacza wartość dodatkowego uszczerbku, który poniósł wierzyciel, mimo że zobowiązanie zostało ostatecznie wykonane. Między niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem zobowiązania, a powstaniem szkody musi istnieć adekwatny związek przyczynowy. Adekwatny związek przyczynowy polega na tym, że dłużnik ponosi odpowiedzialność tylko za normalne (typowe) następstwa swego działania lub zaniechania (art. 361 § 1 k.c.). Zgodnie z tym przepisem „zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła”. Dla ustalenia związku adekwatnego istotne jest rozróżnienie skutków

typowych i nietypowych zdarzenia, które jest nieodzownym warunkiem wystąpienia szkody i wedle swej natury prowadzi do wywołania takiej szkody.

40. Umowa może być zawarta w formie:

- a) zawsze dowolnej
- b) pisemnej
- c) aktu notarialnego

W zależności od źródła obowiązku naprawienia szkody można dokonać podziału m.in. na odpowiedzialność deliktową (z tytułu czynów niedozwolonych) oraz kontraktową (z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania). W pierwszym wypadku szkoda zostaje wyrządzona niezależnie od istniejącego uprzednio między stronami stosunku prawnego. Można więc przyjąć, że szkoda powoduje powstanie zobowiązania pomiędzy poszkodowanym a osobą zobowiązaną do jej naprawienia. W drugim wypadku, szkoda powstaje wskutek niewykonania albo nienależytego wykonania zobowiązania istniejącego uprzednio między stronami. W takiej sytuacji odszkodowanie zastępuje albo uzupełnia świadczenie wynikające ze stosunku prawnego łączącego strony. Wobec tego do przesłanek odpowiedzialności kontraktowej można zaliczyć:

- a) powstanie szkody po stronie wierzyciela,
- b) zaistnienie szkody jest spowodowane przez niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania przez dłużnika,
- c) pomiędzy zaistniałą szkodą a niewykonaniem (lub nienależytym wykonaniem) zobowiązania musi istnieć związek przyczynowy.

Należy przy tym zwrócić uwagę, że dłużnik odpowiada wobec wierzyciela tylko za taką szkodę, która jest normalnym (zwykłym, typowym, przewidywalnym) następstwem niewykonania albo nienależytego wykonania zobowiązania.

41. Spadkobiercą/ami z ustawy jest/są:

- a) dzieci spadkodawcy
- b) dziadkowie spadkodawcy
- c) gmina ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy

W polskim systemie prawnym przewidziano, że dziedziczenie może nastąpić albo na podstawie ustawy albo na podstawie testamentu. Pierwszeństwo przysługuje dziedziczeniu testamentowemu. Natomiast dziedziczenie z ustawy całego spadku ma miejsce dopiero wówczas, gdy spadkodawca nie pozostawił ważnego testamentu albo gdy powołane przez niego osoby nie chcą lub nie mogą być spadkobiercami (art. 926 § 2 k.c.). Możliwe jest także dziedziczenie ustawowe tylko co do części spadku (art. 926 § 3 k.c.). Występuje ono wtedy, gdy spadkodawca nie powołał do tej części spadkobiercy albo gdy którakolwiek z kilku osób, które powołał do całości spadku, nie chce lub nie może być spadkobiercą.

Do kręgu spadkobierców ustawowych przepisy kodeksu cywilnego zaliczają: zstępnych spadkodawcy (dzieci, wnuki, prawnuki, itd.), jego małżonka, rodziców, rodzeństwo, zstępnych rodzeństwa, dziadków spadkodawcy oraz pasierbów spadkodawcy. Krąg tych spadkobierców wyznaczony został zatem w oparciu o związki rodzinne, wynikające z więzów krwi, małżeństwa, przysposobienia. W przypadku braku spadkobierców ustawowych wyznaczonych w oparciu o związki rodzinne, do dziedziczenia na podstawie ustawy dochodzą gmina ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy oraz Skarb Państwa.

W pierwszej kolejności do dziedziczenia z ustawy powołani są: dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek, którzy dziedziczą w częściach równych (art. 931 § 1 k.c.). Przy czym część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza, niż jedna czwarta całości spadku. W

przypadku gdy dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadł, przypada jego dzieciom w częściach równych (art. 931 § 2 k.c.), a więc wnukom spadkodawcy. Dzieci spadkodawcy powołane do dziedziczenia z ustawy w pierwszej grupie to zarówno dzieci pochodzące z małżeństwa, jak i dzieci pozamałżeńskie, których ojcostwo spadkodawcy zostało prawnie ustalone. Oprócz dzieci biologicznych spadkodawcy, dziedziczenie ustawowe obejmuje także dzieci przysposobione przez niego (art. 936 i 937 k.c.). Do pierwszej grupy spadkobierców ustawowych, oprócz zstępnych spadkodawcy, należy także jego małżonek. Aby małżonek spadkodawcy mógł dziedziczyć po nim z ustawy musi pozostawać w chwili otwarcia spadku w formalnym związku małżeńskim. Dokumentem stwierdzającym status małżonka spadkodawcy jest akt małżeństwa. Wyłączony od dziedziczenia ustawowego jest małżonek spadkodawcy pozostający w separacji orzeczonej przez sąd (art. 935¹ k.c.).

Do drugiej grupy spadkobierców ustawowych należą: małżonek spadkodawcy, jego rodzice, rodzeństwo i zstępni rodzeństwa (np. siostrzeniec, bratanica spadkodawcy) – art. 932 i 933 k.c. Udział spadkowy każdego z rodziców, który dziedziczy w zbiegu z małżonkiem spadkodawcy, wynosi jedną czwartą całości spadku. W braku zstępnych i małżonka spadkodawcy cały spadek przypada jego rodzicom w częściach równych. Jeżeli jeden z rodziców nie dożył otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadł, przypada rodzeństwu spadkodawcy w częściach równych. Udział spadkowy małżonka, który dziedziczy w zbiegu z rodzicami, rodzeństwem i zstępnymi rodzeństwa spadkodawcy, wynosi połowę spadku. W razie braku zstępnych spadkodawcy, jego rodziców, rodzeństwa i ich zstępnych, cały spadek przypada małżonkowi spadkodawcy.

W dalszej kolejności z ustawy dziedziczą dziadkowie spadkodawcy. Zgodnie z treścią przepisu art. 934 § 1 k.c. w braku zstępnych, małżonka, rodziców, rodzeństwa i zstępnych rodzeństwa spadkodawcy, cały spadek przypada dziadkom spadkodawcy. Dziedziczą oni w częściach równych. Jest to nowe rozwiązanie w kodeksie cywilnym, które zostało wprowadzone na mocy noweli k.c. z dnia 2 kwietnia 2009 r. i weszło w życie dnia 28 czerwca 2009 r.

W przedostatniej grupie spadkobierców ustawowych przepisy kodeksu cywilnego wymieniają pasierbów spadkodawcy (art. 934¹ k.c.). W braku małżonka spadkodawcy i krewnych, powołanych do dziedziczenia z ustawy, spadek przypada w częściach równych tym dzieciom małżonka spadkodawcy, których żaden z rodziców nie dożył chwili otwarcia spadku. Powyższe rozwiązanie również jest nowością w unormowaniach kodeksu cywilnego i obowiązuje od dnia 28 czerwca 2009 r.

Do ostatniej grupy spadkobierców ustawowych powołana została gmina ostatniego zamieszkania spadkodawcy oraz Skarb Państwa (art. 935 k.c.). Zgodnie z treścią przepisu art. 935 k.c. w przypadku braku małżonka spadkodawcy, jego krewnych i dzieci małżonka spadkodawcy, powołanych do dziedziczenia z ustawy, spadek przypada gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy jako spadkobiercy ustawowemu. Jeżeli ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy w Rzeczypospolitej Polskiej nie da się ustalić albo ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy znajdowało się za granicą, spadek przypada Skarbowi Państwa jako spadkobiercy ustawowemu.

42. Testament można odwołać przez:

- a) sporządzenie nowego testamentu
- b) zniszczenie testamentu
- c) pozbawienie testamentu cech, od których zależy jego ważność

Jedną z cech testamentu jest jego odwołalność. Testator może w każdej chwili odwołać zarówno cały testament, jak i jego poszczególne postanowienia (art. 943 k.c.). W związku z

tym, że spadkodawca może sporządzić wiele testamentów (nie tylko jeden), może również odwołać wszystkie swoje testamety albo tylko niektóre z nich. Do odwołania testamentu niezbędne jest aby testator posiadał pełną zdolność do czynności prawnych (art. 944 § 1 k.c.), podobnie jak do jego sporządzenia. Odwołać testament można tylko i wyłącznie osobiście, co oznacza, że testator nie może posłużyć się w tym celu inną osobą, np. przedstawicielem (art. 944 § 2 k.c.). W przeciwnym wypadku spowoduje to bezwzględną nieważność czynności prawnej. Zgodnie z treścią przepisu art. 946 k.c. dopuszczalne jest odwołanie testamentu w sposób wyraźny lub w sposób dorozumiany. Testator może zatem odwołać testament poprzez sporządzenie nowego testamentu, w którym wyraźnie zaznaczy, że poprzedni testament odwołuje, np. użyje zwrotu „anuluje”, „unieważniam”, „uchylam” lub po prostu „odwołuję”. Możliwe jest również odwołanie testamentu poprzez jego zniszczenie albo pozbawienie go cech, od których zależy jego ważność (sposób dorozumiany). Zniszczenie testamentu może oznaczać jego pocięcie, podarcie, spalenie, natomiast pozbawienie testamentu cech ważności może na przykład polegać na jego przekreśleniu, usunięciu podpisów z testamentu itp. Niezbędnym elementem jest wola spadkodawcy zmierzająca do odwołania testamentu. Nie można zatem mówić o odwołaniu testamentu w przypadku jego pomyłkowego zniszczenia albo zniszczenia w wyniku zdarzeń losowych niezależnych od woli testatora.

Zgodnie z treścią przepisu art. 946 k.c. odwołanie testamentu może nastąpić także w ten sposób, że testator dokona w jego treści zmian, z których wynika wola odwołania postanowień testamentu. Z reguły w takim przypadku odwołaniu ulegają tylko niektóre postanowienia testamentu, co powoduje, że pozostałe postanowienia (które nie zostały odwołane) pozostają w mocy.

43. Czynności procesowe stron charakteryzuje/ą następująca/e cechy:

- a) czynności te dokonywane są dobrowolnie i świadomie przez strony procesu posiadające zdolność sądową i procesową
- b) są one czynnościami w pełni samodzielnymi co oznacza, iż wywołują one skutki procesowe dla postępowania z chwilą ich dokonania
- c) czynności te dokonywane są w terminach i formach przewidzianych dla danych czynności

Problematyka czynności procesowych stron (uczestników innych rodzajów postępowań) jawi się na tle szerszej problematyki obowiązującej w ramach postępowania cywilnego zasady formalizmu postępowania. Postępowanie co do istoty składa się bowiem z szeregu czynności świadomie podejmowanych w jego ramach przez strony procesowe (uczestników innych rodzajów postępowań), organy procesowe czy też inne działające w nim podmioty. Czynności te, jeżeli dokonane zostają przez podmiot postępowania w formie przewidzianej przez obowiązujące przepisy prawne, w określonym miejscu i czasie, wywierają skutki prawne dla toczącego się postępowania cywilnego, przesądzając w istocie o jego dynamice, to jest o jego wszczęciu, rozwoju czy też zakończeniu. **Tak więc czynnością procesową jest - najprościej rzecz ujmując - taka formalna czynność podmiotu postępowania, która w razie jej skutecznego dokonania wywrze skutki prawne dla tego postępowania.**

Stosując jako kryterium rozróżnienia czynności procesowych – kryterium podmiotu ich dokonującego, w grupie tych czynności wyróżnić można:

- 1) czynności procesowe organu sądowego,
- 2) czynności procesowe stron (uczestników),
- 3) czynności procesowe prokuratora (jeżeli bierze on udział w postępowaniu),
- 4) czynności procesowe organizacji społecznych dopuszczonych z mocy ustawy do działania w postępowaniu cywilnym (jeżeli biorą w nim udział).

Każda z wyodrębnionych w ramach przedstawionego tutaj podziału grup czynności procesowych zasadniczo charakteryzuje się odrębnymi, właściwymi dla niej cechami.

Czynnościami procesowymi organu sądowego określa się te wszystkie czynności procesowe sądu, jego organów wykonawczych czy też pomocniczych, jak również i referendarza sądowego, które dokonane w trakcie postępowania wywierają skutki prawne dla jego przebiegu. Wspomniana grupa czynności procesowych charakteryzuje się następującymi cechami:

- są to czynności dokonane w trakcie postępowania cywilnego przez organ sądowy w rozumieniu kodeksu postępowania cywilnego, bądź też organ wykonawczy czy też pomocniczy sądu,
- czynności te winny przybierać formę przewidzianą przez bezwzględnie obowiązujące dla danej czynności przepisy kodeksu postępowania cywilnego,
- skutki tych czynności obejmują pozostałe działające w postępowaniu podmioty.

Brak spełnienia w odniesieniu do jakiegokolwiek czynności organu sądowego choćby jednej z powołanych tutaj cech przesądza o konieczności uznania jej za wadliwą, co z kolei umożliwia pozostałym podmiotom postępowania jej skuteczne zaskarżenie za pomocą przewidzianego w ustawie procesowej środka prawnego.

Czynnościami procesowymi stron określa się te czynności procesowe jakie dokonane zostają w ramach postępowania przez strony procesu (uczestników postępowania nieprocesowego i innych rodzajów postępowań cywilnych). Skuteczność omawianych tutaj czynności procesowych zależy od zachowania przy ich dokonywaniu następujących warunków:

- czynności te winny być dokonane świadomie i dobrowolnie przez podmioty postępowania posiadające zdolność sądową i procesową,
- ich dokonanie nastąpić musi w terminach przewidzianych dla danej czynności przez przepisy ustawy procesowej,
- dokonujący danej czynności procesowej podmiot winien zachować jej formę wynikającą z treści ustawy procesowej,
- czynności te wywołują skutki dla postępowania dopiero po podjęciu czynności procesowej przez organ sądowy co sprawia, iż **czynności procesowe stron (uczestników) nie są czynnościami samodzielnymi. Brak cechy samodzielności takich czynności oznacza więc, iż pomimo dokonania przez stronę procesu (uczestnika) takiej czynności w przepisanej formie, w określonym miejscu i czasie, czynność taka wywrze skutek prawny nie z chwilą jej dokonania, lecz dopiero po dokonaniu przez organ sądowy własnej czynności procesowej, odnoszącej się do pierwotnej czynności procesowej strony** (np. gdy powód cofnie wniesione w sprawie powództwo zachowując wszelkie wymogi formalne takiego dyspozytywnego oświadczenia, to taka czynność procesowa wywrze skutek dla postępowania dopiero wówczas, gdy sąd wyda postanowienie o umorzeniu postępowania cywilnego wskutek cofnięcia powództwa przez powoda).

Brak spełnienia któregokolwiek z warunków zastrzeżonych dla czynności procesowej strony (uczestnika) powoduje konieczność uznania jej przez organ procesowy za wadliwą, co w konsekwencji prowadzi do wydania negatywnego dla strony (uczestnika) orzeczenia (np. postanowienia o odrzuceniu wadliwie wniesionej apelacji) czy też zarządzenia przewodniczącego (np. zarządzenia o zwrocie pozwu wskutek nie uzupełnienia przez powoda braków formalnych takiego pisma procesowego pomimo wezwania go zarządzeniem przewodniczącego do dokonania takich czynności).

Czynności procesowe działające w postępowaniu cywilnym prokuratora i dopuszczonych do działania w takim postępowaniu organizacji społecznych można oceniać co do zasady poprzez pryzmat konieczności spełnienia w odniesieniu do nich tych

samych warunków, jakie wskazywano uprzednio dla czynności procesowych stron (uczestników). Różnicą zezwalającą na wyodrębnienie ich jako osobnej grupy czynności procesowych jest brak wyposażenia takich czynności w przymiot dobrowolności. Podmioty te nie występują bowiem w postępowaniu celem ochrony własnych interesów, ale dla ochrony praworządności bądź też interesów prawnych tych podmiotów, na rzecz których działają w ramach postępowania. Skutki wadliwości takich czynności winny zostać jednak ocenione analogicznie, jak skutki wadliwości czynności procesowych stron (uczestników).

44. Apelację jako zwyczajny środek odwoławczy charakteryzuje/ą następująca/e cechy:

- a) jest ona wyposażona w cechę dewolutywności (jej skuteczne wniesienie powoduje przeniesienie sprawy do sądu wyższej instancji)
- b) apelację ujętą w formę pisma procesowego wnosi się co do zasady w terminie dwóch tygodni od dnia doręczenia stronie odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem
- c) zaskarżeniu apelacją podlegają te orzeczenia sądu, jakie są prawomocne w toku instancji

Apelacja należy do grupy zwykłych środków odwoławczych, zmierzających do badania zasadności i legalności orzeczeń sądów I instancji. W tym zaś miejscu, wykorzystując wcześniejsze uwagi, wskazać można ustawowe cechy i warunki dopuszczalności apelacji. Tak więc odnosząc się do **cech i warunków dopuszczalności charakteryzujących ten środek odwoławczy** wskazać można, iż **apelacja**:

- 1) jest zwykłym środkiem odwoławczym, wyposażonym w cechę dewolutywności, powodującym w przypadku jej skutecznego w niesienia przeniesienie sprawy do sądu II instancji (zob. art. 367 § 1 i 2 k.p.c.),
- 2) wyposażona jest również w cechę suspensywności **co oznacza, iż skoro jej skuteczne wniesienie powoduje wstrzymanie uprawomocnienia się orzeczenia sądu I instancji to wnosi się ją od orzeczeń sądu jeszcze nieprawomocnych** (zob. art. 363 § 1 k.p.c. odnoszący się do kwestii prawomocności orzeczenia w sytuacji, gdy nie przysługuje co do niego żaden środek odwoławczy czy inny środek zaskarżenia),
- 3) przysługuje co do zasady od istniejących merytorycznych orzeczeń sądu I instancji wydawanych w ramach postępowania rozpoznawczego, to jest wyroków w procesie i postanowień rozstrzygających sprawę co do istoty w postępowaniu nieprocesowym (art. 367 § 1, art. 518 zdanie pierwsze k.p.c.),
- 4) wnieść ją może podmiot legitymowany do dokonania takiej czynności procesowej (strona procesu lub uczestnik postępowania nieprocesowego lub inny podmiot wskazany w ustawie,
- 5) apelację skierowaną do właściwego sądu II instancji wnosi się za pośrednictwem sądu, który wydał orzeczenie zaskarżone apelacją, w terminie dwutygodniowym od daty doręczenia stronie skarżącej odpisu tego orzeczenia wraz z uzasadnieniem. Dwutygodniowy termin do wniesienia apelacji jest terminem ustawowym, nie podlegającym skróceniu czy też wydłużeniu za pomocą czynności procesowej sądu lub przewodniczącego. Jeżeli zaś skarżący nie żądał sporządzenia uzasadnienia w terminie tygodniowym od ogłoszenia sentencji orzeczenia, dwutygodniowy termin do wniesienia apelacji biegnie od dnia, w którym upłynął termin do żądania uzasadnienia; w takim wypadku upływ terminu do wniesienia apelacji upływa po trzech tygodniach od dnia ogłoszenia orzeczenia na posiedzeniu jawnym (art. 369 § 1 k.p.c.),
- 6) apelacja winna zostać wniesiona co do zasady w formie pisma procesowego, spełniającego dodatkowo – jako środek odwoławczy warunki dopuszczalności wskazane w treści art. 368 k.p.c., w ponadto
- 7) winna ona zostać należycie opłacona.

Brak zachowania przez skarżącego wymogów apelacji naprowadzonych w pkt. c – g skutkuje odrzuceniem jej przez sąd na podstawie art. 370 k.p.c.

45. Z mocy samej ustawy od obowiązku uiszczenia należnych kosztów sądowych co do całości zwolnione jest/są następujący/e podmiot/y:

- a) strona dochodząca ustalenia ojcostwa lub macierzyństwa i roszczeń z tym związanych
- b) strona dochodząca roszczeń alimentacyjnych oraz strona pozwana w sprawach o obniżenie alimentów
- c) strona, która nie jest w stanie ponieść kosztów sądowych bez uszczerbku koniecznego utrzymania dla siebie i rodziny

Konieczność istnienia instytucji zwolnienia podmiotów postępowania od kosztów sądowych (opłat i wydatków) podyktowana jest przede wszystkim względami społecznymi. Jej stosowanie w praktyce zapobiegać ma bowiem takim sytuacjom, w których podmioty słabsze ekonomicznie, nie posiadające środków na te koszty, traciłyby faktycznie możliwość realizowania swoich roszczeń na drodze sądowej (prawo do sądu).

Zwolnienie od kosztów postępowania cywilnego może mieć różny zakres. W treści podstawowego aktu normatywnego, regulującego obecnie problematykę zwolnienia od kosztów sądowych, a to w ustawie z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz. U. nr 167, poz. 1398 – ze zmianami (u.k.s.c.), akcentuje się bądź to zakres przedmiotowy zwolnienia od kosztów sądowych, dotyczący ściśle określonych spraw (art. 95 ust. 1 – 3 u.k.s.c.) bądź też podmiotowy, obejmujący niektóre osoby fizyczne lub prawne, niezależnie od spraw, w jakich one występują (np. art. 94, 102 u.k.s.c.). Zakres ten może wreszcie przybierać formę mieszaną dotyczącą konkretnych osób występujących w określonej roli, w określonych rodzajowo sprawach (np. art. 96 ust. 1 u.k.s.c.). Łącząc wskazane zakresy regulacji ustawowej wskazać można co do zasady, iż **przepisy ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych rozróżniają dwa rodzaje zwolnienia od kosztów sądowych:**

- 1) **zwolnienie z mocy ustawy (w całości kosztów sądowych, bądź też w części dotyczącej zwolnienia od obowiązku poniesienia opłat sądowych),**
- 2) **zwolnienie od obowiązku poniesienia kosztów sądowych (opłat i wydatków) z mocy postanowienia sądu lub referendarza sądowego.**

Zakres przedmiotowy zagadnień poruszonych w pytaniu do którego sformułowana została niniejsza odpowiedź sprawa, iż spośród szerokiej problematyki zwolnienia od obowiązku poniesienia kosztów sądowych wskazane zostaną te przypadki, co do których to ustawa przewiduje takie zwolnienie w jego formie mieszanej, a więc dotyczącej konkretnych podmiotów występujących w określonej roli procesowej w jednostkowo nazwanych sprawach, z jednoczesnym zasygnalizowaniem problematyki zwolnienia od kosztów sądowych z mocy orzeczenia sądu.

Stosownie do treści art. 96 ust. 1 u.k.s.c. **nie mają obowiązku uiszczenia kosztów sądowych z mocy samej ustawy (to jest bez konieczności orzeczenia sądu w tym zakresie):**

- **strona dochodząca ustalenie ojcostwa lub macierzyństwa oraz roszczeń z tym związanych,**
- **strona dochodząca roszczeń alimentacyjnych oraz strona pozwana w sprawie o obniżenie alimentów,**
- strona wnosząca o uznanie postanowień umownych za niedozwolone,
- pracownik wnoszący powództwo lub strona wnosząca odwołanie do sądu pracy i sądu ubezpieczeń społecznych (z zastrzeżeniem art. 35 i 36 u.k.s.c.),
- kurator wyznaczony przez sąd orzekający lub sąd opiekuńczy dla danej sprawy,
- prokurator, Rzecznik Praw Obywatelskich, Rzecznik Praw Pacjenta,

- powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów w sprawach dotyczących praktyk ograniczających konkurencję oraz praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów,
- inspektor pracy oraz związki zawodowe w sprawach z zakresu prawa pracy,
- **strona w sprawach związanych z ochroną zdrowia psychicznego,**
- strona, która została zwolniona od kosztów sądowych przez sąd – w zakresie przyznanego jej zwolnienia,
- powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów w sprawach dotyczących indywidualnych interesów konsumenta,
- strona dochodząca naprawienia szkód spowodowanych ruchem zakładu górniczego.

Strona w całości zwolniona od kosztów sądowych z mocy ustawy nie uiszcza opłat sądowych i nie ponosi wydatków, które obciążają tymczasowo Skarb Państwa (art. 100 ust. 1 u.k.s.c.).

Zwolnienia od obowiązku uiszczania należnych kosztów sądowych z mocy postanowienia sądu, co do ich całości lub części, domagać się może zarówno osoba fizyczna jak i osoba prawna. Kwestię przyznania takiego zwolnienia regulują obecnie art. 100 ust. 2 – 103 u.k.s.c. Przepisy te, naprowadzają możliwość zwolnienia osoby fizycznej i prawnej zarówno od całości kosztów sądowych, jak i ściśle określonej części w sposób – co do zasady – bądź to polegający na zwolnieniu od poniesienia albo ułamkowej albo procentowej ich części, albo określonej ich kwoty, albo niektórych opłat i wydatków (art. 100 ust. 2, art. 101 ust. 1 i 2 u.k.s.c.). Niezależnie jednak od przyznanego z mocy orzeczenia sądu zakresu takiego zwolnienia rozstrzygnięcie tej kwestii incydentalnej nastąpi zawsze z uwzględnieniem jego merytorycznych jego przesłanek, wynikających z treści art. 102 ust. 1 i 2 oraz art. 103 u.k.s.c. Tak więc:

- 1) **zwolnienia od kosztów sądowych może domagać się osoba fizyczna, która złożyła oświadczenie, że nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny, przy czym oświadczenie takie winno zostać złożone według ustalonego wzoru i zawierać dokładne dane o stanie rodzinnym, majątku, dochodach, źródłach utrzymania osoby ubiegającej się o zwolnienie od kosztów (art. 102 ust. 1 i 2 u.k.s.c.),**
- 2) **sąd może przyznać zwolnienie od kosztów sądowych osobie prawnej lub jednostce organizacyjnej niebędącej osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną, jeżeli wykazała, że nie ma dostatecznych środków na ich uiszczenie (art. 103 u.k.s.c.).**

46. Spisania protokołu wymaga/ją:

- a) przesłuchanie oskarżonego
- b) dokonanie oględzin
- c) przebieg rozprawy

Spisania protokołu wymagają:

- 1) przyjęcie ustnego zawiadomienia o przestępstwie, wniosku o ściganie i jego cofnięcie,
- 2) przesłuchanie oskarżonego, świadka, biegłego i kuratora,
- 3) dokonanie oględzin,
- 4) dokonanie otwarcia zwłok oraz wyjęcie zwłok z grobu,
- 5) przeprowadzenie eksperymentu, konfrontacji oraz okazania,
- 6) przeszukanie osoby, miejsca, rzeczy i systemu informatycznego oraz zatrzymanie rzeczy i danych informatycznych,
- 7) otwarcie korespondencji i przesyłki oraz odtworzenie utrwalonych zapisów,

- 8) zaznajomienie podejrzanego z materiałami zebranymi w postępowaniu przygotowawczym,
- 9) przyjęcie poręczenia,
- 10) przebieg posiedzenia sądu, jeżeli stawia się na nim uprawnione osoby albo ich obecność jest obowiązkowa,
- 11) przebieg rozprawy (art. 143 § 1 kpk)

Wszystkie wskazane powyżej czynności muszą być zaprotokołowane. Protokół jest tu podstawowym dokumentem procesowym przeprowadzenia czynności i w zasadzie nie może być zastąpiony żadną inną formą dokumentacji procesowej. Niekiedy jednak ustawa zezwala na ograniczenie protokołu do zapisu najbardziej istotnych oświadczeń (np. w przypadku utrwalania czynności procesowej za pomocą stenogramu). Ponadto ustawa mówi – w dochodzeniu – o protokole uproszczonym, czyli o podobnym skrótowym charakterze. Jest to wprawdzie odstępstwo od reguł dotyczących treści protokołu, ale nie od wymogu protokołowania. Protokół, nawet ograniczony (uproszczony) pozostaje protokołem i w ustawowo wskazanych sytuacjach podlega odczytaniu na rozprawie. Jest dokumentem rejestrującym daną czynność i jej przebieg.

Z innych czynności spisuje się protokół, jeżeli przepis szczególny tego wymaga albo przeprowadzający czynność uzna to za potrzebne. W innych wypadkach można ograniczyć się do sporządzenia notatki urzędowej. Do przepisów szczególnych wymagających sporządzenia protokołu należy np. art. 244 § 3 kpk żądający zaprotokołowania zatrzymania osoby podejrzanego, czy też art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym (Dz. U. z 2007 r. Nr 36, poz. 232 z późn. zm.), wymagający protokołu z czynności zobowiązania się podejrzanego – przed uzyskaniem statusu takiego świadka – do złożenia potwierdzających jego wyjaśnienia zeznań przed sądem i do zwrotu korzyści uzyskanych z przestępstwa lub do naprawienia wyrządzonej nim szkody. Do innych zaś czynności z których należałoby sporządzać protokół fakultatywnie (wedle uznania prowadzącego czynność) zalicza się w piśmiennictwie np. pobieranie próby krwi na zawartość alkoholu.

47. Nie wolno przesłuchiwać jako świadków:

- a) osób chorych
- b) obrońcy, co do faktów o których dowiedział się udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę
- c) duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi

W myśl art. 178 kpk nie wolno przesłuchiwać jako świadków:

- 1) obrońcy co do faktów, o których dowiedział się udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę,**
- 2) duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi.**

Przepis ten formułuje tzw. niezupełny bezwzględny zakaz dowody, tj. zakaz korzystania, bez możliwości uchylecia, z określonego źródła dowodowego odnośnie do określonych okoliczności. Zakaz taki należy odróżnić od tzw. zakazu zupełnego oraz niezupełnego zakazu względnego.

Zakaz zupełny to zakaz dowodzenia określonej okoliczności jakimkolwiek dowodem (źródłem, środkiem). Do tej grupy zakazów należą:

- 1) zakaz dowodzenia prawa lub stosunku prawnego wbrew konstytucywnemu orzeczeniu innego sądu, w tym i zasadności lub bezzasadności prawomocnego skazania przy ustalaniu powrotu do przestępstwa,
- 2) zakaz dowodzenia przebiegu narady i głosowania,
- 3) zakaz odtwarzania uprzednich zeznań osoby, która skorzystała z prawa do odmowy zeznań lub została zwolniona od zeznawania,

- 4) zakaz przeprowadzania jakiegokolwiek czynności dowodowej zmierzającej do ujawnienia okoliczności objęcia świadka koronnego ochroną osobistą i pomocą.

Zakaz niezupełny względny to z kolei zakaz dowodzenia określonej okoliczności określonym dowodem z możliwością jednak uchylenia tego zakazu. Sytuacje takie określone są np. w art. 179 czy 180 kpk (tajemnica państwowa, tajemnica służbowa i zawodowa).

Zakaz przesłuchiwania obrońcy jako świadka chroni tzw. tajemnicę obrończą, przy czym nie chodzi wyłącznie o obrońcę z postępowania karnego, ale o każdego obrońcę, którego nie wolno przesłuchiwać jako świadka co do faktów, o których dowiedział się udzielając porady prawnej, albo prowadząc sprawę. Na równi z obrońcą traktowany jest adwokat udzielający pomocy zatrzymanemu, gdy nie jest on jego obrońcą. Zakaz ten dotyczy tylko okoliczności o których obrońca dowiedział się prowadząc sprawę danego klienta oraz tych, o których powziął wiadomość udzielając porady prawnej. Nie jest przy tym istotne czy po udzieleniu porady dana osoba podjęła się roli obrońcy czy też nie. Dopełnieniem zakazu przesłuchania jest zakaz zajmowania pism i innych dokumentów związanych z wykonywaniem obrony.

Zakaz przesłuchiwania duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi jest konsekwencją konstytucyjnie gwarantowanego prawa do wolności religii (art. 53 Konstytucji RP). Oznacza to konieczność respektowania także tajemnicy spowiedzi w wyznaniach zakładających spowiedź tajną.

Opisane zakazy oznaczają niedopuszczalność wzywania i przesłuchiwania w charakterze świadków osób tam wskazanych na okoliczności objęte zakazem przesłuchiwania. Nie ma tym samym obowiązku stawiania się na takie wezwanie.

48. Śledztwo prowadzi się w sprawach:

- a) których rozpoznanie w pierwszej instancji należy do właściwości sądu okręgowego
- b) o wykroczenia, jeżeli ustawa tak stanowi
- c) o występki – gdy osobą podejrzaną jest sędzia lub prokurator

W myśl art. 309 kpk śledztwo prowadzi się w sprawach:

- 1) w których rozpoznanie w I instancji należy do właściwości sądu okręgowego,
- 2) o występki – gdy osobą podejrzaną jest sędzia, prokurator, funkcjonariusz policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego lub Centralnego Biura Antykorupcyjnego,
- 3) o występki – gdy osobą podejrzaną jest funkcjonariusz Straży Granicznej, Żandarmerii Wojskowej, finansowego organu postępowania przygotowawczego lub organu nad nim nadrzędnego, w zakresie spraw należących do właściwości tych organów lub o występki popełnione przez tych funkcjonariuszy w związku z wykonywaniem czynności służbowych,
- 4) o występki w których nie prowadzi się dochodzenia,
- 5) o występki w których prowadzi się dochodzenie jeżeli prokurator tak postanowi ze względu na wagę lub zawilóść sprawy.

Przepis ten określa przedmiotowy zakres spraw, w których prowadzone jest postępowanie przygotowawcze w formie śledztwa. W pierwszych czterech przypadkach jest ono obowiązkowe. Natomiast w ostatniej sytuacji decyduje o tym prokurator, uwzględniając wagę lub zawilóść sprawy. Obecnie śledztwo obowiązkowe z mocy kodeksu tylko w jednym wypadku ma jako swój wyznacznik element przedmiotowy – rodzaj czynu. Chodzi tu o czyny przynależne do orzecznictwa w I instancji do sądu okręgowego. W tym wypadku osoba sprawcy nie ma znaczenia i każdy taki czyn przynależy śledztwu. Gdy chodzi o drugi rodzaj przestępstw w których prowadzi się śledztwo, czyli o występki w których nie prowadzi się dochodzenia to pojawia się tu kryterium podmiotowo – przedmiotowe.

Dochodzenia nie wolno bowiem prowadzić:

- 1) wobec oskarżonego, który jest nieletni, głuchy, niemy, niewidomy, lub gdy biegli psychiatrzy stwierdzą w toku dochodzenia że poczytalność oskarżonego w chwili popełnienia czynu lub w czasie postępowania jest wyłączona albo w znacznym stopniu ograniczona,
- 2) wobec pozbawionych wolności w tej lub w innej sprawie, chyba że zastosowano zatrzymanie, sprawcę ujętego na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem tymczasowo aresztowano,
- 3) w sprawach o występki zagrożone karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, a także o kradzież z włamaniem, oszustwo i zabór cudzego pojazdu w celu krótkotrwałego użycia, gdy wartość przedmiotu przestępstwa albo szkoda wyrządzona lub grożąca przekracza 100.000 zł,
- 4) w sprawach o występki należące do właściwości sądu rejonowego, ale zagrożone karą przekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, poza wskazanymi w poprzednim punkcie.

W wymienionych sprawach postępowanie przygotowawcze winno przejść do śledztwa, jeżeli w toku dochodzenia ujawnią się okoliczności wyłączające to dochodzenie. Jeżeli natomiast są one znane już w momencie wszczynania postępowania, należy je wszcząć od razu w formie śledztwa.

49. Dochodzenie powinno być ukończone:

- a) niezwłocznie po odebraniu zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa
- b) w ciągu 2 miesięcy
- c) po przedłużeniu przez prokuratora – do 3 miesięcy

Dochodzenie – co do zasady – powinno być ukończone w ciągu 2 miesięcy. Prokurator może przedłużyć ten okres do 3 miesięcy, a w wypadkach szczególnie uzasadnionych – na dalszy czas oznaczony (art. 325i kpk).

Przepis ten normuje czas trwania dochodzenia. Obecnie jednolite dochodzenie może trwać dwa miesiące, a prokurator może je przedłużyć do trzech miesięcy. Przedłużane dochodzenie prowadzone jest zawsze, bez względu na czas jego trwania, jako dochodzenie. W wypadkach szczególnie uzasadnionych prokurator może przedłużyć dochodzenie także na okres ponad trzech miesięcy, na dalszy czas oznaczony co nie zmienia charakteru postępowania jako dochodzenia. Prokuratorem uprawnionym do przedłużania czasu trwania dochodzenia jest prokurator właściwy do sprawowania nad nim nadzoru.

Jeżeli dochodzenie prowadzi prokurator to fakt ten nie uchyla ograniczeń w zakresie czasu trwania dochodzenia. W zakresie dotyczącym organu przedłużającego dochodzenie prokuratorskie należy odpowiednio zastosować przepisy o przedłużaniu śledztwa co oznacza, że dochodzenie takie przedłuża prokurator bezpośrednio przełożony nad prowadzącym dochodzenie.

50. Osoba najbliższa dla oskarżonego:

- a) zawsze jest zobowiązana do złożenia zeznań
- b) może odmówić złożenia zeznań
- c) może uchylić się od odpowiedzi na pytania, które mogłyby narazić jego samego lub osobę dla niego najbliższą na odpowiedzialność karną

Osoba najbliższa dla oskarżonego może odmówić zeznań (art. 182 § 1 kpk).

O prawie do odmowy zeznań można mówić tylko wtedy, gdy określony przepis wyraźnie wyposaża wskazaną w nim osobę do odmówienia zeznań. Nie jest prawem do odmowy zeznań sytuacja gdy świadek legalnie odmawia wprawdzie zeznawania, ale czyni to z uwagi

na zakaz przesłuchiwania go w ogóle lub odnośnie do określonych okoliczności, skierowany do organu procesowego i nie przestrzegany przez ten organ.

Definicję osoby najbliższej określa art. 115 § 11 kk, w myśl którego osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu. Stosunek upoważniający do skorzystania z prawa do odmowy zeznań winien istnieć w momencie ich składania, nie później niż w momencie pierwszego zeznawania na rozprawie przed sądem I instancji.

Sąd (organ procesowy) nie jest uprawniony do ustalenia i oceny motywów, przyczyn i pobudek odmowy zeznań przez osobę uprawnioną do takiej odmowy, gdyż decyzja o składaniu lub o odmowie zeznań należy wyłącznie do osoby, której prawo to przysługuje. Sąd ma natomiast obowiązek zbadania czy istnieje stosunek uzasadniający skorzystanie z prawa do odmowy zeznań. Świadek samodzielnie podejmuje decyzję o składaniu lub o odmowie złożenia zeznań.

Świadek, który skorzystał z prawa do odmowy zeznań może w toku postępowania zmienić zdanie i zgłosić gotowość zeznawania.

Prawo odmowy zeznań trwa mimo ustania małżeństwa lub przysposobienia.

Świadek może uchylić się od odpowiedzi na pytanie, jeżeli udzielenie odpowiedzi mogłoby narazić jego lub osobę dla niego najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe (art. 183 § 1 kpk). Nie jest zatem możliwa legalna odmowa świadka udzielenia odpowiedzi na pytanie, gdy odpowiedź zagraża temu świadkowi lub osobie dla niego najbliższej tylko odpowiedzialnością za wykroczenie lub wykroczenie skarbowe. Odmowa tak staje się bezpodstawną odmową zeznawania i daje możliwość stosowania do świadka kar porządkowych. Świadek nie ma obowiązku wyjaśniania dlaczego odmawia odpowiedzi, niemniej musi powołać się na fakt grożącej odpowiedzialności.

51. W celu wydania opinii o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego powołuje się:

- a) co najmniej dwóch biegłych lekarzy psychiatrów
- b) jednego biegłego lekarza psychiatrę
- c) co najmniej dwóch biegłych lekarzy psychiatrów, a na ich wniosek ponadto biegłego lub biegłych innych specjalności

W celu wydania opinii o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, powołuje co najmniej dwóch biegłych lekarzy psychiatrów (art. 202 § 1 kpk).

Na wniosek psychiatrów do udziału w wydaniu opinii powołuje się ponadto biegłego lub biegłych innych specjalności (art. 202 § 2 kpk). Biegli nie mogą pozostawać ze sobą w związku małżeńskim, ani w innym stosunku, który mógłby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do ich samodzielności.

Opinia psychiatrów powinna zawierać stwierdzenia dotyczące zarówno poczytalności oskarżonego w chwili popełnienia czynu, jak i jego aktualnego stanu zdrowia psychicznego oraz zdolności do udziału w postępowaniu, a w razie potrzeby co do okoliczności dotyczących środka zabezpieczającego.

Przepis art. 202 kpk określa zasady powoływania biegłych w celu wydania opinii o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego (tzw. opinii psychiatrycznej). Kodeks nie określa kiedy należy zasięgać opinii psychiatrycznej. Aktualnie pozostaje ukształtowane już stanowisko, że wchodzi to w rachubę jedynie wówczas, gdy istnieją uzasadnione wątpliwości co do stanu zdrowia psychicznego oskarżonego, ponieważ tylko wtedy potrzebne są wiadomości specjalistyczne dla rozstrzygnięcia kwestii stanu jego zdrowia psychicznego. Dopuszczenie takiego dowodu jest równoznaczne z pojawieniem się podstawy do obowiązkowej obrony

formalnej. Do przyjęcia, iż zachodzi uzasadniona wątpliwość co do poczytalności oskarżonego nie jest konieczne aby wątpliwość ta była ewidentna. Wystarczające jest jedynie uprawdopodobnienie tego, że oskarżony nie dysponuje pełną poczytalnością. Wątpliwość ta musi być jednak uzasadniona, musi zatem mieć oparcie w konkretnych okolicznościach ustalonych w sprawie.

Przykładowo za powód uznania, iż istnieją wątpliwości wymagające powołania psychiatrów przyjmuje się dokonanie ustaleń, z których wynika, m.in. że:

- 1) oskarżony przebył chorobę psychiczną lub uraz mózgu albo inną chorobę mogącą prowadzić do zmian w psychice,
- 2) oskarżony leczył się z powodu niewydolności krążenia mózgu w połączeniu z wyjaśnieniem, że przyczyną wypadku była chwilowa utrata przytomności,
- 3) oskarżony jest nałogowym alkoholikiem,
- 4) oskarżony nadużywa środków narkotycznych, leczył się szpitalu psychiatrycznym, doznał wstrząśnienia mózgu,
- 5) biegli w innej sprawie stwierdzili u oskarżonego psychopatię lub niedorozwój umysłowy oraz uszkodzenia ośrodkowego układu nerwowego, nawet gdyby uznali go za poczytalnego,
- 6) oskarżony był w czasie odbywania kary badany przez psychiatrów, a następnie w innym zakładzie został umieszczony w izolatce.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego podnosi się także, iż poczytalność oskarżonego wymaga zawsze rozważenia, gdy przedmiotem rozpoznania sądowego są przestępstwa, których popełnienie nie znajduje racjonalnego uzasadnienia lub poparte jest motywacją całkowicie nieadekwatną do konkretnego działania.

Przepis art. 202 § 1 kpk utrzymuje zasadę powoływania co najmniej dwóch biegłych lekarzy psychiatrów. Wymóg powoływania minimum dwóch biegłych wskazuje, że chodzi o zapewnienie warunków, w których każdy z biegłych – nie będąc zależny od pozostałych – mógłby wyrazić własny pogląd w kwestii zdrowia psychicznego oskarżonego, kierując się wyłącznie wynikami badań, zasadami doświadczenia i wskazaniem nauki.

Kodeks dopuszcza możliwość powołania dodatkowo do wydania opinii o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego, biegłego lub biegłych innych specjalności, a więc innych niż lekarze psychiatrzy, z tym że na ich wniosek. Wniosek taki powinni oni złożyć obaj (wspólnie), a nie tylko jeden z biegłych psychiatrów. Przywołany może być jeden lub kilku innych specjalistów np. psycholog, seksuolog, położnik. W razie złożenia przez biegłych psychiatrów wniosku organ procesowy powołuje dodatkowych ekspertów, nie ocenia zasadności wniosku, co wiąże się z tym, że kwestia współdziałania innych niż psychiatrzy specjalistów leży również w sferze wiadomości specjalnych.

52. Przeszukania może dokonać:

- a) każdy kto posiada wiarygodną informację o przedmiotach pochodzących bezpośrednio z przestępstwa
- b) prokurator
- c) policja na polecenie sądu lub prokuratora

Przepis art. 220 kpk określa podstawy formalne dokonywania przeszukania. Przyjmuje się, że **przeszukania dokonuje bądź to prokurator, bądź też policja lub inny uprawniony przez ustawę organ** (np. Straż Graniczna, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralne Biuro Antykorupcyjne) **na podstawie polecenia sądu lub prokuratora.**

Polecenie to następuje w wykonywaniu postanowienia o przeszukaniu wydanego przez prokuratora lub sąd, które należy okazać osobie u której się go dokonuje. Przeszukania nie dokonuje z założenia sam sąd.

W wypadkach niecierpiących zwłoki, gdy postanowienie z uwagi na konieczność szybkiej reakcji nie mogło być wydane, policja i inny uprawniony przez ustawę organ może dokonać przeszukania w oparciu o pisemny nakaz kierownika swojej jednostki lub bez niego, okazując legitymację służbową. W takim wypadku należy tej osobie na jej żądanie dostarczyć w ciągu 7 dni postanowienie w przedmiocie zatwierdzenia tej czynności, o czym winna ona być pouczona.

Uprawnienie organu innego niż policja do dokonywania przeszukania może wynikać bądź to z faktu uprawnienia ustawowego do prowadzenia postępowań przygotowawczych w określonego typu sprawach, przez co organy te zyskują uprawnienia policji, bądź też dodatkowo z wyraźnego przepisu ustawy szczególnej, który upoważnia dany organ do owej czynności jako dokonywanej w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa, w celu znalezienia dowodów czynu.

53. Środkiem/ami zapobiegawczym/i przewidzianym/i w kodeksie postępowania karnego jest/są:

- a) poręczenie majątkowe
- b) dozór policji
- c) zakaz opuszczania kraju, który może być połączony z zatrzymaniem paszportu lub innego dokumentu uprawniającego do przekroczenia granicy albo z zakazem wydania takiego dokumentu

Obowiązujący kodeks postępowania karnego zna następujące środki zapobiegawcze:

- 1) tymczasowe aresztowanie,
- 2) poręczenie majątkowe,
- 3) poręczenie społeczne,
- 4) poręczenie osoby godnej zaufania,
- 5) dozór policji, przełożonego wojskowego,
- 6) zawieszenie w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu, nakaz powstrzymania się od określonej działalności,
- 7) zakaz opuszczania kraju, zatrzymanie dokumentu.

Tymczasowe aresztowanie może nastąpić tylko na mocy postanowienia sądu. W postępowaniu przygotowawczym stosuje je na wniosek prokuratora sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie, a w wypadkach niecierpiących zwłoki także inny sąd rejonowy.

Inne środki zapobiegawcze w postępowaniu przygotowawczym stosuje prokurator, a po wniesieniu aktu oskarżenia – sąd.

W postępowaniu przygotowawczym sąd stosując tymczasowe aresztowanie oznacza jego termin na okres nie dłuższy niż 3 miesiące, przy czym na wniosek prokuratora sąd I instancji właściwy do rozpoznania sprawy może przedłużyć stosowanie tego środka na okres do 12 miesięcy. Łączny zaś czas stosowania tymczasowego aresztowania do chwili wydania pierwszego wyroku przez sąd I instancji nie może przekroczyć 2 lat. Przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania na dalszy okres oznaczony może nastąpić wyłącznie na podstawie postanowienia sądu apelacyjnego, w którego okręgu prowadzi się postępowanie.

Zarówno tymczasowe aresztowanie, jak i każdy inny środek zapobiegawczy, należy niezwłocznie uchylić lub zmienić jeżeli ustaną przyczyny dla których zostały zastosowane lub też powstaną przyczyny uzasadniające jego uchylenie lub zmianę.

Poręczenie majątkowe – jest niez izolacyjnym, samodzielnym środkiem zapobiegawczym, który może być stosowany zawsze, gdy jest środkiem wystarczającym do zabezpieczenia prawidłowego toku procesu, a aresztowanie nie jest niezbędne. Poręczenia majątkowego może udzielić zarówno sam oskarżony, jak i inna osoba. Przedmiotem poręczenia mogą być

pieniądze, papiery wartościowe, zastaw oraz hipoteka. Poręczeniem takim poręczyciel gwarantuje, że oskarżony (podejrzany) nie będzie uchylał się od postępowania, ani utrudniał go. Jeżeli poręczenie składa sam oskarżony gwarancją ma być suma poręczenia, którą zapewnia on podporządkowanie się rygorom procesowym. Z przyjęcia poręczenia sporządza się protokół, a organ procesowy wydaje postanowienie o zastosowaniu poręczenia majątkowego, w którym określa wysokość poręczenia, jego rodzaj i warunki. W razie naruszenia zapewnienia o nie uchylaniu się oskarżonego od procesu i nie utrudnianiu jego toku w bezprawny sposób możliwe jest orzeczenie przepadku przedmiotu poręczenia:

- obligatoryjnie – w razie ucieczki lub ukrycia się oskarżonego,
- fakultatywnie – w razie utrudniania postępowania w inny bezprawny sposób.

Poręczenie społeczne – jest nieizolacyjnym środkiem zapobiegawczym sprowadzającym się do tego, że określony w ustawie podmiot zbiorowy gwarantuje, iż oskarżony będzie stawiał się na każde wezwanie i nie będzie w bezprawny sposób utrudniał proces.

Podmiotem tym może być:

- 1) pracodawca, u którego oskarżony jest zatrudniony,
- 2) kierownictwo szkoły lub uczelni, których oskarżony jest uczniem lub studentem,
- 3) zespół, w którym oskarżony pracuje lub uczy się,
- 4) organizacja społeczna, której oskarżony jest członkiem,
- 5) jeżeli oskarżony jest żołnierzem, można przyjąć poręczenie od zespołu żołnierskiego, zgłoszone za pośrednictwem właściwego dowódcy.

Z przyjęcia poręczenia sporządza się protokół.

Poręczenie osoby godnej zaufania – osobą godną zaufania jest taka osoba, wobec której nie można wysunąć żadnego zarzutu podważającego zaufanie do niej, ale też która w ocenie organu procesowego daje gwarancję, że jej oddziaływanie na oskarżonego zapewni prawidłowy tok postępowania.

Dozór policji, przełożonego wojskowego – jest nieizolacyjnym środkiem zapobiegawczym, który może być stosowany zarówno w postępowaniu przygotowawczym, jak i sądowym. Środek ten nie jest ograniczony terminami, a więc trwa do jego odwołania przez organ procesowy lub prawomocnego zakończenia postępowania. Dozór może polegać na:

- 1) zakazie opuszczania określonego miejsca pobytu,
- 2) zawiadamianiu o wszelkich zamierzonych wyjazdach i terminach powrotu,
- 3) zgłaszaniu się do organu dozoru w określonych odstępach czasu,
- 4) innych ograniczeniach swobody, niezbędnych dla prawidłowego dozoru.

Zakres obowiązków dozorowanego oraz szczegółowy sposób ich wykonywania przez niego powinno określać postanowienie o zastosowaniu dozoru (lub jego zmianie).

Zawieszenie w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu, nakaz powstrzymania się od określonej działalności – co do zasady środki te powinny dotyczyć czynności, działalności lub zawodów oskarżonego, mających jednak związek z zarzucanym mu czynem. Środki te powinny być stosowane tylko wtedy, gdy zasadnie można przyjąć, iż mogą one być przez oskarżonego wykorzystane do utrudniania postępowania, np. przez zacieranie dowodów lub służyć do kontynuowania popełnienia przestępstw. Prokurator wydając postanowienie o zastosowaniu zawieszania w czynnościach służbowych lub w wykonywaniu zawodu powinien dokładnie wskazać w nim zawód lub stanowisko, z którym wiążą się dane czynności służbowe oskarżonego, a których to zawieszenie dotyczy. Nakaz powstrzymania się od określonej działalności powinien być skierowany do osoby, której dotyczy, a organ może sprawdzać lub nakazać sprawdzenie ich realizacji.

Zakaz opuszczania kraju, zatrzymanie dokumentu – ten rodzaj środka zapobiegawczego może być stosowany do obywatela polskiego, cudzoziemca jak i apatrydy (bezpaństwowca). Dokumentem podlegającym zatrzymaniu jako upoważniającym do przekroczenia granicy i

pobytu za granicą może być: paszport, paszport tymczasowy, paszport dyplomatyczny, paszport służbowy.

54. Śledztwo powinno być ukończone w ciągu:

- a) 5 dni
- b) 3 miesięcy
- c) roku, po przedłużeniu jego okresu w uzasadnionych wypadkach, przez prokuratora nadzorującego śledztwo lub prokuratora bezpośrednio przełożonego wobec prokuratora, który prowadzi śledztwo

Śledztwo powinno być ukończone w ciągu 3 miesięcy.

W uzasadnionych wypadkach okres śledztwa może być przedłużony na dalszy czas oznaczony przez prokuratora nadzorującego śledztwo lub prokuratora bezpośrednio przełożonego wobec prokuratora, który prowadzi śledztwo, nie dłuższy jednak niż rok.

W szczególnie uzasadnionych wypadkach właściwy prokurator bezpośrednio przełożony wobec prokuratora nadzorującego lub prowadzącego śledztwo może przedłużyć jego okres na dalszy czas oznaczony (art. 310 § 2 kpk).

W uzasadnionych wypadkach okres śledztwa może więc być przedłużony na dalszy czas oznaczony przez prokuratora nadzorującego śledztwo, co jest aktualne tylko przy powierzeniu śledztwa po jego wszczęciu – w całości policji. Natomiast jeżeli prokurator sam prowadzi śledztwo, lub gdy powierza śledztwo tylko w określonym zakresie lub odnośnie do określonych czynności policji, to okres trwania śledztwa na czas oznaczony przedłuża wówczas prokurator bezpośrednio przełożony wobec tego prokuratora, który prowadzi śledztwo. W powyżej opisanych wypadkach przedłużenie czasu trwania śledztwa jest możliwe tylko na czas nie dłuższy niż rok od daty wszczęcia. Przedłużenie na okres po upływie roku od wszczęcia może nastąpić jedynie w szczególnie uzasadnionych wypadkach. Przedłużanie to, podobnie jak poprzednie może być wielokrotne, za każdym razem jednak na czas oznaczony.

Czas trwania śledztwa liczy się od daty wydania postanowienia o wszczęciu śledztwa, a w wypadkach wszczęcia go przez czynności niecierpiące zwłoki, od daty pierwszej z tych czynności (art. 308 § 6 kpk).

55. Dochodzenie prowadzi/ą:

- a) Straż Graniczna, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralne Biuro Antykorupcyjne, w zakresie ich właściwości
- b) Policja
- c) Prokurator

Dochodzenie prowadzi policja lub organy wymienione w art. 312 kpk, to jest Straż Graniczna, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralne Biuro Antykorupcyjne, w zakresie ich właściwości oraz inne organy przewidziane w przepisach szczególnych. Dochodzenie może też prowadzić prokurator.

Z art. 1 ust. 2 pkt. 4 ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (tekst jednolity z 2005 r. Dz. U. Nr 234, poz. 1997 z późn. zm.) wynika, że organ ten ma wykrywać przestępstwa:

- dotyczące zgodności przekraczania granicy państwowej z przepisami,
- związane z jej oznakowaniem i dotyczące wiarygodności dokumentów uprawniających do przekraczania granicy,
- z ustawy z 2003 r. o cudzoziemcach i udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP,

- polegające na przemieszczaniu przez granicę produktów określonych w przepisach o broni i amunicji, o materiałach wybuchowych, o ochronie dóbr kultury, o narodowym zasobie archiwalnym i o przeciwdziałaniu narkomanii.

Jeżeli chodzi o ABW to w myśl art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu (Dz. U. Nr 74, poz. 676 z późn. zm.) do jej zadań należy między innymi wykrywanie przestępstw:

- szpiegostwa, terroryzmu, naruszenia tajemnicy państwowej i innych godzących w bezpieczeństwo państwa,
- godzących w podstawy ekonomiczne państwa,
- produkcji i obrotu towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, a także
- nielegalnego wytwarzania, posiadania i obrotu bronią, amunicją, materiałami wybuchowymi, bronią masowej zagłady oraz środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi w obrocie międzynarodowym.

Do zadań CBA, stosownie do art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (Dz. U. Nr 104, poz. 708 z późn. zm.) należy z kolei, m.in. wykrywanie i ściganie sprawców przestępstw:

- przeciwko działalności instytucji państwowych i samorządu terytorialnego (znieważenie funkcjonariusza publicznego, nieprawdziwe podanie się za funkcjonariusza i wykonywanie czynności służbowych, łapownictwo, płatna protekcja, udzielenie lub obietnica korzyści majątkowej w zamian za załatwienie sprawy, nadużycie władzy) oraz określonych w ustawie z 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (Dz. U. z 2006 r. Nr 216, poz. 1584 z późn. zm.),
- przeciwko wymiarowi sprawiedliwości (fałszywe zeznania), wyborom i referendum (przekupstwo i oszustwo wyborcze), porządkowi publicznemu (zorganizowana grupa i związek przestępczy), wiarygodności dokumentów (podrobienie i przerobienie dokumentu, poświadczenie nieprawdy, wyłudzenie poświadczenia nieprawdy oraz użycie poświadczeń nieprawdy), mieniu, obrotowi gospodarczemu (nadużycie zaufania, przekupstwa menedżerskie, przekupstwo sportowe, oszustwo kapitałowe) oraz obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi (fałszowanie pieniędzy), jeżeli pozostają w związku z korupcją lub działalnością godzącą w interesy ekonomiczne państwa,
- z kodeksu spółek handlowych (działanie na szkodę spółki, niezgłoszenie upadłości, doprowadzenie do nabycia przez spółkę własnych udziałów, bezprawne głosowanie na walnym zgromadzeniu, lub bezprawne wykonywanie praw mniejszości, nieuprawnione wydanie dokumentów akcji) i z ustawy z 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (Dz. U. Nr 183, poz. 1538 z późn. zm), np. wykorzystanie w obrocie instrumentami finansowymi informacji stanowiącej tajemnicę zawodową, ujawnienie i wykorzystanie informacji poufnej, udzielenie rekomendacji lub nakłanianie do nabycia lub zbycia instrumentów finansowych, których dotyczy informacja poufna, manipulacja,
- przeciwko finansowaniu partii politycznych,
- przeciwko obowiązkom podatkowym i rozliczeniom z tytułu dotacji i subwencji określonych w rozdziale 6 kks.

56. Akt oskarżenia powinien zawierać:

- a) imię i nazwisko oskarżonego
- b) dokładne określenie zarzucanego oskarżonemu czynu
- c) wskazanie przepisów ustawy karnej, pod które zarzucony czyn podpada

Akt oskarżenia powinien zawierać:

- 1) imię i nazwisko oskarżonego, inne dane o jego osobie oraz dane o zastosowaniu środka zapobiegawczego,
- 2) dokładne określenie zarzucanego oskarżonemu czynu ze wskazaniem czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia oraz skutków, a zwłaszcza wysokości powstałej szkody,
- 3) wskazanie, że czyn został popełniony w warunkach wymienionych w art. 64 kk albo art. 37 § 1 pkt 4 kks (recydywa),
- 4) wskazanie przepisów ustawy karnej, pod które zarzucany czyn podpada,
- 5) wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy i trybu postępowania,
- 6) uzasadnienie oskarżenia – w którym należy przytoczyć fakty i dowody, na których oskarżenie się opiera, a w miarę potrzeby wyjaśnić podstawę prawną oskarżenia i omówić okoliczności, na które powołuje się oskarżony w swej obronie,
- 7) listę osób, których wezwania oskarżyciel żąda,
- 8) wykaz innych dowodów, których przeprowadzenia na rozprawie głównej domaga się oskarżyciel.

W akcie oskarżenia prokurator może wnieść o zaniechanie wezwania i odczytanie na rozprawie zeznań świadków przebywających za granicą lub mających stwierdzić okoliczności, którym oskarżony w wyjaśnieniach swych nie zaprzeczył, a okoliczności te nie są tak doniosłe, aby konieczne było bezpośrednie przesłuchanie świadków na rozprawie. Nie dotyczy to osób najbliższych dla oskarżonego (art. 182 kpk.).

Do aktu oskarżenia dołącza się, do wiadomości sądu, listę ujawnionych osób pokrzywdzonych z podaniem ich adresów, a także adresy osób których wezwania żąda prokurator (art. 333 § 1 pkt 1 kpk).

Z aktem oskarżenia przesyła się sądowi akta postępowania przygotowawczego wraz z załącznikami, a także po jednym odpisie aktu oskarżenia dla każdego oskarżonego.

57. Zwyczajnym/i środkiem/ami odwoławczym/i jest/są:

- a) zażalenie
- b) kasacja
- c) apelacja

Zwyczajnymi środkami odwoławczymi są apelacja i zażalenie. W przypadku apelacji, jako służącej do zaskarżania wyroków, nie ma wyjątków, które eliminowałyby zaskarżalność wyroku wydanego w pierwszej instancji. Zażalenie natomiast przysługuje nie tylko od orzeczeń, ale także od zarządzeń, które orzeczeniami nie są oraz na czynności faktyczne, ale z drugiej strony ograniczona jest możliwość zaskarżenia tylko do pewnych rodzajów postanowień i zarządzeń oraz czynności. Orzeczenie można zaskarżyć w całości lub w części, ale możliwe jest także zaskarżenie tylko samego uzasadnienia.

Apelacja jest środkiem odwoławczym, który przysługuje od wyroku sądu pierwszej instancji. Termin do wniesienia apelacji wynosi 14 dni i biegnie dla każdego uprawnionego od daty doręczenia mu wyroku wraz z uzasadnieniem. Apelacja od wyroku sądu okręgowego, która nie pochodzi od prokuratora powinna być sporządzona i podpisana przez adwokata. Do apelacji sporządzonej przez prokuratora, obrońcę lub pełnomocnika dołącza się odpowiednią liczbę odpisów dla stron przeciwnych, a do apelacji wnoszonej do sądu apelacyjnego dołącza się dodatkowo jeden odpis. Apelację co do winy uważa się za zwróconą przeciwko całości wyroku, zaś apelację co do kary – za zwróconą przeciwko całości rozstrzygnięcia o karze i środkach karnych. W apelacji można podnosić zarzuty, które nie stanowiły lub nie mogły stanowić przedmiotu zażalenia. O przyjęciu apelacji zawiadamia się prokuratora oraz obrońców i pełnomocników, a także strony.

Sąd odwoławczy rozpoznaje sprawę na rozprawie, a w wypadkach przewidzianych przez ustawę na posiedzeniu. Udział w rozprawie prokuratora oraz obrońcy – w przypadku obrony obowiązkowej – jest obowiązkowy. Udział innych stron i ich pełnomocników jest obowiązkowy, gdy prezes sądu lub sąd uzna to za konieczne. Sąd odwoławczy nie może przeprowadzić postępowania dowodowego co do istoty sprawy, ale może – uznając potrzebę uzupełnienia przewodu sądowego – przeprowadzić dowód na rozprawie, jeżeli przyczyni się to do przyspieszenia postępowania, a nie jest konieczne przeprowadzenie przewodu na nowo. Sąd odwoławczy nie może skazać oskarżonego, który został uniewinniony w pierwszej instancji lub co do którego umorzono albo warunkowo umorzono postępowanie. Surowszą karę pozbawienia wolności może orzec tylko wtedy, gdy nie zmienia ustaleń faktycznych przyjętych za podstawę wyroku. O utrzymaniu w mocy, uchyleniu lub zmianie wyroku sądu pierwszej instancji, sąd odwoławczy orzeka wyrokiem. Uzasadnienie wyroku sporządza się z urzędu w terminie 14 dni.

Zażalenie przysługuje na postanowienia sądu zamykające drogę do wydania wyroku, a na inne postanowienia w wypadkach przewidzianych ustawą. Zażalenie przysługuje stronom oraz osobie, której postanowienie bezpośrednio dotyczy. Zażalenie wnosi się w terminie 7 dni od daty ogłoszenia postanowienia lub jego doręczenia. Do zażalenia na postanowienie kończące postępowanie, sporządzonego przez prokuratora, obrońcę lub pełnomocnika, dołącza się odpowiednią liczbę odpisów dla osób, których dotyczy zaskarżone postanowienie. Złożenie zażalenia nie wstrzymuje wykonania zaskarżonego postanowienia, jednak sąd może wstrzymać wykonanie postanowienia. Sąd, na którego postanowienie złożono zażalenie może je uwzględnić jeżeli orzeka w tym samym składzie, w którym wydał postanowienie. W innych wypadkach zażalenie przekazuje się wraz z aktami sprawy sądowi powołanemu do rozpoznania zażalenia.

Przepisy dotyczące zażaleń na postanowienia sądu stosuje się odpowiednio do zażaleń na postanowienia prokuratora i prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Na postanowienia prokuratora przysługuje zażalenie do sądu właściwego do rozpoznania sprawy, chyba że ustawa stanowi inaczej (np. zażalenie na odmowę udostępnienia akt przysługuje nie do sądu, a do prokuratora nadrzędnego nad prokuratorem, który wydał postanowienie). Przepisy dotyczące zażaleń na postanowienia stosuje się odpowiednio do zażaleń na zarządzenia.

58. Bezwzględna/y mi przyczyna/ami odwoławczą/y mi niezależną/y mi od granic zaskarżenia jest/są:

- a) nienależycie obsadzony sąd
- b) orzeczenie kary nieznanego ustawie
- c) wydanie orzeczenia pomimo, że postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało już prawomocnie zakończone

Bezwzględne przyczyny odwoławcze skutkują uchyleniem orzeczenia bez względu na to czy mogły wywrzeć wpływ na jego treść i niezależnie od granic zaskarżenia oraz podniesionych zarzutów. Należą do nich:

- 1) udział w wydaniu orzeczenia osoby nieuprawnionej lub niezdolnej do orzekania bądź też podlegającej wyłączeniu,
- 2) **nienależyta obsada sądu lub nieobecność na całej rozprawie któregokolwiek z członków składu orzekającego,**
- 3) orzekanie z naruszeniem właściwości sądów powszechnych i szczególnych,
- 4) orzekanie przez sąd niższego rzędu w sprawie należącej do sądu wyższego rzędu,
- 5) **orzeczenie kary, środka karnego albo zabezpieczającego nieznanego ustawie,**
- 6) naruszenie zasady większości głosów,

- 7) niepodpisanie orzeczenia,
- 8) sprzeczność w treści orzeczenia,
- 9) **wydanie orzeczenia przy istnieniu już prawomocnego orzeczenia w tej samej sprawie,**
- 10) istnienie jednej z okoliczności wyłączających postępowanie,
- 11) nieposiadanie w postępowaniu sądowym obrońcy w wypadkach obrony obowiązkowej,
- 12) nieuczestniczenie obrońcy w czynnościach, w których udział jest obowiązkowy,
- 13) rozpoznanie sprawy pod nieobecność oskarżonego.

59. Orzeczenie ulega uchyleniu lub zmianie w razie stwierdzenia:

- a) obrazy przepisów prawa materialnego
- b) obrazy przepisów postępowania, jeżeli mogła ona mieć wpływ na treść orzeczenia
- c) rażącej niewspółmierności kary

W art. 438 kpk przewidziane zostały **względne przyczyny odwoławcze, czyli takie uchybienia, które mogą wywołać uchylenie lub zmianę orzeczenia (zarządzenia)**, jedynie wówczas, gdy uchybienie mogło mieć wpływ na treść orzeczenia. Względnymi podstawami odwoławczymi są:

- 1) **obraza przepisów prawa materialnego,**
- 2) **obraza przepisów postępowania, jeżeli mogła mieć wpływ na treść orzeczenia,**
- 3) błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, jeżeli mógł on mieć wpływ na treść orzeczenia,
- 4) **rażąca niewspółmierność kary lub niesłuszne zastosowanie albo niezastosowanie środka zabezpieczającego lub innego środka.**

Względne podstawy odwoławcze wywołują swój skutek co do zasady tylko w razie podniesienia ich w treści środka odwoławczego i w granicach tego środka, a poza tymi granicami i zarzutami – jedynie w razie zaistnienia tzw. rażącej niesprawiedliwości orzeczenia.

Obraza przepisów prawa materialnego obejmuje naruszenie każdej dziedziny prawa materialnego, która była stosowana przez organ orzekający. Najczęściej chodzi tu o materialne prawo karne, ale w grę może też wejść np. prawo cywilne (przy rozstrzygnięciu o roszczeniach majątkowych), finansowe (w sprawach karnych skarbowych) i inne. Sama obraza może polegać na błędnej wykładni przepisu, zastosowaniu nieodpowiedniego przepisu lub zastosowaniu go w niewłaściwy sposób, zastosowaniu danego przepisu mimo zakazu określonego rozstrzygnięcia lub nie zastosowaniu normy której stosowanie było obowiązkowe.

Obraza przepisów postępowania to naruszenie norm procesowych w toku postępowania i w samym orzeczeniu, przez zaniechanie określonych nakazów przewidzianych w procedurze (np. nieodczytanie poprzednich zeznań mimo wyraźnej sprzeczności w obecnych i tych poprzednich zeznaniach), działanie sprzeczne z określonymi normami statuującymi zakazy danego działania (np. odczytanie oskarżonemu jego oświadczeń składanych w charakterze świadka), naruszenie przepisów dotyczących samego orzekania, czy konstruowania orzeczenia (np. sprzeczności między orzeczeniem a uzasadnieniem).

Błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia to błąd, który wynika bądź to z niepełności postępowania dowodowego, bądź też z przekroczenia granic swobodnej oceny dowodów. Może on więc być wynikiem niezajomości określonych dowodów lub nieprzestrzegania dyrektyw obowiązujących przy ocenie dowodów (np. zlekceważenie niektórych dowodów, czy oparcie się na faktach w istocie nieudowodnionych).

Rażąca niewspółmierność kary to uchybienie dotyczące reakcji prawnej na czyn, leżącej w sferze swobodnego uznania sądu, a więc gdy ustawa pozwala sądowi orzekać w

określonych granicach kary, zezwala (a nie obliguje) na stosowanie środka zabezpieczającego lub innego środka.

60. Warunkiem/ami stosowania postępowania przyspieszonego jest/są:

- a) ujęcie sprawcy na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa lub bezpośrednio potem
- b) zatrzymanie sprawcy
- c) doprowadzenie sprawcy w ciągu 48 godzin przez policję i przekazanie do dyspozycji sądu

W postępowaniu przyspieszonym mogą być rozpoznawane sprawy o przestępstwa podlegające rozpoznaniu w trybie uproszczonym, jeżeli sprawca został:

- 1) ujęty na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa,
- 2) bezpośrednio potem zatrzymany,
- 3) w ciągu 48 godzin doprowadzony przez policję i przekazany do dyspozycji sądu wraz z wnioskiem o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym.

Prawo do tzw. ujęcia czyli chwilowego pozbawienia wolności innej osoby może nastąpić jedynie w razie schwywania danej osoby:

- 1) na gorącym uczynku przestępstwa, a więc podczas jego popełniania, czyli w trakcie realizowania znamion przez sprawcę przestępstwa lub tuż po ich zrealizowaniu, ale na miejscu tego przestępstwa, albo
- 2) w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa, czyli gdy czynu już dokonano, a pościg podejmowany jest natychmiast po czynie, z utrzymaniem w tym momencie, o ile jest to możliwe, kontaktu wzrokowego z oddalającym się sprawcą, i ma charakter nieprzerwany.

Rozpoznanie sprawcy w jakiś czas po czynie, gdy zbiegł on z miejsca przestępstwa, a nie prowadzono pościgu lub zaprzestano go, nie stwarza po stronie obywatela podstaw do jego ujęcia. Może on jedynie powiadomić policję, która ewentualnie dokona zatrzymania osoby.

Jeżeli chodzi o zatrzymanie osoby to nie muszą uzasadniać go tutaj obawy wskazane w art. 244 § 1 kpk (obawa ucieczki lub ukrycia się danej osoby, albo zatarcia śladów przestępstwa, niemożność ustalenia tożsamości danej osoby), gdyż samo istnienie przesłanek do przeprowadzenia przeciwko danej osobie postępowania przyspieszonego stanowi obecnie odrębną przyczynę stosowania zatrzymania. Musi jednak istnieć uzasadnione przypuszczenie popełnienia przez zatrzymywanego przestępstwa. Ponieważ chodzi o zatrzymanie, z uwagi na istnienie przesłanek do stosowania trybu przyspieszonego przestępstwo to musi być występkiem podlegającym rozpoznaniu w trybie uproszczonym lub prywatnoskargowym (jeżeli miał on charakter chuligański) i co więcej w chwili zatrzymania muszą istnieć pozostałe przesłanki trybu, a to możliwość przekazania sprawy sądowi w ciągu 48 godzin wraz z wnioskiem o jej rozpoznanie w postępowaniu przyspieszonym, bez potrzeby przeprowadzania dłuższego dochodzenia, czyli zaistnienie sytuacji nieskomplikowanej ani faktycznie ani prawnie.

61. Minister właściwy do spraw finansów publicznych:

- a) przygotowuje założenia do przyszłorocznego budżetu państwa
- b) jest organem podatkowym
- c) rozstrzyga sprawy cywilne

Założenia do przyszłorocznego budżetu państwa przygotowuje Minister właściwy do spraw finansów publicznych. Na tej podstawie opracowuje projekt ustawy budżetowej, którą następnie przedkłada Radzie Ministrów. Zgodnie z przepisami Ordynacji podatkowej Minister właściwy do spraw finansów publicznych jest organem podatkowym – jako m.in.:

- 1) organ pierwszej instancji w sprawach stwierdzenia nieważności decyzji, wznowienia postępowania, zmiany lub uchylecia decyzji lub stwierdzenia jej wygaśnięcia – z urzędu;
- 2) organ właściwy w sprawach porozumień dotyczących ustalenia cen transakcyjnych;
- 3) organ właściwy w sprawach interpretacji przepisów prawa podatkowego.

62. Najważniejszym/mi sposobem/ami wygasania zobowiązań podatkowych jest/są:

- a) zapłata podatku w formie gotówkowej
- b) zapłata podatku w formie bezgotówkowej
- c) pobranie podatku przez płatnika lub inkasenta

Ordynacja podatkowa określa sposoby wygasania zobowiązań podatkowych czyli definiuje czynności jakie musi wykonać podatnik w celu uiszczenia podatku. Wśród wielu sposobów przewidzianych przez ustawę za najważniejszy należy uznać jego zapłatę. **Ustawa dopuszcza zapłatę podatku w formie gotówkowej i bezgotówkowej.** Przy zapłacie podatku w formie gotówkowej uznaje się, że zobowiązanie podatkowe wygasło na skutek wpłaty kwoty podatku do kasy właściwego organu podatkowego. Natomiast zapłata podatku w formie bezgotówkowej – następuje poprzez obciążenie rachunku bankowego podatnika.

63. Podstawą dla funkcjonowania finansów publicznych w Polsce jest/są:

- a) ustawa o finansach publicznych
- b) Konstytucja RP
- c) ustawy podatkowe

Zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi podstawowe założenia dla funkcjonowania finansów publicznych w Polsce zawarte są w **Konstytucji RP**, której Rozdział X został zatytułowany Finanse Publiczne. Na podstawie tam przyjętego unormowania, środki finansowe na cele publiczne są gromadzone i wydatkowane w sposób określony w ustawie. Od 26 listopada 1998 r. ustawa, która precyzuje te kwestie nosi tytuł **Ustawa o finansach publicznych**, stąd należy ją traktować także jako źródło funkcjonowania finansów publicznych w Polsce.

64. Właściwość organu podatkowego zależy od:

- a) miejsca zatrudnienia albo siedziby podatnika
- b) miejsca zamieszkania albo adresu siedziby podatnika
- c) właściwości rzeczowej organów podatkowych ustalonej według przepisów określających zakres ich działania

Organy podatkowe działają przestrzegając swojej właściwości. Ordynacja podatkowa obok właściwości instancyjnej (w ramach której wyróżnia organy podatkowe I i II instancji), wprowadza także właściwość rzeczową i miejscową. **Właściwość rzeczową organów podatkowych ustala się według przepisów określających zakres ich działania.** Właściwość miejscową organów podatkowych ustala się natomiast według **miejsca zamieszkania albo adresu siedziby podatnika.**

65. Zobowiązanie podatkowe powstaje na skutek:

- a) zaistnienia zdarzenia, z którym ustawa wiąże powstanie takiego zobowiązania
- b) zaistnienia zdarzenia, z którym ustawa podatkowa wiąże powstanie takiego zobowiązania
- c) doręczenia decyzji organu podatkowego, ustalającej wysokość tego zobowiązania

Zgodnie z obowiązującymi przepisami Ordynacji podatkowej zobowiązanie podatkowe powstaje z dniem:

- 1) **zaistnienia zdarzenia, z którym ustawa podatkowa wiąże powstanie takiego zobowiązania;**
- 2) **doręczenia decyzji organu podatkowego, ustalającej wysokość tego zobowiązania**

66. Do praw człowieka trzeciej generacji zalicza się prawo do:

- a) rozwoju
- b) bezpiecznego środowiska
- c) korzystania ze wspólnego dziedzictwa ludzkości

W latach 70-tych XX wieku francuski prawnik Karel Vasak zaproponował wyodrębnienie praw człowieka i wprowadził pojęcie trzech generacji praw człowieka. Proponowana przez niego klasyfikacja opiera się na kryteriach historycznych i filozoficznych, pokazując ewolucyjność praw człowieka.

I tak I generacja wyodrębniła się najwcześniej i ma swoje źródło w ideach oświecenia. Określane są jako klasyczne prawa lub prawa podstawowe, zapisane w konstytucjach państw demokratycznych. Druga generacja wyodrębniła się w latach 60-tych XX wieku, a wyraz swój znalazła w Międzynarodowych Paktach Praw Gospodarczych, Socjalnych i Kulturalnych z 1966 roku.

Prawa trzeciej generacji są jakby w trakcie precyzowania się, choć głośno mówi się o nich już od lat 80-tych XX wieku. Trzecia generacja odnosi się do praw grup społecznych i określonych zbiorowości. Są to prawa grupowe, nazywane również kolektywnymi, czy solidarnościowymi. Obejmują one prawa ludów wobec wspólnoty międzynarodowej, a zatem sprawiają nieco trudności w ich definiowaniu.

Jako część tych praw wymienia się prawo do wszechstronnego rozwoju. Nigdzie nie jest dokładnie sprecyzowane, o co chodzi, ale sprowadza się to do prawa do samorealizacji i rozwijania twórczości.

Bardzo istotnym prawem III generacji jest prawo narodów do samostanowienia politycznego, ekonomicznego, społecznego i kulturalnego. W tej kategorii mieści się również odniesienie do dążenia w kierunku wyrównywania różnic między narodami, równości wszystkich narodów, prawo ekonomiczne narodów do własnych zasobów i bogactw naturalnych, do zachowania kultury i środowiska naturalnego. Ważnym elementem są też prawa mniejszości etnicznych i narodowych, m.in. do zachowania własnej tożsamości, języka, tradycji, instytucji kulturowych i oświatowych.

W kategorii III generacji wyróżnia się bardzo istotne prawo do zdrowego środowiska naturalnego. Prawo to można rozumieć wąsko, jako przesłankę do zaspokojenia potrzeb zdrowotnych pojedynczej osoby, lub bardzo szeroko, z myślą o całej ludzkości, biosferze, a nawet całej planecie.

Kolejnym prawem III generacji jest prawo do pokoju (albo prawo do życia w pokoju). Prawo to można sformułować też jako prawo do takiego porządku społecznego i międzynarodowego, który zapewni pełne urzeczywistnienia innych praw i wolności.

Prawa III generacji są określane często jako prawa solidarnościowe, które wymagają współpracy międzynarodowej. Prawo do pomocy humanitarnej odwołuje się wprost do ogólnohumanitarnej solidarności. Również prawo do wspólnego dziedzictwa przeszłości i korzystania z dorobku cywilizacyjnego zalicza się do kolektywnych praw III generacji.

67. Rada Praw Człowieka ONZ zajmuje się:

- a) promocją edukacji w zakresie praw człowieka
- b) przedstawianiem rekomendacji Zgromadzeniu Ogólnemu w celu zapewnienia dalszego rozwoju prawa międzynarodowego chroniącego prawa człowieka
- c) wspieraniem realizacji zobowiązań podjętych przez państwa w kwestii przestrzegania praw człowieka

Od roku 2006 na mocy rezolucji 60/251 powołana została, jako organ pomocniczy Zgromadzenia Ogólnego Rada Praw Człowieka (*United Nations Human Rights Council – UNHRC*). Zajął on miejsce dotychczasowej Komisji Praw Człowieka, która była organem pomocniczym Rady Gospodarczej i Społecznej. Rada ma wzmocnić system ochrony praw człowieka ONZ. Do zakresu jej kompetencji należą między innymi: promocja edukacji w zakresie praw człowieka, przedstawianie rekomendacji Zgromadzeniu Ogólnemu w celu zapewnienia dalszego rozwoju prawa międzynarodowego chroniącego prawa człowieka, wspieranie realizacji zobowiązań podjętych przez państwa w kwestii przestrzegania praw człowieka, wdrażanie celów i rekomendacji przedstawionych na konferencjach i szczytach ONZ, rozwijanie dialogu i współpracy mającej na celu zapobieganie naruszaniu praw człowieka. Dodatkową kompetencją Rady, nieznaną jej poprzedniczce, jest tzw. Powszechny Okresowy Przegląd (*Universal Periodic Review – UPR*) oparty na obiektywnych i wiarygodnych informacjach o realizacji przez każde państwo swoich zobowiązań w dziedzinie praw człowieka. Ocena dokonywana jest na podstawie raportu władz kraju podlegającego przeglądowi oraz danych otrzymanych z Biura Wysokiego Komisarza ds. Praw Człowieka ONZ. Mechanizm przeglądu przeprowadzany jest we wszystkich państwach członkowskich ONZ co cztery lata. Pełni on rolę uzupełniającą i wzmacniającą wobec działań ciał traktatowych.

Rada składa się z przedstawicieli 47 państw, wybieranych według klucza geograficznego na trzyletnią kadencję w drodze bezpośredniego, tajnego głosowania, bezwzględną większością głosów członków Zgromadzenia Ogólnego ONZ. Liczebność Rady jest zatem mniejsza niż wynosił skład Komisji Praw Człowieka (53 państwa). Przy wyborze członków UNHRC brany jest pod uwagę ich wkład w promocję i ochronę praw człowieka. Zwiększona została także, w stosunku do Komisji, częstotliwość spotkań Rady. Jej członkowie pracują na odbywających się co najmniej trzech sesjach w ciągu roku, trwających nie krócej niż 10 tygodni. Na wniosek państwa członkowskiego i przy poparciu 1/3 składu Rady, mogą być zwoływane sesje specjalne. Państwo, które poważnie i regularnie narusza prawa człowieka może być zawieszony w przywilejach i prawach członka Rady przez Zgromadzenie Ogólne.

68. Skarga do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka:

- a) może być składana wyłącznie przez jednostki – ofiary naruszenia praw zawartych w EKPC
- b) musi być złożona w terminie 6 miesięcy od chwili wyczerpania wewnętrznych środków odwoławczych
- c) nie może dotyczyć sprawy rozpatrywanej przez inny organ międzynarodowy

Europejski Trybunał Praw Człowieka jest europejskim organem sądownictwa międzynarodowego powołanym w 1998 roku na miejsce Europejskiej Komisji Praw Człowieka i Trybunału Praw Człowieka z 1959 roku jako organu Rady Europy. ETPC orzeka na podstawie Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Ratyfikowana Konwencja jednak nie przesądza automatycznie o jurysdykcji Trybunału, uznanie jego kompetencji wymaga złożenia przez państwo specjalnej deklaracji. Polska ratyfikowała Konwencję w styczniu 1993 roku, a kompetencje Trybunału uznała od

maja 1993 r. Siedziba Trybunału znajduje się w Strasburgu. Do Trybunału skargi mogły początkowo wnosić tylko państwa, w 1990 r. rozszerzono to uprawnienie o osoby fizyczne, grupy osób lub organizacje pozarządowe. Do Trybunału trafia spora liczba spraw wnoszonych przez obywateli polskich. Z reguły dotyczą one skarg na opieszałość funkcjonowania sądów oraz nieprawidłowości odnośnie ograniczenia wolności. Polska należy stale do czołówki państw, z których trafia do Strasburga największa liczba spraw. Wśród innych krajów do czołowych należą: Rosja, Francja, Rumunia i Turcja.

Skargę do Trybunału może wnieść osoba, która jest ofiarą naruszenia prawa lub praw zawartych w Konwencji przez którekolwiek państw – stron Konwencji. Naruszenie to musi dotyczyć jej bezpośrednio i osobiście. Trybunał może rozpatrywać jedynie zarzuty naruszenia prawa lub praw zawartych w Konwencji i w protokołach dodatkowych. Nie jest to sąd odwoławczy od decyzji organów krajowych, i nie może unieważniać lub zmieniać wydawanych przez nie orzeczeń. Trybunał nie może także w czyimś imieniu interweniować bezpośrednio u władz, których dotyczy skarga. Przedmiotem skargi do Trybunału mogą być wyłącznie działania lub zaniechania władz publicznych (sądów, organów administracji, rządu, parlamentu itp.) jednego z państw. Trybunał nie rozpatruje skarg skierowanych przeciwko osobom fizycznym lub organizacjom prywatnym. Zgodnie z art. 35 Konwencji Trybunał może rozpatrywać sprawy dopiero po wyczerpaniu wszystkich dostępnych w danym państwie środków odwoławczych oraz jeżeli skarga została wniesiona w ciągu sześciu miesięcy od daty podjęcia ostatecznej decyzji. Trybunał nie może rozpatrywać skargi, która nie spełnia tych kryteriów dopuszczalności. Ze środków prawnych należy korzystać zgodnie z procedurą krajową, w tym przestrzegać przewidzianych prawem wewnętrznym terminów do ich wniesienia. I tak jeśli np., odwołanie zostało odrzucone z powodu przekroczenia terminu lub innych wymogów formalnych, Trybunał nie będzie mógł rozpoznać sprawy. Skargę do Trybunału należy wnieść nie później niż w ciągu sześciu miesięcy od dnia wydania decyzji przez najwyższy sąd krajowy lub inny organ rozstrzygający dany rodzaj spraw. Bieg terminu rozpoczyna się gdy, ostateczna decyzja wydana w zwykłym toku instancji zostaje doręczona. Językami urzędowymi Trybunału są angielski i francuski, ale można również pisać do Kancelarii Trybunału w języku urzędowym jednego z państw, które ratyfikowały Konwencję.

Skarga powinna zawierać:

- opis stanu faktycznego, oraz wykazanie istoty zarzutów,
- określenie, które z praw zawartych w Konwencji zostało naruszone,
- oznaczenie, jakie środki prawne zostały wykorzystane,
- listę decyzji urzędowych wydanych w sprawie.

W pracy Trybunału zdarzają się pewne niedociągnięcia. W Trybunale znajduje się kilkadziesiąt tysięcy spraw, a co miesiąc wpływa kolejnych 2000. Postępowanie jest mocno wydłużone i trwa 7 lat.

69. Ograniczenie prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego na gruncie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka może nastąpić ze względu na ochronę następującej/yh wartości:

- a) dobrobyt gospodarczy kraju
- b) zagwarantowanie powagi władzy sądowej
- c) zapobieganie przestępstwom

Szeroko pojmowane prawo do prywatności (życie rodzinne, mir domowy, tajemnica korespondencji, ochrona danych osobowych, dobra osobiste człowieka, integralność człowieka) i ochrona tego prawa są regulowane nie tylko przez akty prawa krajowego, ale także przez akty prawa międzynarodowego. Postanowienia takie odnaleźć można w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i

Politycznych, Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, czy Karcie Praw Podstawowych. Pierwszym aktem ONZ w którym zawarto zapis dotyczący prawa do prywatności jest PDPC. Jej art. 12 stanowi: „Nikt nie może być poddany arbitralnemu ingerowaniu w jego życie prywatne, rodzinne lub korespondencję ani też atakom na jego honor i dobre imię. Każdy człowiek ma prawo do ochrony prawnej przeciwko takim ingerencjom i atakom”. W podobnym tonie wypowiada się art. 17 MPPOiP.

Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego stanowi treść art. 8 EKPC. Zgodnie z ust. 2 tego artykułu ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa jest niedopuszczalna z wyjątkiem przypadków przewidzianych prawem i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób. Ograniczenie tego prawa może zatem nastąpić tylko w przypadkach szczególnie uzasadnionych i przewidzianych prawem. Za jedno z największych zagrożeń dla różnych form prywatności uznaje się obecnie szybki postęp techniczny i komputeryzację danych. Na temat ochrony prawa do prywatności wielokrotnie wypowiadał się Europejski Trybunał Praw Człowieka rozpatrując skargi indywidualne dotyczące bardzo różnych spraw, jak chociażby ochrony tajemnicy korespondencji więźniów, przyznania kobietom swobody decydowania o przerywaniu ciąży, ochrony mieszkańca domu przed hałasem z zewnątrz, czy możliwości rozsypania prochów zmarłego w jego ogrodzie.

70. Zasada legalizmu charakteryzująca państwo prawa:

- a) zapisana jest w polskiej Konstytucji
- b) oznacza obowiązek działania organów władzy publicznej na podstawie i w granicach prawa
- c) oznacza, że organ władzy publicznej nie może unikać podejmowania decyzji, jeżeli wiążące normy prawne nakładają na niego taki obowiązek

Zasada legalizmu, o czym już była mowa, zapisana jest w polskiej konstytucji w art. 7 „*Organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa*”. Organ władzy publicznej nie może zatem podjąć żadnej decyzji bez podstawy prawnej. Jednocześnie ma on obowiązek podejmowania decyzji, jeżeli wiążące normy prawne taki obowiązek na niego nakładają. Organ władzy publicznej może realizować swoje władztwo wyłącznie przy użyciu i w granicach przyznanych mu kompetencji. Brak regulacji prawnej, która upoważniałaby organ do podjęcia danego działania należy uznać za równoznaczny z zakazem takiego działania.

Konstytucja i inne ustawy wprowadzają szereg mechanizmów kontrolnych stojących na straży zasady legalizmu (skarga do TK, odwołanie w postępowaniu administracyjnym, apelacja itp.).

71. Wg. Arystotelesa ustrój zdegenerowany dotyczył:

- a) arystokracji
- b) oligarchii
- c) demokracji

W dziele „Polityka” Arystoteles (384-322 p.n.e.) przedstawił swoje poglądy na organizację państwa i ustroju. Odrzucił on wizję idealnego państwa przedstawioną przez Platona. Uznał, że kształt ustroju zależy od wielu czynników: siły i efektu walk społecznych, stanu gospodarki, charakteru narodu, położenia geograficznego i wielkości terytorium. Ustrój dobry w jednych warunkach może się nie sprawdzić w innych. Wskazuje ustroje dobre i

przeciwstawia im ustroje złe. Kryterium klasyfikacji jest stwierdzenie, czy rządy sprawowane są w interesie ogółu, czy dla partykularnych korzyści rządzących.

Ustroje dobre	Ustroje złe
monarchia	tyrania
arystokracja	oligarchia
<i>politea</i>	demokracja

Monarchia i tyrania to rządy jednostki. W monarchii odznacza się ona cnotą i rządzi w interesie ogółu, w tyranii natomiast stosuje przemoc i terror. Arystokracja i oligarchia to rządy grupy. W arystokracji władza należy do grupy osób wyróżniających się majątkiem, urodzeniem lub wykształceniem. Oligarchia (*oligos* – nieliczny, *arche* - władza) – władza w znajduje się w ręku niewielkiej grupy ludzi (z warstw bogatych), którzy sprawują rządy w sposób dyktatorski. *Politea* stanowi mieszanekę demokracji i oligarchii. Jest to stosunkowo najdoskonalszy z ustrojów. Wyraża harmonijne połączenie ideałów wolności i porządku (hierarchii). Demokrację zaś uważa za niekompetentne rządy ludu.

72. Pogląd o powstaniu państwa wraz ze wzrostem wydajności pracy, ukształtowaniem własności prywatnej i pojawieniem się podziału na klasy reprezentuje:

- a) L. Gumplowicz
- b) F. Engels
- c) L. Petrażycki

Jednym z poglądów czasów nowożytnych n temat pochodzenia państwa jest teoria rozwarstwienia klasowego. Za jej twórcę uważa się Fryderyka Engelsa (1820-1895). Przedstawicielami byli: K. Marks (1818-1883), W. Lenin (1870-1924). Engels uważał, że podstawowym czynnikiem decydującym o powstaniu państwa było pojawienie się własności prywatnej i podziału klasowego społeczeństwa. Powstanie państwa poprzedzał ustrój rodowo-plemienny, stanowiący związek osobowy. Nie było w nim zorganizowanego aparatu przymusu i wyodrębnionej władzy. Państwo pojawiło się dopiero wówczas, gdy wraz ze wzrostem wydajności pracy ukształtowała się własność prywatna, co spowodowało w konsekwencji rozpad równego pod względem ekonomicznym społeczeństwa na klasy. W zależności od tego, jaka klasa sprawuje władzę, podzielił on państwa na:

- państwo właścicieli niewolników;
- państwo feudalne;
- państwo kapitalistyczne;
- państwo socjalistyczne.

Według tej teorii państwo pojawiło się zatem jako rezultat podziału społeczeństwa na dwie antagonistyczne klasy społeczne, z których jedna jest właścicielem środków produkcji a druga jest uzależniona ekonomicznie od grupy posiadaczy. Pogląd ten w XX wieku stał się podstawą marksistowskiej idei państwa.

73. Idealnym państwem wg Platona była:

- a) polis
- b) demokracja
- c) arystokracja

Filozofowie od dawna poszukiwali modelu państwa idealnego, doskonałego. Jego istnieniu przypisywano różne cele: zagwarantowanie rządów prawa, rządów sprawiedliwych, uszczęśliwienie ludzi, zniesienie ucisku klasowego, a nawet otworzenie drogi do zbawienia.

Refleksje nad państwem mogącym sprostać oczekiwaniom ludzi formułowali m. in. Platon, Arystoteles, Cyceon, św. Augustyn, św. Tomasz z Akwinu, Marsyliusz z Padwy, Tomasz Hobbes, Jean Bodin, Jan Jakub Rousseau, Karol Marks.

Platon stworzył utopijną koncepcję ustroju idealnego. Powstała ona w okresie głębokiego kryzysu w Grecji. Idealnym rodzajem państwa, była jego zdaniem, *polis*, której opis zamieścił w dziele „Państwo”. Jej zasadą była hierarchia, porządek i rządy mędrców. Społeczeństwo podzielone zostało na trzy grupy społeczne:

- uczonych (władców-filozofów) sprawujących rządy w państwie,
- strażników (wojskowych) dbających o wewnętrzne i zewnętrzne bezpieczeństwo państwa,
- żywicieli, powołanych do zaspakajania potrzeb materialnych ogółu.

Żadna z tych grup nie osiąga doskonałości z osobna, dopiero wszystkie razem tworzą harmonijną całość. Przyszłe elity powinny być objęte szczegółowym programem wychowawczym. Przewidywał on rygorystyczny rozkład zajęć (między 17 a 20 rokiem życia lekcje wychowania fizycznego, po 20 roku najzdolniejsi rozpoczynają 10-letnie studia ogólne, w 30 roku życia wybitni podejmują studia filozoficzne). Do aktywności politycznej obywatele są gotowi dopiero po ukończeniu 35 roku życia, zaś gotowość do sprawowania władzy osiągają dopiero po 50 roku życia. Grupy rządzące nie znając własności prywatnej, powinny żyć we wspólnocie rodzinnej i majątkowej. Trwałość państwa miały zapewnić: zakaz opuszczania polis, rozbudowany system donosielski, odpowiednie wychowanie i kult religii.

Myśliciel przeprowadzał krytykę istniejących ustrojów państwowych. Opracował oryginalną filozofię dziejów, charakteryzująca się degeneracją ustrojów. Jego zdaniem rządy najlepszych (arystokracja) przekształca się w rządy najdzielniejszych (timokrację), ta następnie w rządy bogatych (oligarchię), które zostają zastąpione w wyniku przewrotu przez demokrację, torującą drogę rządowi jednostki (tyranii).

74. Przedsiębiorcą nie jest/są:

- a) spółka cywilna
- b) Narodowy Bank Polski
- c) wspólnicy spółki cywilnej

Pojęcie przedsiębiorcy używane jest w polskim prawodawstwie w przepisach wiele ustaw. Dla stosunków publicznoprawnych istotne znaczenie posiada określenie, którym posługuje się ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. – O swobodzie działalności gospodarczej (s.d.g.). Artykuł 4 tej ustawy stanowi, że „**Przedsiębiorcą w rozumieniu tej ustawy jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną – wykonująca we własnym imieniu działalność gospodarczą. Za przedsiębiorców uznaje się także wspólników spółki cywilnej w zakresie wykonywanej przez nich działalności gospodarczej**”.

Działalnością gospodarczą jest zarobkowa działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodowa, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły (art. 2 ustawy s.d.g.).

Spółka cywilna jest stosunkiem zobowiązaniowym, którego źródło stanowi umowa spółki cywilnej uregulowana w kodeksie cywilnym (ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – kodeks cywilny, ze zm.). W ramach tej umowy wspólnicy zobowiązują się dążyć do osiągnięcia wspólnego celu gospodarczego w sposób określony w umowie. **Spółka cywilna nie posiada więc podmiotowości** ani w sferze prawa cywilnego ani administracyjnego. **Nie jest też przedsiębiorcą w rozumieniu przepisów ustawy o swobodzie działalności gospodarczej**. Na mocy wyraźnego przepisu ustawy może być podmiotem prawa w sferze prawa podatkowego. **Przedsiębiorcami są tylko wspólnicy spółki cywilnej**.

W zależności od charakteru prawnego, wspólnik spółki cywilnej podlega wpisowi do Ewidencji Działalności Gospodarczej (osoba fizyczna) lub do Krajowego Rejestru Sądowego – rejestru przedsiębiorców (osoby prawne i tzw. ułamne osoby prawne).

Narodowy Bank Polski jest centralnym bankiem Rzeczypospolitej Polskiej. Jego pozycję prawną wyznaczają przepisy Konstytucji RP i ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (ze zm.). Narodowy Bank Polski wyposażony został w kompetencje, których nie posiada żaden inny podmiot. **Bank centralny Państwa jest osobą prawną. Nie posiada statusu przedsiębiorcy ani** w rozumieniu art. 4 ustawy s.d.g. ani też żadnej innej ustawy. **Podstawowy cel działalności NBP** wyznacza Konstytucja RP i ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – o NBP. Zgodnie z tą ustawą podstawowym **celem** banku centralnego **jest utrzymanie stabilnego poziomu cen**, przy jednoczesnym wspieraniu polityki gospodarczej rządu, o ile nie ogranicza to podstawowego celu NBP (art. 3 ustawy o NBP). Bank ten jest podmiotem niezależnym od organów władzy, administracji oraz organów ochrony prawnej. **Samodzielnie ustala założenia polityki pieniężnej i samodzielnie odpowiada za ich realizację.** Ma prawo wykorzystywać, dostępne tylko temu Bankowi, instrumenty polityki pieniężnej.

Bank centralny nie wykonuje usług finansowych na rzecz konsumentów ani podmiotów o charakterze strukturalnym, z wyjątkiem prowadzenia rachunków bankowych jednostek budżetu Państwa (m.in. wojewodów, sądów, prokuratur, Policji, wojska), banków komercyjnych, Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo- Kredytowej (art. 51 ustawy o NBP).

75. Za zobowiązania w spółce cywilnej wspólnicy odpowiadają:

- a) solidarnie
- b) osobiście
- c) wyłącznie majątkiem wspólnym wspólników

Spółka cywilna jest stosunkiem zobowiązaniowym, którego źródło stanowi umowa spółki uregulowana w art. 860 - 875 kodeksu cywilnego (ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, ze zm.). W ramach tej umowy wspólnicy zobowiązują się dążyć do osiągnięcia wspólnego celu gospodarczego w sposób określony w umowie. **Spółka cywilna nie posiada więc podmiotowości** ani w sferze prawa cywilnego ani administracyjnego. **Nie jest też przedsiębiorcą w rozumieniu przepisów ustawy o swobodzie działalności gospodarczej. Przedsiębiorcami są tylko wspólnicy spółki cywilnej.**

Wspólnicy spółki cywilnej wnoszą wkłady posiadające charakter pieniężny lub niepieniężny. Wkładem niepieniężnym jest m. in. własność rzeczy (ruchomości lub nieruchomości), innych praw majątkowych zbywalnych oraz świadczenie usług. **Wkłady wspólników** jak również składniki majątkowe nabyte w czasie obowiązywania umowy spółki tworzą **wspólny majątek wspólników**. Ma on charakter **wspólności łącznej**. Wspólność łączna oznacza niepodzielność majątku oraz brak określenia wielkości udziałów przysługujących poszczególnym wspólnikom. Ustanie tej wspólności następuje z chwilą rozwiązania umowy spółki – w odniesieniu do wszystkich wspólników lub z chwilą wystąpienia wspólnika ze spółki – w odniesieniu do tego wspólnika.

Odpowiedzialność osobista polega na odpowiedzialności wspólników całym ich majątkiem – tj. zarówno majątkiem wspólnym jak też pozostałymi składnikami majątkowymi każdego z nich. Wspólnik, który wstąpił do spółki już istniejącej, nie odpowiada za jej zobowiązania powstałe wcześniej, natomiast wspólnik, który z niej wystąpił odpowiada w dalszym ciągu, z pozostałymi wspólnikami, za zobowiązania powstałe w czasie gdy był wspólnikiem.

Odpowiedzialność solidarna polega na tym, że wierzyciel spółki może żądać całości lub części świadczenia od wszystkich współników łącznie, od kilku z nich lub od każdego z osobna, przy czym zaspokojenie wierzyciela przez któregokolwiek ze współników zwalnia pozostałych.

76. Do handlowych spółek osobowych zalicza się spółki:

- a) partnerską, cywilną, akcyjną
- b) jawną, komandytowo-akcyjną
- c) partnerską, jawną, komandytową

Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (k.s.h.) wprowadziła normatywny podział spółek handlowych na **spółki osobowe i spółki kapitałowe**.

Do **spółek osobowych** ustawa zaliczyła:

- 1) spółkę jawną
- 2) spółkę partnerską
- 3) spółkę komandytową
- 4) spółkę komandytowo-akcyjną

Spółkami kapitałowymi są:

- 1) spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
- 2) spółka akcyjna

Handlowe spółki osobowe należą do przedsiębiorców, którym kodeks spółek handlowych przyznaje zdolność prawną, ale nie przewiduje wyposażenia tych podmiotów w atrybut osobowości prawnej. Przyznanie podmiotowi przymiotu zdolności prawnej umożliwia tej jednostce organizacyjnej nabywanie praw i zaciąganie zobowiązań we własnym imieniu, a tym samym samodzielne uczestnictwo w obrocie gospodarczym.

Spółka cywilna, na co kilkakrotnie zwracano już uwagę, nie jest podmiotem prawa. Stanowi ona stosunek zobowiązaniowy skutkujący między stronami umowy spółki (wspólnikami).

77. Za zobowiązania spółki z o.o. odpowiada/ją:

- a) spółka całym swoim majątkiem
- b) wspólnicy
- c) posiłkowo członkowie zarządu spółki

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością zaliczona została przez przepisy ustawy dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, do handlowych spółek o charakterze kapitałowym (art. 1 § 2, 151 - 300 k.s.h.). Posiada osobowość prawną. Spółka z o.o. działa w oparciu o kapitał zakładowy podzielony na udziały, **ponosząc odpowiedzialność całym swoim majątkiem za zobowiązania spółki. Jako spółka kapitałowa jest konstrukcją pozwalającą na wyłączenie odpowiedzialności współników.** Zgodnie z art. 151 § 4 k.s.h., **wspólnicy nie odpowiadają za zobowiązania spółki.** Podstawą działalności spółki z o.o. jest kapitał zakładowy, a osoby współników odgrywają tu drugorzędną rolę.

Problematykę **odpowiedzialności członków zarządu za zobowiązania spółki z o.o.** reguluje art. 299 k.s.h., stanowiąc, że jeżeli egzekucja przeciwko spółce okazała się bezskuteczna, członkowie zarządu odpowiadają solidarnie za jej zobowiązania.

Członek zarządu może się uwolnić od tej odpowiedzialności jeżeli wykaze, że we właściwym czasie zgłoszono wniosek o ogłoszenie upadłości lub wszczęto postępowanie układowe, albo że niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości oraz niewszczęcie postępowania układowego nastąpiło nie z jego winy, albo że pomimo niezgłoszenia wniosku

o ogłoszenie upadłości oraz niewszczęcia postępowania układowego wierzyciel nie poniósł szkody.

Za zobowiązania spółki z o.o. odpowiada więc spółka całym swoim majątkiem, a w sytuacji gdy egzekucja przeciwko spółce okazała się bezskuteczna (brak składników majątkowych pozwalających zaspokoić w całości roszczenia wierzyciela/i), posiłkową odpowiedzialność ponoszą członkowie zarządu. Ich odpowiedzialność ma charakter odpowiedzialności osobistej i solidarnej.

Odpowiedzialność osobista polega na odpowiedzialności każdego członka zarządu całym jego majątkiem. **Odpowiedzialność solidarna** polega na tym, że wierzyciel spółki może żądać całości lub części świadczenia od wszystkich członków zarządu łącznie, od kilku z nich lub od każdego z osobna, przy czym zaspokojenie wierzyciela przez któregokolwiek z członków zarządu zwalnia pozostałych.

78. Konsument to:

- a) jednostka organizacyjna będąca tzw. ułomną osobą prawną
- b) osoba fizyczna, która zaciąga kredyt na zakup samochodu
- c) osoba fizyczna nabywająca futro

Definicję konsumenta zawiera art. 22¹ kodeksu cywilnego stanowiąc, że **za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową**. Zawarta w art. 22¹ k.c. definicja wskazuje, że za konsumenta może być uważana **tylko osoba fizyczna** znajdująca się w sytuacji prawnej, polegającej na dokonywaniu czynności cywilnoprawnej, mającej wywołać skutek prawny w jej relacji z przedsiębiorcą, a czynność ta nie może być bezpośrednio związana z prowadzoną przez tę osobę fizyczną działalnością gospodarczą lub zawodową.

W przytoczonej definicji konsumenta wyodrębnić można następujące elementy:

- 1) **konsumentem może być tylko osoba fizyczna,**
- 2) **osoba fizyczna musi dokonywać czynności prawnej,**
- 3) **czynność ta nie może być związana bezpośrednio z działalnością gospodarczą tej osoby fizycznej,**
- 4) **adresatem oświadczenia woli jest przedsiębiorca.**

Niewątpliwie więc status konsumenta posiada osoba fizyczna dokonująca m. in. zakupu odzieży, obuwia, przedmiotów wyposażenia domowego, sprzętu elektronicznego czy też samochodu. Osoba fizyczna, zaciągając kredyt w banku na zakup dobra konsumpcyjnego trwałego użytku, w tym samochodu, posiada również status konsumenta. Bank zobowiązany jest stosować do dokonania tej czynności bankowej przepisy ustawy o kredycie konsumenckim.

Bank oraz podmiot prowadzący sklep z wyrobami skórzanymi, niezależnie od formy organizacyjnoprawnej – są przedsiębiorcami.

Jednostka organizacyjna nie będąca osobą prawną ale posiadająca zdolność prawną na mocy odrębnej ustawy – tzw. ułomna osoba prawna – niezależnie od tego czy jest przedsiębiorcą (handlowe spółki osobowe) czy też charakteru takiego nie posiada – nie jest konsumentem.

79. Upadłość może zostać ogłoszona wobec:

- a) przedsiębiorcy
- b) gminy
- c) osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej

Podstawę prawną określającą **zasady wspólnego dochodzenia roszczeń wierzycieli od niewypłacalnych dłużników** stanowi ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (ze zm.).

W pierwotnym brzmieniu ustawy, podmiotami, wobec których mogło być prowadzone postępowanie upadłościowe oraz naprawcze byli, co do zasady, przedsiębiorcy. Na podstawie wyraźnych postanowień ustawy postępowanie upadłościowe mogło być prowadzone także wobec osób niebędących przedsiębiorcami.

Od marca 2009 r., na mocy nowelizacji Prawa upadłościowego i naprawczego, zakres podmiotowy stosowania ustawy został poszerzony i obok przedsiębiorców oraz podmiotów wskazanych w tej ustawie, zdolność upadłościową przyznano osobom fizycznym nieprowadzącym działalności gospodarczej, których niewypłacalność powstała wskutek wyjątkowych i niezależnych od nich okoliczności.

Upadłość prowadzona w stosunku do osób fizycznych niewykonyjących działalności gospodarczej określana jest doktrynie mianem **upadłości konsumenckiej**.

Przepis art. 6 Prawa upadłościowego i naprawczego stanowi, **że nie można ogłosić upadłości:**

- 1) Skarbu Państwa;
- 2) jednostek samorządu terytorialnego;
- 3) publicznych samodzielnych zakładów opieki zdrowotnej;
- 4) instytucji i osób prawnych utworzonych w drodze ustawy, chyba że ustawa ta stanowi inaczej, oraz utworzonych w wykonaniu obowiązku nałożonego ustawą;
- 5) osób fizycznych prowadzących gospodarstwo rolne;
- 6) uczelni.

Przepis ten określa więc krąg podmiotów **nieposiadających zdolności upadłościowej**. Tym samym podmioty te nie mogą zostać ogłoszone upadłym. Wyłączenia te mają charakter bezwzględny.

80. Narodowy Bank Polski:

- a) emituje banknoty i monety opiewające na złote i grosze
- b) udziela kredytów przedsiębiorcom i konsumentom
- c) prowadzi rachunki bankowe jednostek budżetu Państwa

Narodowy Bank Polski jest centralnym bankiem Rzeczypospolitej Polskiej i stanowi podstawowe ogniwo w dwupoziomowym systemie bankowym, właściwym dla gospodarki rynkowej. Status prawny NBP, cele jego działalności, zadania i organizacja określone zostały ogólnie w **Konstytucji RP** (art. 227) oraz szczegółowo – w ustawie z dnia **29 sierpnia 1997 r. – o NBP** (ze zm.). Bank centralny jest bankiem państwowym, zarówno pod względem formy organizacyjnoprawnej jak też własności. Posiada osobowość prawną typu normatywnego, nie podlega bowiem wpisowi do żadnego rejestru.

Sytuacja prawna banku centralnego oraz pełnione przez niego funkcje i wykonywane zadania sprawiają, że Narodowy Bank Polski jest szczególną i niepowtarzalną instytucją finansową w Rzeczypospolitej Polskiej.

Konstytucja RP wyznacza bankowi centralnemu **podstawowy cel działalności**, stanowiąc, że „**NBP odpowiada za wartość polskiego pieniądza**”. Konstytucyjna odpowiedzialność NBP za wartość polskiego pieniądza znajduje kontynuację w przepisie ustawy o NBP, zgodnie z którym podstawowym celem działalności tego Banku jest **utrzymanie stabilnego poziomu cen, przy jednoczesnym wspieraniu polityki gospodarczej Rządu, o ile nie ogranicza to celu podstawowego NBP**. Ustawa zasadnicza przyznaje też bankowi centralnemu **wyłączność kompetencji do emitowania pieniędzy oraz ustalania i realizacji założeń polityki pieniężnej**.

Do pozostałych zadań banku centralnego ustawa o NBP zalicza m.in.: organizowanie rozliczeń pieniężnych, prowadzenie gospodarki rezerwami dewizowymi, prowadzenie działalności dewizowej w granicach określonych ustawami, prowadzenie bankowej obsługi budżetu państwa, w tym rachunków jednostek budżetowych, regulowanie płynności banków oraz ich refinansowanie, kształtowanie warunków niezbędnych dla rozwoju systemu bankowego.

Narodowy Bank Polski pełni funkcje: banku emisyjnego, banku Państwa, oraz banku banków (komercyjnych).

Natomiast bank, zgodnie z art. 2 ustawy – Prawo bankowe, „**jest osobą prawną utworzoną na mocy zezwoleń uprawniających do dokonywania czynności bankowych obciążających ryzykiem środki powierzone bankowi pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym**”.

Bank jest więc prawnie samodzielnym przedsiębiorcą w rozumieniu art. 4 ustawy s.d.g., posiadającym osobowość prawną, wykonującym usługi finansowe na rzecz osób fizycznych (konsumentów) i podmiotów instytucjonalnych, w tym przedsiębiorców.

Działalność bankowa może być wykonywana **wyłącznie** w ustawowo wskazanych, **formach organizacyjno-prawnych tj. przez bank państwowy, bank spółdzielczy i bank w formie spółki akcyjnej.**

Zakres przedmiotowy działalności bankowej wyznacza katalog czynności bankowych, wymienionych w Prawie bankowym.

Podstawę systematyki czynności bankowych stanowi art. 5 Prawa bankowego, w świetle którego wyodrębnia się:

- 1) **czynności bankowe sensu stricto (zwane też naturalnymi, obiektywnymi, podstawowymi)** oraz
- 2) **czynności bankowe sensu largo (zwane też względnymi, subiektywnymi, dodatkowymi).**

Czynności bankowe sensu stricto to czynności przypisane ustawowo do banków – na zasadzie wyłączności (**czynności zastrzeżone dla banków**). **Do katalogu tych czynności** ustawa **zalicza: przyjmowanie wkładów pieniężnych, prowadzenie rachunków bankowych, dokonywanie rozliczeń pieniężnych, udzielanie kredytów, udzielanie i potwierdzanie gwarancji bankowych, otwieranie akredytyw, emitowanie bankowych papierów wartościowych, wydawanie instrumentu pieniądza elektronicznego oraz wykonywanie innych czynności przewidzianych wyłącznie dla banku w odrębnych ustawach.**

Czynności bankowe sensu largo to takie czynności, które **mogą być wykonywane także przez inne podmioty**, jeżeli jednak wykonywane są przez bank, zalicza się je do czynności bankowych. Do tej grupy należą czynności obciążające mniejszym ryzykiem depozyty bankowe niż czynności zaliczone do pierwszej grupy. Stąd dopuszczalność wykonywania ich także przez inne podmioty, przy wykorzystaniu własnych środków finansowych. **Prawo bankowe zalicza do tych czynności m. in.: udzielanie pożyczek pieniężnych, operacje czekowe i wekslowe, wydawanie kart płatniczych oraz wykonywanie operacji przy ich użyciu, nabywanie i zbywanie wierzytelności pieniężnych.**

Zakres czynności bankowych wykonywanych przez dany bank **określa statut** banku.

Do najczęściej wykonywanych czynności bankowych przez banki komercyjne zaliczyć można: **prowadzenie rachunków bankowych, udzielanie kredytów czy też dokonywanie rozliczeń pieniężnych.**

81. Przedmiotem prawa pracy jest regulacja sytuacji prawnej osób świadczących pracę:

- a) pod kierownictwem pracodawcy
- b) na ryzyko pracodawcy
- c) osobiście

Stosunek pracy jest to dobrowolna więź prawna, w ramach której pracownik przyjmuje zobowiązanie do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, a pracodawca zobowiązuje się do zatrudnienia pracownika i zapłaty wynagrodzenia za pracę. Cechami charakterystycznymi stosunku pracy są: **podporządkowanie pracownika pracodawcy, osobiste świadczenie pracy przez pracownika, odpłatność za pracę oraz ryzyko pracodawcy związane z zatrudnieniem pracownika.** Przedmiotem stosunku pracy jest świadczenie pracy określonego rodzaju. Przez świadczenie pracy należy rozumieć każde zachowanie które odpowiada umowie, czyli zarówno faktyczne „pracowanie”, jak i pozostawanie w tzw. gotowości do wykonywania pracy.

Pojęcie stosunku pracy obejmuje stosunki nawiązane na podstawie umowy o pracę, powołania, mianowania, wyboru oraz spółdzielczej umowy o pracę. Stosunkami pracy nie są natomiast stosunki w jakich pozostają osoby zatrudnione w tzw. służbach zmilitaryzowanych, a więc m. in. w wojsku, Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Straży Granicznej, Służbie Więziennej, Państwowej Straży Pożarnej, Służbie Celnej, Biurze Ochrony Rządu, Centralnym Biurze Antykorupcyjnym.

Podobnie nie są stosunkami pracy stosunki zatrudnienia powstające na podstawie umów cywilnoprawnych (umowa zlecenie, umowa o dzieło, kontrakt menedżerski) nawet, jeżeli praca wykonywana na ich podstawie jest stała i ma charakter zarobkowy.

Zawarcie stosunku pracy bez względu na jego podstawę wymaga zgodnego oświadczenia woli pracodawcy i pracownika (art. 11 KP).

82. Europejska Karta Społeczna z 1961 r. jest aktem:

- a) Rady Europy
- b) ratyfikowanym przez Polskę
- c) Unii Europejskiej

Europejska Karta Socjalna, jest aktem **Rady Europy** uchwalonym w Turynie **18 października 1961 r.**, który był kilkakrotnie zmieniany i zrewidowany. Polska ratyfikowała Kartę 10 czerwca 1997 r. Europejska Karta Socjalna, w wersji z 1991 r., ratyfikowanej przez Polskę, zawiera 19 artykułów merytorycznych, dotyczących praw pracowniczych, m. in. prawa do pracy, prawa do godziwych warunków pracy, prawa do bezpieczeństwa i higieny pracy, prawa do godziwego wynagrodzenia za pracę oraz prawa zrzeszania się w organizacje zawodowe. Rządy – sygnatariusze Europejskiej Karty Społecznej, zdecydowały się podjąć wspólnie wszelkie wysiłki na rzecz podnoszenia poziomu życia i popierania dobrobytu społecznego, zarówno ludności miejskiej, jak i wiejskiej, za pomocą odpowiednich instytucji i działań. Karta zapewnia prawa oraz wolności obywatelskie i polityczne bez dyskryminacji ze względu na rasę, kolor i płeć, religię, poglądy polityczne, pochodzenie narodowe lub społeczne.

83. Treść umowy o pracę powinna określać:

- a) rodzaj umowy
- b) rodzaj pracy
- c) wymiar urlopu wypoczynkowego

Umowa o pracę jest dwustronną czynnością prawną, na podstawie której pracownik zobowiązuje się do świadczenia pracy określonego rodzaju na rzecz i pod kierownictwem pracodawcy, natomiast pracodawca do zatrudnienia pracownika i zapłaty wynagrodzenia za wykonaną pracę. Umowa o pracę powinna być zawarta na piśmie. Ponieważ Kodeks pracy nie przewiduje, że umowa o pracę zawarta w innej formie niż pisemna jest nieważna, przyjmuje się, że umowa zawarta w formie ustnej jest ważna. Jeżeli jednak strony nie zawarły umowy na piśmie, to pracodawca powinien najpóźniej w dniu rozpoczęcia pracy przez pracownika potwierdzić pracownikowi na piśmie ustalenia, co do rodzaju umowy oraz jej warunków. Aby doszło do zawarcia umowy o pracę, jej strony muszą uzgodnić **co najmniej rodzaj pracy, którą pracownik ma wykonywać**. Określenie rodzaju pracy może nastąpić przez wskazanie stanowiska, np. kierownik działu, czynności do wykonania, np. sprzątanie lub zawodu, np. szewc.

Treść typowej umowy o pracę powinna zawierać określenie **stron umowy, rodzaju umowy, daty jej zawarcia oraz warunków pracy i płacy, w szczególności** określenie: **rodzaju pracy, miejsca jej wykonywania, wynagrodzenia za pracę odpowiadającego rodzajowi pracy, ze wskazaniem składników wynagrodzenia, wymiaru czasu pracy oraz terminu rozpoczęcia pracy**.

Wyróżnia się **dwa sposoby zawarcia umowy o pracę**:

- 1) rokowania (pertraktacje) – zakotwiczone w liberalnej koncepcji umowy o pracę, zakładającej równość stron,
- 2) złożenie oferty i jej przyjęcie przez drugą stronę – dostrzegające zjawisko przymusu ekonomicznego związanego z faktyczną (a nie formalnoprawną) przewagą pracodawcy, warunki pracy i płacy są już z góry określone przez pracodawcę, a pracownik może jedynie je przyjąć lub odrzucić (art. 66 i n. Kodeksu cywilnego).

84. Pracodawca nie może wypowiedzieć pracownikowi umowy o pracę w czasie:

- a) urlopu wypoczynkowego
- b) nieobecności pracownika w pracy z powodu choroby
- c) pobytu pracownika w delegacji służbowej

Szczególne ochrona pracownika przed wypowiedzeniem jest uzasadniona zagrożeniem rozwiązania stosunku pracy, które jest wynikiem znalezienia się pracownika w określonych sytuacjach życiowych, kiedy to zmniejsza się jego przydatność do pracy. **Pracodawca jest pozbawiony prawa do wypowiedzenia umowy o pracę w okresie choroby pracownika i innych usprawiedliwionych nieobecności w pracy (np. urlopu wypoczynkowego, urlopu bezpłatnego)**, wobec pracownic w ciąży, pracownic i pracowników korzystających z urlopu macierzyńskiego oraz osób przebywających na urlopie wychowawczym (zakaz bezwzględny). Przesłanka ochronna w postaci choroby pracownika musi istnieć w chwili złożenia przez pracodawcę oświadczenia o wypowiedzeniu umowy o pracę.

W przypadku pracowników pełniących określone funkcje społeczne, m. in. w organach związku zawodowego, w radzie pracowniczej, organach samorządu zawodowego, a także funkcje radnego, posła i senatora pracodawca ma obowiązek uzyskać zgodę określonego podmiotu na ich zwolnienie, co oznacza, że zakaz zwolnienia ma charakter zakaz względny.

85. Przedstawiciele do Parlamentu Europejskiego są wybierani w wyborach:

- a) powszechnych
- b) bezpośrednich
- c) proporcjonalnych

Na podstawie Umowy w sprawie wspólnych instytucji, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 1958 roku powstało Europejskie Zgromadzenie Parlamentarne, które zmieniło nazwę na Parlament Europejski w 1962 roku. Parlament składa się z przedstawicieli państw (narodów), które wchodzi w skład Wspólnoty. Przedstawiciele reprezentują wszystkie państwa. Do 1979 roku przedstawiciele do Parlamentu powoływano przez parlamenty narodowe, przez co sprawowali oni podwójny mandat. Obecnie przedstawiciele do Parlamentu Europejskiego są wybierani w wyborach powszechnych i bezpośrednich na okres lat pięciu. W Parlamencie eurodeputowani zasiadają zgodnie z ich przynależnością do frakcji politycznych (partii politycznych) wykluczając tym samym przynależność narodową. Parlament Europejski obraduje podczas dwóch sesji zwyczajnych (wiosennej i jesiennej). Podział mandatów w Parlamencie opiera się na dwóch podstawowych zasadach: zapewnienie równej liczby mandatów dużym państwom oraz zapewnienie wszystkim partiom możliwości reprezentacji w Parlamencie.

86. Sędziowie Trybunału Sprawiedliwości UE nie mogą:

- a) pełnić funkcji politycznych
- b) pełnić funkcji administracyjnych
- c) wykonywać działalności zarobkowej

W skład Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wchodzi jeden sędzia z każdego państwa członkowskiego. Są oni wspierani przez rzeczników generalnych. Sędziowie i rzecznicy generalni są wybierani spośród osób o niekwestionowanej niezależności i mających kwalifikacje wymagane w ich państwach do zajmowania najwyższych stanowisk sądowych lub są też prawnikami o uznanej kompetencji. Są oni mianowani przez rządy państw członkowskich UE na okres lat sześciu. Sędziowie spośród siebie wybierają na okres trzech lat Prezesa Trybunału. Mandat Prezesa jest odnawialny. Sędziowie podczas wykonywania swoich obowiązków nie mogą pełnić funkcji politycznych, administracyjnych i nie są przedstawicielami swoich państw. Państwo będące stroną w postępowaniu nie może żądać aby w wydawaniu orzeczenia uczestniczył sędzia pochodzący z tego państwa.

PYTANIA PROBLEMOWE

Przedstaw tryb uchwalenia ustawy budżetowej.

Plan finansowy określający prognozowane dochody i wydatki państwa w danym roku budżetowym uchwalany jest przez Sejm i Senat w formie ustawy budżetowej (zgodnie z art.219 ust.3 Konstytucji jedynie w wyjątkowych przypadkach wydatki i dochody państwa w okresie krótszym niż rok ustalać może ustawa o prowizorium budżetowym). Tryb uchwalenia budżetu państwa wykazuje – podyktowane charakterem regulacji i jej wagą - istotne odmienności w porównaniu ze zwykłą ścieżką legislacyjną. Wyłączna inicjatywa ustawodawcza w zakresie ustawy budżetowej (a także ustawy o prowizorium budżetowym, zmiany ustawy budżetowej, ustawy o zaciąganiu długu publicznego oraz ustawy o udzielaniu gwarancji finansowych przez państwo) przysługuje na podstawie art.221 Konstytucji RP Radzie Ministrów, przedkładającej projekt budżetu Sejmowi najpóźniej na 3 miesiące przed rozpoczęciem roku budżetowego, który zgodnie z art. 109 ust.4 Ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. 2009, Nr 157, poz.1240 ze zm.) pokrywa się z rokiem kalendarzowym. Ustawa Zasadnicza przewiduje możliwość późniejszego przedłożenia projektu jedynie w wyjątkowych przypadkach (w razie przedstawienia Sejmowi przez Rząd projektu ustawy o prowizorium budżetowym, na Radzie Ministrów spoczywa obowiązek wniesienia projektu budżetu państwa najpóźniej na 3 miesiące przed zakończeniem obowiązywania ustawy o prowizorium budżetowym). Zarówno Konstytucja, jak i ustawa o finansach publicznych przewidują, iż w sytuacji, w której ustawa budżetowa lub ustawa o prowizorium budżetowym nie wejdą w życie w dniu rozpoczęcia roku budżetowego (1 stycznia), gospodarka finansowa państwa opierać się będzie na odpowiednio przedstawionym projekcie. Z Regulaminu Sejmu (art.37 ust.2) wynika, iż projekt ustawy budżetowej znajduje się w grupie zagadnień, w sprawie których pierwsze czytanie odbywa się na posiedzeniu plenarnym izby, nie zaś w komisji. Szczególną rolę w pracach nad budżetem odgrywa Komisja Finansów Publicznych, do której po zakończeniu I czytania trafia projekt ustawy budżetowej : KFP pełni rolę koordynatora rozpatrywania poszczególnych części budżetu przez właściwe komisje sejmowe (do komisji tych Marszałek Sejmu przesyła przedstawione przez Najwyższą Izbę Kontroli uwagi do sprawozdań z wykonania budżetu oraz innych planów finansowych państwa) – to do niej trafiają opracowane przez komisje propozycje poprawek, opinie i wnioski. Po zakończeniu prac w komisjach, KFP przedstawia Sejmowi na posiedzeniu plenarnym sprawozdanie wraz z wnioskiem : a) – o przyjęcie ustawy budżetowej bez poprawek, b) – o przyjęcie ustawy z poprawkami (z powyższego wynika, iż Komisja Finansów Publicznych nie może wnioskować o odrzucenie ustawy budżetowej. Co istotne, zakres poprawek odnoszących się do zwiększenia wydatków lub ograniczenia dochodów państwa nie może prowadzić do ustalenia przez Sejm deficytu większego, niż określony w projekcie budżetu – rozwiązanie to, przewidziane w art.220 ust.1 Konstytucji ma na celu zapobieżenie sytuacji, w której decydujący wpływ na bilans dochodów i wydatków państwa będzie miał parlament, nie zaś Rząd, który opracowuje projekt budżetu i jest odpowiedzialny za jego właściwe wykonanie. Po uchwaleniu ustawy budżetowej przez Sejm, dalsze postępowanie prowadzone jest w Senacie, gdzie również dostrzec można pewne odmienności w stosunku do zwykłej procedury legislacyjnej. Po pierwsze, Senat uchwałę w sprawie budżetu podejmuje w ciągu 20 dni (nie zaś 30, wynikających z art.212 ust, Konstytucji); po drugie, również w Senacie niedopuszczalny jest wniosek o odrzucenie ustawy budżetowej w całości (Marszałek Senatu kieruje ustawę do właściwych komisji senackich, odpowiedzialnych za rozpatrzenie poszczególnych części budżetu, które swoje opinie przekazują Komisji Gospodarki Narodowej – ta natomiast może wnioskować do izby jedynie o przyjęcie ustawy budżetowej bez poprawek lub o wprowadzenie do jej treści zmian, z

ograniczeniem wynikającym z art.220 ust.1). Prezydent RP podpisuje przyjętą przez parlament ustawę budżetową w ciągu 7 dni (a nie 21 dni jak w przypadku „zwykłej” ustawy), zaś z katalogu uprawnień Głowy Państwa w procesie legislacyjnym znika w odniesieniu do budżetu prawo zwrócenia Sejmowi ustawy z umotywowanym wnioskiem o jej ponowne rozpatrzenie (weto ustawodawcze) – Prezydent może jedynie zwrócić się z wnioskiem o zbadanie konstytucyjności ustawy budżetowej do Trybunału Konstytucyjnego, który orzeka w sprawie w ciągu 2 miesięcy od złożenia wniosku. Konsekwencją nieprzedłożenia Prezydentowi RP ustawy budżetowej do podpisu w ciągu 4 miesięcy od wniesienia projektu ustawy przez Radę Ministrów może stać się skrócenie kadencji Sejmu – decyzję taką, po zasięgnięciu opinii Marszałków Sejmu i Senatu, podejmuje Prezydent RP w ciągu 14 dni od upływu wskazanego terminu. Zgodnie z art.226 Konstytucji, Rada Ministrów obowiązana jest do przedstawienia Sejmowi sprawozdania z wykonania ustawy budżetowej wraz z informacją o stanie zadłużenia państwa w terminie 5 miesięcy od zakończenia roku budżetowego. Sejm, po zapoznaniu się z opinią Najwyższej Izby Kontroli, podejmuje uchwałę w sprawie udzielenia lub odmowy udzielenia Radzie Ministrów absolutorium z wykonania budżetu w ciągu 90 dni od dnia złożenia sprawozdania przez Rząd.

Przedstaw odpowiedzialność konstytucyjną i polityczną członków Rady Ministrów w świetle Konstytucji RP z 1997 r.

Członkowie Rady Ministrów ponoszą trojakiemu rodzaju odpowiedzialność: polityczną, konstytucyjną i karną.

I. Odpowiedzialność polityczna.

Odpowiedzialność polityczną (parlamentarną) członkowie Rady Ministrów ponoszą przed Sejmem. Odpowiedzialność ta może mieć charakter solidarny (za działalność całego rządu) lub indywidualny (za sprawy z zakresu działania określonego członka rządu). Sprowadza się ona do odwołania Rady Ministrów lub określonego ministra wskutek utraty zaufania parlamentu. Jedyłą sankcją jest tutaj utrata zajmowanego stanowiska, a stwierdzenie winy osoby odwoływanej, nie jest konieczne. Instytucją, która służy egzekwowaniu odpowiedzialności politycznej jest wotum nieufności.

Obowiązująca Konstytucja przyjęła konstrukcję konstruktywnego wotum nieufności w stosunku do Rady Ministrów, co oznacza, iż nie jest możliwe odwołanie Rady Ministrów w drodze uchwalenia wotum nieufności przez Sejm, bez jednoczesnego (ta samą uchwałą) powołania nowego premiera. Wniosek o wotum nieufności złożony przez co najmniej 46 posłów musi wskazywać imiennie kandydata na nowego Prezesa Rady Ministrów. Do uchwalenia wotum nieufności konieczne jest aby uzyskał on większość ustawowej liczby posłów. W przypadku odrzucenia takiego wniosku, powtórna inicjatywa jego zgłoszenia może nastąpić nie wcześniej niż po upływie 3 miesięcy od dnia zgłoszenia poprzedniego wniosku (warunku tego nie stosuje się, jeżeli z powtórny wnioskiem wystąpi co najmniej 115 posłów). Tryb udzielania wotum nieufności w stosunku do ministra jest w zasadzie analogiczny jak w stosunku do Rady Ministrów, z tym wyjątkiem, że wniosek o wyrażenie nieufności musi być podpisany przez co najmniej 69 posłów i oczywiście nie zawiera on wskazania kandydata na następcę ministra.

II. Odpowiedzialność konstytucyjna.

Odpowiedzialność konstytucyjną wymierza Trybunał Stanu. Jest to odpowiedzialność za popełnienie czynu, który nie stanowiąc przestępstwa, polega na naruszeniu Konstytucji lub ustawy i popełniony został w związku z wykonywaniem urzędu („w zakresie urzędowania” lub „w związku z zajmowanym stanowiskiem”). Odpowiedzialność przed Trybunałem Stanu ma wyłącznie charakter indywidualny, to znaczy że nie może dotyczyć całej Rady Ministrów

tylko poszczególnych jej członków. Oparta jest ona na stwierdzeniu winy osoby postawionej w stan oskarżenia.

Prawo wystąpienia ze wstępnym wnioskiem o postawienie członka Rady Ministrów przed Trybunałem Stanu przysługuje Prezydentowi RP i grupie co najmniej 115 posłów. Wniosek taki składany jest na ręce Marszałka Sejmu, który kieruje go do Komisji Odpowiedzialności Konstytucyjnej. Komisja po przeprowadzeniu postępowania dowodowego występuje do Sejmu z wnioskiem o postawienie w stan oskarżenia lub o umorzenie postępowania w sprawie. Postawienie członka Rady Ministrów w stan oskarżenia przed Trybunałem Stanu wymaga uchwały podjętej większością co najmniej 3/5 ustawowej liczby posłów. Z chwilą jej podjęcia następuje zawieszenie w czynnościach osoby, której uchwała dotyczy. Trybunał Stanu jest sądem pierwszej i drugiej instancji. W pierwszej instancji orzeka w składzie: przewodniczący i 4 członków, a w drugiej instancji w składzie: przewodniczący i 6 członków, z wyłączeniem sędziów, którzy uczestniczyli w rozpatrzeniu sprawy w pierwszej instancji.

Trybunał Stanu może wymierzyć łącznie lub osobno następujące kary:

- utratę czynnego i biernego prawa wyborczego w wyborach Prezydenta, w wyborach do Sejmu i do Senatu, w wyborach do Parlamentu Europejskiego oraz w wyborach organów samorządu terytorialnego,
- zakaz zajmowania kierowniczych stanowisk lub pełnienia funkcji związanych ze szczególną odpowiedzialnością w organach państwowych i w organizacjach społecznych,
- utratę wszystkich lub niektórych orderów, odznaczeń i tytułów honorowych oraz utratę zdolności do ich uzyskania.

Stwierdzając popełnienie czynu podlegającego odpowiedzialności konstytucyjnej Trybunał orzeka utratę zajmowanego stanowiska przez członka Rady Ministrów.

III. Odpowiedzialność karna

Odpowiedzialność karna dotyczy czynów wypełniających znamiona przestępstw przewidzianych w obowiązujących przepisach karnych. Członkowie Rady Ministrów ponoszą ją, tak jak inni obywatele, przed sądami powszechnymi, które po stwierdzeniu winy wymierzają kary przewidziane przez kodeks karny. Jeżeli jednak członek Rady Ministrów popełni przestępstwo lub przestępstwo skarbowe „w związku z zajmowanym stanowiskiem” i jednocześnie popełni czyn, za który zostaje pociągnięty do odpowiedzialności konstytucyjnej, Sejm może uznać za celowe aby Trybunał Stanu orzekał także o jego odpowiedzialności karnej.

Opisz bezpośrednio i pośrednio skutki stwierdzenia przez Trybunał Konstytucyjny niezgodności przepisów ustawy z konstytucją.

Podstawową funkcją Trybunału Konstytucyjnego jest kontrola konstytucyjności i legalności prawa, w tym badanie zgodności ustaw z Konstytucją. Skutki stwierdzenia przez Trybunał, iż ustawa jest niezgodna z Konstytucją można podzielić na skutki bezpośrednio i skutki pośrednio.

Skutki bezpośrednio dotyczą dalszych losów ustawy. Z chwilą ogłoszenia orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego następuje uchylenie mocy obowiązującej wskazanych w nim przepisów albo całej ustawy (Trybunał może określić inny termin utraty mocy obowiązującej przepisów ustawy nie późniejszy jednak niż osiemnaście miesięcy).

Skutki pośrednio dotyczą orzeczeń, decyzji i innych rozstrzygnięć wydanych w przeszłości na podstawie ustawy uznanej za niezgodną z Konstytucją. Ustrojodawca przyjął zasadę ich wzruszalności, co oznacza, iż nie stają się one nieważne z mocy prawa. Dopiero po przeprowadzeniu odpowiedniego postępowania na zasadach i w trybie określonych we właściwych przepisach mogą zostać uchylone, zmienione lub unieważnione.

Wyjaśnij pojęcia „parlamentarny immunitet materialny” i „parlamentarny immunitet formalny”.

Ochrona immunitetowa stanowi – obok zasady *incompatibilitas*, zakładającej niepołączalność mandatu parlamentarnego z pełnieniem określonych funkcji – jedną z gwarancji wolnego mandatu przedstawicielskiego.

Współczesny parlamentaryzm upowszechnił instytucję immunitetu parlamentarnego i rozszerzył jego zakres. Obecnie, immunitet rozumiany jest jako przywilej przysługujący ze względu na charakter wykonywanych funkcji i oznaczający ujemną przesłankę procesową: ograniczenie lub wyłączenie odpowiedzialności sądowej. Jego istotą jest stworzenie przedstawicielowi warunków nieskrępowanej działalności i zapewnienie w ten sposób właściwej pracy parlamentów.

Wyróżnia się dwa rodzaje immunitetów: immunitet nieodpowiedzialności (tzw. *indemnitet*) i immunitet nietykalności (obie formy występują na gruncie Konstytucji RP z 1997 r.). *Indemnitet* oznacza niemożność pociągnięcia przedstawiciela do odpowiedzialności cywilnej lub karnej za działania na forum organu przedstawicielskiego; przysługuje on także po zakończeniu kadencji parlamentu. Immunitet nietykalności sprowadza się z kolei do tego, że przedstawiciel nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej bez zgody parlamentu. Nie jest przy tym istotne, gdzie przedstawiciel dokonał czynu zagrożonego karą ani też, czy miał on związek z wypełnianiem przez niego funkcji przedstawicielskich. Immunitet ten przysługuje w czasie kadencji parlamentu.

Instytucja *indemnitetu* (immunitetu materialnego) jest regulowana przez art. 105 ust. 1 Konstytucji, który stanowi, że „Poseł (senator – zgodnie z art. 108) nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za swoją działalność wchodzącą w zakres sprawowania mandatu ani w czasie jego trwania, ani po jego wygaśnięciu. Za taką działalność odpowiada wyłącznie przed Sejmem (Senatem), a w przypadku naruszenia praw osób trzecich może być pociągnięty do odpowiedzialności sądowej tylko za zgodą Sejmu (Senatu)”.

W odniesieniu do immunitetu formalnego (nietykalności) Konstytucja RP z 1997 r. uwzględnia dwa aspekty:

- a) aspekt procesowy, oznaczający, że warunkiem pociągnięcia posła (senatora) do odpowiedzialności karnej, jest zgoda odpowiedniej izby (art.105 ust.2). Sejm lub Senat wyraża zgodę na pociągnięcie posła lub senatora do odpowiedzialności karnej w drodze uchwały podjętej bezwzględną większością głosów ustawowej liczby posłów lub senatorów (art.7 c ust.1 ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora). Należy wspomnieć, iż obecna regulacja konstytucyjna przewiduje także możliwość zrzeczenia się przez parlamentarzystę ochronę płynącej z immunitetu (art. 105 ust. 4).
- b) aspekt nietykalności, oznaczający zakaz ograniczania wolności parlamentarzysty (z art. 105 ust. 5 Konstytucji RP wynika, że poseł nie może być zatrzymany lub aresztowany bez zgody Sejmu, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa i jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie zawiadamia się Marszałka Sejmu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego).

Immunitet formalny ma charakter względny, gdyż nie wyłącza karalności czynu popełnionego przez deputowanego, lecz stanowi tylko tzw. negatywną przesłankę procesową. Cechuje się także cechą nietrwałości, gdyż obowiązuje tylko w okresie trwania mandatu, tzn. od dnia ogłoszenia wyników wyborów do dnia wygaśnięcia mandatu.

Przedstaw znane ci formy kontrolowania Rządu przez Sejm.

Zgodnie z postanowieniami art. 95 ust.2 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r., Sejm sprawuje kontrolę nad Radą Ministrów w zakresie określonym przepisami Konstytucji i ustaw. Jak już była mowa, działania kontrolne Sejmu mieścić się mogą w jednej z trzech

grup: a) kontroli realizowanej przez izbę w całości, b) kontroli sprawowanej przez wewnętrzne organy pomocnicze Sejmu (komisje) lub przez wyspecjalizowane organy podporządkowane Sejmowi (Najwyższa Izba Kontroli) oraz c) form kontroli podejmowanych przez indywidualnych parlamentarzystów.

W ramach pierwszej z wyodrębnionych kategorii wskazać należy następujące instytucje:

- a) absolutorium (Rada Ministrów przedstawia Sejmowi sprawozdanie z wykonania ustawy budżetowej wraz z informacją o stanie zadłużenia państwa w ciągu 5 miesięcy od zakończenia roku budżetowego. Po rozpatrzeniu sprawozdania oraz zapoznaniu się z opinią NIK, izba podejmuje w ciągu 90 dni od dnia przedłożenia sprawozdania uchwałę w sprawie udzielenia lub odmowy udzielenia Rządowi absolutorium);
- b) wotum zaufania (instytucja ta, charakterystyczna dla procesu tworzenia Rządu, pojawić się może także w innym momencie : zgodnie z art. 160 Konstytucji Prezesowi Rady Ministrów przysługuje prawo zwrócenia się do izby w każdym czasie o wyrażenie Rządowi wotum zaufania zwykłą większością głosów, w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów);
- c) konstruktywne i zwykłe wotum nieufności (w pierwszym przypadku przegłosowanie wniosku skutkuje dymisją całego Gabinetu, w drugim zaś konkretnego ministra), a także
- d) możliwość pociągnięcia członków Rady Ministrów do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu (członkowie Rządu odpowiadają przed Trybunałem Stanu za zawinione naruszenie Konstytucji lub ustawy, a także – na szczególnych zasadach - za przestępstwa popełnione w związku z zajmowanym stanowiskiem).

Druga kategoria działań kontrolnych obejmuje czynności podejmowane przez NIK oraz komisje sejmowe. Najwyższa Izba Kontroli może przeprowadzać na zlecenie Sejmu ściśle określone kontrole. Podkreślenia wymaga także fakt, że przedstawiciele NIK uczestniczący w posiedzeniach komisji sejmowych, mogą zgłaszać uwagi do sprawozdań i informacji przedkładanych komisjom przez przedstawicieli rządu, a na żądanie komisji udzielają wyjaśnień w sprawach przeprowadzonych kontroli. W odniesieniu do kontroli realizowanej przez komisje sejmowe stwierdzić należy, iż głównymi instrumentami wpływu komisji na działalność instytucji publicznych są dezyderaty oraz opinie. Dezyderaty zawierają postulaty komisji w określonych sprawach i mogą być skierowane do Rady Ministrów lub poszczególnych jej członków (tj. Prezesa RM, wiceprezesów, ministrów oraz przewodniczących określonych ustawowo komitetów), Prezesa NIK, Prezesa NBP, Prokuratora Generalnego oraz Głównego Inspektora Pracy), zaś opinie komisji, zawierające ich stanowisko w określonej sprawie, może być skierowana do tych samych organów, do których kieruje się dezyderaty, a ponadto także do innych centralnych urzędów i instytucji państwowych.

W obrębie trzeciej z grup wymienić należy tradycyjne instytucje kontroli parlamentarnej nad Rządem w postaci interpelacji i zapytań poselskich, a także wnioski o udzielenie informacji bieżących oraz pytania w sprawach bieżących. Interpelacja składana jest w formie pisemnej w sprawach o zasadniczym charakterze i odnoszących się do problemów związanych z polityką państwa, zaś interpelowany, obowiązany jest do udzielenia (również w formie pisemnej) nie później niż w ciągu 21 dni. W razie uznania odpowiedzi za niezadowalającą, składający interpelację może żądać – w ciągu 30 dni – udzielenia dodatkowych wyjaśnień na piśmie. Zapytania poselskie składa się w sprawach o charakterze jednostkowym, dotyczących prowadzonej przez Radę Ministrów polityki wewnętrznej i zagranicznej oraz zadań publicznych realizowanych przez administrację rządową (w odróżnieniu od interpelacji, niedopuszczalny jest tu wniosek o udzielenie dodatkowych wyjaśnień). Informacje bieżące oraz pytania w sprawach bieżących stanowią przedmiot obrad na posiedzeniach Sejmu. Prawo złożenia wniosku o przedstawienie na posiedzeniu Sejmu przez członka Rady Ministrów informacji bieżącej, przysługuje klubowi oraz grupie co

najmniej 15 posłów. Przedmiot wniosku o udzielenie informacji bieżącej jest identyczny z przedmiotem interpelacji, zaś czas poświęcony na rozpatrzenie tego punktu porządku dziennego nie może przekroczyć 90 minut. Pytania w sprawach bieżących (nie więcej niż 11) zadawane są ustnie na każdym posiedzeniu Sejmu i wymagają bezpośredniej ustnej odpowiedzi.

Opisz instytucję pełnomocnika wyborczego na gruncie polskiego prawa.

Ustawa z dnia 19 listopada 2009 r. o zmianie ustawy o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, ustawy – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw oraz ustawy o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta (Dz. U. z 2009, Nr 213, poz.1651) wprowadziła w odniesieniu do wyborów prezydenckich i samorządowych instytucję pełnomocnika wyborczego. Zgodnie ze szczegółowymi postanowieniami nowelizacji, pełnomocnika do głosowania ustanowić mogą dwie kategorie wyborców : a) – wyborcy posiadający orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne orzeczenie organu rentowego (w przypadku obywatela Unii Europejskiej, niebędącego obywatelem polskim, skorzystanie z prawa głosowania przez pełnomocnika uzależnione jest od wykazania, iż wyborca został uznany w państwie pochodzenia za osobę niepełnosprawną w stopniu znacznym lub umiarkowanym) oraz b) – wyborcy, którzy najpóźniej w dniu głosowania kończą 75 rok życia. Udzielenie pełnomocnictwa do głosowania obwarowane jest licznymi warunkami : pełnomocnikiem może być tylko osoba wpisana do rejestru wyborców w tej samej gminie, co udzielający pełnomocnictwa lub posiadająca – w odniesieniu do wyborów prezydenckich - zaświadczenie o prawie do głosowania (z wyłączeniem członków obwodowej komisji wyborczej, właściwej dla obwodu głosowania osoby udzielającej pełnomocnictwa, mężów zaufania komitetów wyborczych, a także kandydatów startujących w wyborach); pełnomocnictwa do głosowania udziela się przez wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta) lub przed innym, upoważnionym do sporządzania aktów pełnomocnictwa pracownikiem urzędu gminy, zaś akt pełnomocnictwa do głosowania sporządzany jest na wniosek wyborcy, wniesiony do wójta (burmistrza, prezydenta miasta) gminy, w której wyborca wpisany jest do rejestru wyborców, najpóźniej w 10 dniu przed dniem wyborów (wniosek powinien zawierać szczegółowe określenie danych osobowych zarówno wyborcy, jak i osoby, której ma zostać udzielone pełnomocnictwo, a także wyraźne oznaczenie wyborów, których dotyczy pełnomocnictwo do głosowania. Do wniosku załącza się : a) - kopię orzeczenia właściwego organu o stopniu niepełnosprawności osoby udzielającej pełnomocnictwa; b) – pisemną zgodę osoby mającej być pełnomocnikiem; c) – kopię zaświadczenia o prawie do głosowania wydanego osobie mającej być pełnomocnikiem, jeśli osoba ta nie figuruje w rejestrze wyborców w tej samej gminie, co wyborca udzielający pełnomocnictwa). Dodatkowo wskazać należy, iż głosowanie za pośrednictwem pełnomocnika wyborczego wyłączone jest obwodach utworzonych za granicą, na polskich statkach morskich, w szpitalach, w zakładach pomocy społecznej, w zakładach karnych i aresztach śledczych. Generalnie, pełnomocnictwo do głosowania przyjąć można tylko od jednej osoby, z wyjątkiem sytuacji określonej w art. 49b ust. 3 ustawy o wyborze Prezydenta oraz w art. 40b ust.3 ordynacji samorządowej z 1998 r. : dopuszczalne jest przyjęcie pełnomocnictwa od dwóch osób jeśli przynajmniej jedna z nich jest wstępnym, zstępnym, małżonkiem, bratem, siostrą lub osobą pozostającą z pełnomocnikiem w stosunku przysposobienia, opieki lub kurateli. Omawiane ordynacje wyborcze przewidują również możliwość cofnięcia i wygaśnięcia pełnomocnictwa. W odniesieniu do pierwszej z wymienionych instytucji stwierdzić trzeba, iż wyborca ma prawo do cofnięcia pełnomocnictwa poprzez złożenie oświadczenia wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta) gminy, w której sporządzono akt pełnomocnictwa, najpóźniej na 2 dni przed dniem wyborów lub poprzez doręczenie takiego oświadczenia właściwej komisji

wyborczej w dniu głosowania. Co się zaś tyczy wygaśnięcia pełnomocnictwa do głosowania, to następuje ono w trzech przypadkach : a) – śmierci lub utraty prawa wybierania przez wyborcę lub pełnomocnika; b) – wcześniejszego głosowania osobistego przez wyborcę, który udzielił pełnomocnictwa oraz c) – w razie naruszenia przepisów odnoszących się do wymagań stawianych pełnomocnikowi (wpisanie do rejestru wyborców w tej samej gminie, co udzielający pełnomocnictwa lub posiadanie zaświadczenia o prawie do głosowania, zakaz udzielania pełnomocnictwa członkom komisji obwodowej właściwej dla obwodu osoby udzielającej pełnomocnictwa, mężom zaufania oraz kandydatom startującym z wyborach). W przypadku cofnięcia pełnomocnictwa lub jego wygaśnięcia, obwodowa komisja wyborcza odmówi wydania pełnomocnikowi karty do głosowania i zatrzyma dokument pełnomocnictwa. Wszelkie czynności związane ze sporządzeniem aktu pełnomocnictwa do głosowania stanowią zadanie zlecone gminy i są wolne od opłat. Zgodnie z obowiązującym stanem prawnym zabronione jest udzielanie pełnomocnictwa w zamian za jakąkolwiek korzyść majątkową lub osobistą, jak również pobieranie przez pełnomocnika opłat za głosowanie w imieniu wyborcy – zarówno ustawa o wyborze Prezydenta RP, ordynacja do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw jak i ustawa o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta penalizują takie zachowania, przewidując za naruszenie omawianych zakazów karę aresztu lub grzywny.

Przedstaw instytucję konstruktywnego wotum nieufności.

Instytucja wotum nieufności wiąże się z zasadą odpowiedzialności politycznej rządu oraz poszczególnych ministrów przed parlamentem i polega na złożeniu przez określoną prawnie liczbę posłów, wniosku wyrażającego brak zaufania dla rządu lub określonego ministra; wniosek za swoją podstawę może mieć negatywną ocenę działalności gabinetu lub może wynikać z układów partyjno-koalicyjnych.

Nowa Konstytucja zrezygnowała – z występującej na gruncie Małej Konstytucji z 1992 r. – instytucji zwykłego wotum nieufności, które mogło stosunkowo łatwo zgromadzić tzw. większość negatywną, przeciwną Rządowi i z reguły otwierało kryzys polityczny, trwający do czasu powołania nowej Rady Ministrów.

Opierając się na rozwiązaniach niemieckiego konstruktywnego wotum nieufności, art. 158 Konstytucji precyzuje następujące warunki wymagane do złożenia wniosku o jego wyrażenie:

- 1) wniosek musi być podpisany przez co najmniej 46 posłów (10% ustawowego składu Sejmu); wniosek ten składa się w formie pisemnej na ręce Marszałka Sejmu. Po złożeniu wniosku podpisy posłów popierających wniosek nie mogą być wycofane, a także nie mogą być pod nimi składane dalsze podpisy. Jeżeli zgłoszono kilka wniosków o wyrażenie wotum nieufności, to są one rozpatrywane łącznie, jednak poddanie ich pod głosowanie następuje oddzielnie według kolejności zgłoszenia. W wypadku wyrażenia wotum nieufności na podstawie jednego wniosku, pozostałe wnioski nie podlegają głosowaniu;
- 2) wniosek musi wskazywać imiennie kandydata na Prezesa Rady Ministrów;
- 3) wniosek może być poddany pod głosowanie nie wcześniej niż po upływie 7 dni od dnia jego zgłoszenia;
- 4) do przyjęcia wniosku wymagana jest większość ustawowej liczby posłów (większość bezwzględna);
- 5) w razie odrzucenia tego wniosku, powtórna inicjatywa jego zgłoszenia może nastąpić nie wcześniej niż po upływie 3 miesięcy od dnia zgłoszenia poprzedniego wniosku (warunku tego nie stosuje się, jeżeli z powtórny wnioskiem wystąpi co najmniej 115 posłów (25% ustawowej ich liczby).

Z omówienia cyt. wyżej artykułu wynika, że Konstytucja przewiduje możliwość odwołania Rządu, ale przy równoczesnym wyborze nowego premiera. W tym właśnie wyraża się istota konstruktywnego charakteru zastosowanego wotum nieufności: nowa większość parlamentarna, przeciwna dotychczasowej polityce Rządu, jest gotowa utworzyć i poprzeć nowy Gabinet.

Podkreślenia wymaga, że nowe regulacje konstytucyjne w przedmiocie instytucji konstruktywnego wotum nieufności, w sposób istotny różnią się od dotychczasowych rozwiązań przewidzianych w Małej Konstytucji. „Stare przepisy” (art. 66 ust. 4 w związku z art. 58 MK) stwierdzały bowiem, że Sejm udzielając dotychczasowej Radzie Ministrów wotum nieufności z jednoczesnym wyborem premiera, powierzał mu misję utworzenia Rządu i to Sejm był organem, który dokonywał wyboru proponowanego przez niego składu Rady Ministrów. Rola Prezydenta RP sprowadzała się wyłącznie do powołania tak wybranego Rządu i odebrania od niego przysięgi.

Aktualnie, rola Sejmu w tej szczególnej procedurze powoływania Rady Ministrów, ogranicza się wyłącznie do wyboru Prezesa Rady Ministrów, a zatem nie obejmuje całej Rady. To do Prezydenta należy powołanie wybranego przez Sejm nowego premiera, a na jego wniosek pozostałych członków Rządu oraz odebranie od nich przysięgi.

Wyjaśnij relacje pomiędzy przepisem prawnym a normą prawną.

W prawoznawstwie dominuje stanowisko dokonujące rozróżnienia pomiędzy pojęciami norma prawna i przepis prawny.

Przepisy prawne to podstawowe (najmniejsze) jednostki redakcyjne aktu normatywnego. Są one wyodrębnione w postaci artykułów, paragrafów, ustępów bądź punktów. Ustawodawca umieszcza w ich treści elementy potrzebne do zrekonstruowania norm prawnych.

Normy prawne to wypowiedzi prawodawcy wyinterpretowane z przepisów aktów normatywnych. Wskazują one wzory powinnego zachowania w postaci nakazów, zakazów lub dozwoleń.

Relację przepisu prawnego do normy prawnej można porównać ze stosunkiem formy do treści. Norma prawna wyraża treść obowiązującego prawa, przepis jest formą zdaniową, w której ukryta jest ta treść. Dokonując dokładniejszej analizy tej relacji można zauważyć, iż treść przepisu może pozwalać na skonstruowanie:

- całej (kompletnej) normy prawnej, bądź
- fragmentu jednej lub wielu norm.

Pierwszy rodzaj zależności w zasadzie nie występuje w porządku prawnym. Z uwagi na specyfikę języka prawnego i zwięzłość wypowiedzi prawodawcy, nie udaje się zamieścić w jednym paragrafie lub artykule hipotezy, dyspozycji i sankcji. Przeważa drugi rodzaj relacji. Wyróżnia się także szczególną kategorię przepisów, w których treści nie sposób odnaleźć elementów norm prawnych. Są to wypowiedzi prawodawcy o wątpliwym charakterze normatywnym. Do tej grupy zalicza się w szczególności przepisy zawierające deklaracje ideowo – polityczne oraz charakterystyki celów i założeń aktów normatywnych.

Wskaż najważniejsze różnice między systemem prawnym *common law* a systemem prawa stanowionego.

Cechy systemu prawa *common law* przedstawia się najczęściej jako negację specyfiki systemu prawa stanowionego. W szczególności można wskazać następujące kryteria rozróżniające:

- 1) **Wpływ prawa Rzymskiego.** Wyrażna recepcja nastąpiła w państwach kultury prawa stanowionego. W Anglii instytucje prawne rozwijały się odrębną drogą, opierając się na rodzimych zwyczajach społecznych.

- 2) **Sposób tworzenie prawa.** Najważniejszym aktem działalności prawotwórczej w systemie prawa stanowionego jest ustawa. Znaczenie legislacyjnej roli parlamentu w kulturze prawa *common law* jest mniejsze (do końca XIX wieku było wręcz znikome). Kluczową rolę odgrywa sądownictwo (precedensowe orzeczenia). Połączony jest więc proces tworzenia i stosowania prawa.
- 3) **Zmiany stanu prawnego.** W ramach systemu prawa stanowionego dokonuje się częstych nowelizacji ustaw. Wynikają one z konieczności dostosowywania stanu prawnego do przewidywanych zmian stosunków prawnych. W przypadku *common law* nie ma takiej konieczności. Nowe normy prawne powstają na bazie orzeczeń wydanych w sprawach, których nie można rozpatrzyć w oparciu o treść obowiązującego prawa. Porządek prawny nie zmienia się dopóki nie powstanie konflikt w ramach nowego (zmienionego) typu stosunku prawnego.
- 4) **Struktura systemu.** W kulturze prawa stanowionego podkreśla się logiczne powiązania pomiędzy normami prawnymi. System prawa charakteryzuje się zupełnością i niesprzecznością. W ramach *common law* używa się raczej określenia „porządek prawny”, który nie akcentuje tak bardzo zależności pomiędzy jego elementami. Mniej wyraźny jest podział na prawo publiczne i prawo prywatne. Ciężko mówić o zupełności systemu. Luki w prawie są usuwane dopiero w chwili wydania orzeczenia rozstrzygającego konkretną sprawę.

Dla jakiej potencjalnej ustawy można by przewidzieć wyjątek od zasady *lex retro non agit*. Uzasadnij swój wybór.

W myśl zasady wyrażonej w paremii *lex retro non agit*, prawo nie powinno działać wstecz. Ograniczenie to polega na tym, że ustawodawca nie może obejmować zakresem regulacji stanów faktycznych, które miały miejsce przed wejściem w życie wprowadzanych przepisów. Zakaz ten wynika z założenia, iż każdy powinien mieć możliwość przewidzenia skutków prawnych swoich zachowań.

Zasada *lex retro non agit* ma doniosłe znaczenie. Stanowi gwarancję przestrzegania praw i wolności obywatelskich. Jest jedną z podstawowych zasad realizowanych w ramach demokratycznego państwa prawnego. Zakaz retroaktywności odnosi się w szczególności do prawa karnego.

W ramach zasady *lex retro non agit* dopuszcza się retroaktywność prawa, które nie pogarsza sytuacji prawnej podmiotów, do których jest adresowane. Możliwe jest więc przypisanie mocy wstecznej przepisom, które przewidują zmniejszenie ciężarów (sankcji) lub zwiększenie korzyści. W pozostałych przypadkach odstępstwa od zakazu retroaktywności możliwe są wyjątkowo, o ile zasady sprawiedliwości wymagają takiego rozwiązania (np. odnośnie odpowiedzialności za zbrodnie wojenne).

Należy podkreślić, iż odstępstwa od zasady *lex retro non agit* negatywnie wpływają na prestiż prawa. Obnażana jest w ten sposób nieudolność ustawodawcy, który powinien wcześniej przewidzieć konieczność wprowadzenia odpowiednich regulacji. Zmniejsza się w ten sposób zaufanie do prawa.

Wyjaśnij na czym polega władztwo administracyjne.

Pojęcie władztwa administracyjnego jest ściśle związane z charakterem administracji publicznej. Administracja publiczna pozostaje w stosunku nadrzędności względem obywateli i innych podmiotów spoza jej struktury. Nadrzędność ta przejawia się szeregiem uprawnień kształtujących zakres władztwa oraz sposobem ich formułowania i egzekwowania.

Organy administracji publicznej, w granicach swojej właściwości, mogą kształtować sytuację prawną obywateli, niezależnie od ich woli. W tym zakresie mogą nakładać na obywateli i inne podmioty niepubliczne nakazy i zakazy. Treść tak określonego zobowiązania

nie jest efektem porozumienia stron, lecz władczego oddziaływania administracji publicznej na podmioty zobowiązane, w tym także w zakresie ich doboru. Co więcej, w granicach tak ukształtowanej relacji prawnej mogą same, bez ingerencji sądów, stosować przymus dla przeprowadzenia swoich zarządzeń. **Administracja publiczna posiada bowiem uprawnienie do samodzielnego egzekwowania swoich uprawnień od podmiotów zobowiązanych.** W tym zakresie dysponują środkami, które nie przysługują innym podmiotom, wraz z możliwością użycia bezpośrednio przymusu, będącego wynikiem posiadania przez państwo monopolu używania siły fizycznej.

Przeciwwagą władztwa administracyjnego jest przede wszystkim ograniczenie aktywności administracji publicznej do granic wyznaczonych obowiązującymi przepisami prawnymi. Gwarancję w tym zakresie zapewnia między innymi także dwuinstancyjne postępowanie administracyjne i następujące po nim postępowanie sądowoadministracyjne. Dla każdej sprawy istnieje bowiem możliwość weryfikacji rozstrzygnięcia podjętego w pierwszej instancji przez organ odwoławczy, a następnie przez sąd administracyjny, także dwustopniowo, tj. wpieryw przez wojewódzki sąd administracyjny i dalej – Naczelny Sąd Administracyjny.

Wymień i omów źródła prawa administracyjnego.

Prawo administracyjne tworzy ogromna liczba norm prawnych zawartych w wielu aktach normatywnych. **Akty te stanowią źródła prawa.** Stanowią nośnik norm prawnych porządkujący je i ustalający ich wzajemny stosunek. Są to źródła prawa w rozumieniu formalnym, prawniczym. W tym znaczeniu źródłem prawa jest forma, w której normy prawne powstają i są ogłaszane.

W każdym państwie istnieje więcej niż jedna taka forma. Dlatego też wyłania się problem hierarchii źródeł prawa i ich systematyzacji. Łącznie tworzą one **system źródeł prawa**, czyli całość jego źródeł w ich wzajemnym powiązaniu, ujmowanym z punktu widzenia tego, co jest im wspólne i co ich różnicuje. Pamiętać jednak należy, iż źródłami prawa administracyjnego będą jedynie te akty, które zawierają normy administracyjnoprawne. Nie każde bowiem z tych aktów jest źródłem prawa administracyjnego. Istnieją bowiem akty będące źródłem innych gałęzi prawa, jak np. karnego, czy cywilnego.

Podstawowe znaczenie mają **źródła prawa powszechnie obowiązującego.** Są to akty zawierające generalne i abstrakcyjne normy prawne, które tworzą, zmieniają lub uchylają prawa i obowiązki obywateli i osób prawnych. Katalog przyjętych w polskim porządku prawnym form źródeł prawa powszechnie obowiązującego określa Konstytucja RP wskazując w art. 87: Konstytucję, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe, rozporządzenia i akty prawa miejscowego.

Obok nich wymienić także należy **wewnętrzne źródła prawa.** Tworzą one odrębny układ norm prawnych skierowanych nie do obywateli i osób prawnych w ogóle, lecz regulujących jedynie stosunki wewnątrz samego aparatu administracji publicznej. Normy zawarte w tych źródłach nie mogą stanowić bezpośredniej podstawy prawnej obowiązków lub uprawnień kierowanych do obywateli lub osób prawnych.

Jako źródło prawa administracyjnego wskazać należy także **prawo wspólnotowe.** Określane jest ono jako prawo ponadpaństwowe, gdyż określa stosunki prawne między państwami członkowskimi, Wspólnotami Europejskimi i ich instytucjami oraz obywatelami państw członkowskich. Normy prawa wspólnotowego mogą nakładać obowiązki lub przyznawać uprawnienia na obywateli państw członkowskich.

Źródła prawa administracyjnego mogą mieć także charakter nieformalny. **Nieformalnymi źródłami prawa administracyjnego** są: normy społeczne (moralne, etyczne, obyczajowe, zwyczaj), norm wiedzy (techniczne, zasady sztuki budowlanej, czy lekarskiej), orzecznictwo sądowe oraz doktryna prawnicza.

Wymień i omów prawne formy działania administracji.

Wszystkie działania administracji publicznej muszą się opierać na konkretnej podstawie prawnej. Oznacza to prawną możliwość funkcjonowania administracji wyłącznie wówczas, gdy istnieje przepis prawny działanie to nakazujące, lub dopuszczające. Działanie to także musi znajdować potwierdzenie w przepisach prawnych, które ściśle określają jego formę. **Prawną formą działania administracji jest prawnie określony typ konkretnej czynności, który może być wykorzystany przez organ administracji publicznej do załatwienia określonej sprawy.**

Najczęściej wymienia się sześć podstawowych prawnych form działania: stanowienie aktów normatywnych (stanowienie prawa); wydawanie aktów administracyjnych (stosowanie prawa); zawieranie umów cywilnoprawnych; zawieranie porozumień administracyjnych; prowadzenie działalności społeczno – organizatorskiej; wykonywanie czynności materialno – technicznych. **Stanowienie aktów normatywnych** jest szczególną formą działania, gdyż nadaje administracji publicznej, jako władzy wykonawczej w rozumieniu ustrojowym, kompetencje prawotwórcze. Prawnymi formami przewidzianymi dla tej kompetencji jest przede wszystkim rozporządzenie i uchwała. Prawo do ich wydawania przysługuje określonym organom w określonych prawem sytuacjach. **Stosowanie prawa** poprzez wydawanie aktów administracyjnych jest jedną z najczęściej spotykanych form działania administracji. Prawnymi formami przewidzianymi dla tej kategorii są przede wszystkim decyzje administracyjne, ale także postanowienia, koncesje, licencje, zezwolenia, pozwolenia. Zawieranie **umów cywilnoprawnych** stanowi wyjątkową formę wynikającą ze społeczno – gospodarczych warunków funkcjonowania administracji. Umowa jako forma działania administracji ma zastosowanie zwłaszcza w sferze majątkowej, gdy administracja nabywa lub zbywa określone składniki majątkowe. Będą to zarówno nieruchomości, jak i drobne materiały biurowe. Umowy cywilnoprawne mogą być także zawierane na okoliczność powierzenia prywatnemu podmiotowi realizacji określonego przedsięwzięcia na rzecz podmiotu publicznego. **Porozumienie administracyjne** jest prawnym narzędziem pozwalającym na realizację określonego zadania jednego podmiotu administracji publicznej przez inny. **Działania społeczno – organizatorskie** polegają na organizowaniu wszelkiego rodzaju akcji społecznych nie popartych przymusem państwowym (np. akcja sprzątnięcia miasta). W ramach **czynności materialno – technicznych** administracja publiczna podejmuje działania faktyczne, jak np.: prowadzenie rejestrów, ewidencji, czy kartotek, kontrola ruchu drogowego, nadanie numeru PESEL, utrzymywanie czystości na ulicach i wiele innych.

Wyjaśnij pojęcie organu administracji publicznej.

Organem administracji publicznej jest prawnie wyodrębniona część aparatu administracyjnego posiadająca własne, prawem określone kompetencje oraz prawem określone struktury organizacyjne.

W obecnym porządku prawnym organy administracji publicznej można zasadniczo podzielić na organy administracji rządowej i organy samorządu terytorialnego. Organy administracji rządowej działają w imieniu i na rachunek państwa, zaś finansowanie ich działań pokrywane jest ze środków Skarbu Państwa. Organ samorządu terytorialnego działają w imieniu i na rachunek danej jednostki samorządowej, która pokrywa koszty funkcjonowania tego organu. Organ samorządowe mogą także wykonywać zadania administracji rządowej na podstawie ustaw lub porozumień.

Organ administracji publicznej można także dzielić według innych kryteriów. W oparciu o budowę organów można je dzielić na organy wieloosobowe i jednoosobowe (monokratyczne). Z punktu widzenia obszaru jego właściwości można wyróżnić organy centralne właściwe na terenie całego państwa i organy terenowe właściwe na jego określonej

przestrzeni. Zważywszy na skutek prawny jaki wywołują, można wyróżnić organy decydujące i pomocnicze. Można także wskazywać podział na organy zawodowe i społeczne, w zależności od tego czy osoby piastujące dany organ pobierają wynagrodzenie pracownicze, czy ewentualne diety bądź ekwiwalent za utracony zarobek.

Zakres działania każdego organu administracji publicznej wynika ze ściśle prawem określonych właściwości. Wyróżnia się tutaj: właściwość miejscową, właściwość rzeczową i właściwość instancyjną. Właściwość miejscowa dotyczy przestrzeni państwa, na jakiej dany organ funkcjonuje. Właściwość rzeczowa dotyczy przydzielonej danemu organowi kategorii spraw. Właściwość instancyjna zakłada wielostopniową organizację administracji i rozstrzyga, którego stopnia organ jest właściwy do załatwienia danej sprawy.

Wskaż jakie znasz rodzaje i czemu służy instytucja zabezpieczenia wykonania zobowiązań podatkowych.

Podatek jest świadczeniem publicznoprawnym gdyż zgodnie z artykułem 84 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej „Każdy jest obowiązany do ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych, w tym podatków, określonych w ustawie”. Publicznoprawny charakter podatku wymaga stworzenia odpowiedniej ochrony prawnej jego uiszczenia. Zgodnie z ustawą Ordynacja podatkowa, podatek to świadczenie uiszczane na rzecz Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego stąd zarówno budżet państwa, jak i budżet jednostki samorządu terytorialnego oczekuje wpływów z tytułu podatków. W celu ich wyegzekwowania istnieje możliwość ustanowienia zabezpieczeń wykonania zobowiązań podatkowych na majątku podatnika. Ustanowienia zabezpieczeń ma na celu ochronę interesów fiskalnych Skarbu Państwa i jednostki samorządu terytorialnego, stworzenie gwarancji, na to że podmiot zobowiązany do uiszczenia podatku zrealizuje to zobowiązanie. Na gruncie obowiązujących regulacji podatkowych, obok zabezpieczenia wykonania zobowiązań podatkowych w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, można wyróżnić dwa rodzaje zabezpieczenia wykonania zobowiązań podatkowych: **hipotekę przymusową i zastaw skarbowy**.

Zgodnie z przepisami prawa zobowiązania podatkowe mogą być zabezpieczane w drodze ustanowienia hipoteki przymusowej, jak i zastawu skarbowego przed terminem płatności (czyli przed datą uiszczenia podatku). Zabezpieczenia takie mogą być ustanawiane na majątku podatnika, a w przypadku osób pozostających w związku małżeńskim także na majątku wspólnym, wówczas gdy zachodzi uzasadniona obawa, że nie zostanie ono wykonane, a w szczególności gdy podatnik trwale nie uiszcza wymagalnych zobowiązań o charakterze publicznoprawnym lub dokonuje czynności polegających na zbywaniu majątku, które mogą utrudnić lub udaremnić egzekucję.

Przedmiotem hipoteki przymusowej może być: część ułamkowa nieruchomości, jeżeli stanowi udział podatnika; nieruchomość stanowiąca przedmiot współwłasności łącznej podatnika i jego małżonka; nieruchomość stanowiąca przedmiot współwłasności łącznej wspólników spółki cywilnej lub część ułamkowa nieruchomości stanowiąca udział wspólników spółki cywilnej – z tytułu zaległości podatkowych spółki; użytkowanie wieczyste; spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego; spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego; prawo do domu jednorodzinnego w spółdzielni mieszkaniowej; wierzytelność zabezpieczona hipoteką.

Zastaw skarbowy jest ustalany natomiast na wszystkich będących własnością podatnika oraz stanowiących współwłasność łączną podatnika i jego małżonka rzeczach ruchomych oraz zbywalnych prawach majątkowych, jeżeli wartość poszczególnych rzeczy lub praw wynosi w dniu ustanowienia zastawu co najmniej 10 000 zł. Warunkiem ustanowienia tych zabezpieczeń jest: w przypadku hipoteki przymusowej dokonanie jej wpisu do księgi wieczystej, a w przypadku zastawu skarbowego wpisanie jej do rejestru zastawu skarbowego

prowadzonego przez naczelnika urzędu skarbowego. Centralny rejestr skarbowy prowadzony jest przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych

Scharakteryzuj ustrój małżeńskiej majątkowej wspólności ustawowej.

Szczególne znaczenie w sferze małżeńskich stosunków majątkowych mają kwestie dotyczące małżeńskich ustrojów majątkowych. Polski ustawodawca przyjął rozwiązanie, zgodnie z którym jeżeli małżonkowie nie zawrą małżeńskiej umowy majątkowej (tzw. intercyzy) wówczas z chwilą zawarcia małżeństwa między małżonkami powstaje wspólność majątkowa (tzw. wspólność ustawowa). W takim wypadku w małżeństwie istnieją: a) majątek wspólny, b) majątki osobiste każdego z małżonków. W skład majątku wspólnego wchodzi m.in.: przedmioty majątkowe nabyte przez oboje małżonków (albo jednego z nich w czasie trwania tej wspólności, wynagrodzenie za pracę każdego z małżonków, czy dochody z majątku wspólnego oraz osobistego każdego z małżonków (np. czynsz pobierany za wynajem wspólnego mieszkania). Wspólność ta istnieje z reguły tak długo jak istnieje małżeństwo, chyba że np. małżonkowie w czasie trwania małżeństwa zawrą intercyzę, na mocy której wyłączą tę wspólność, albo jeden z małżonków zażąda zniesienia jej przez sąd. Jest to wspólność bezudziałowa co oznacza, że w czasie jej trwania małżonkowie nie mają określonych udziałów (np. po $\frac{1}{2}$) w majątku wspólnym. Udziały te określone są dopiero po ustaniu wspólności (np. w razie rozwodu). Regułą jest wówczas, że są one równe aczkolwiek każdy z małżonków może żądać ustalenia nierównych udziałów uzasadniając to stopniem przyczynienia się do powstania majątku wspólnego. Na przykład: jeden z małżonków pracował zarobkowo, drugi zaś nawet nie starał podjąć się zatrudnienia i pozostawał na utrzymaniu pracującego małżonka, z którego zarobków nabyto wszelkie przedmioty do majątku wspólnego (np. mieszkanie, samochód, meble itp.).

Do majątków osobistych każdego z małżonków zaliczyć można np.: przedmioty nabyte przed powstaniem wspólności majątkowej (np. jeden z małżonków kupił mieszkanie przed zawarciem małżeństwa), przedmioty nabyte przez dziedziczenie albo darowiznę (np. rodzice żony darowują tylko jej działkę), przedmioty służące wyłącznie do zaspokajania osobistych potrzeb jednego z małżonków (np. odzież).

Jako regułę przyjęto, że oboje małżonkowie mają obowiązek współdziałać w zarządzie majątkiem wspólnym (np. informować się wzajemnie o stanie majątku wspólnego). Konsekwencją istniejącego ustroju wspólności ustawowej może być też to, że za zaciągnięte zobowiązania małżonkowie mogą odpowiadać nie tylko z majątków osobistych ale i również z wspólnego. Dotyczy to np. sytuacji, w której małżonek zaciągnął zobowiązanie za zgodą drugiego małżonka, wówczas wierzyciel może dochodzić swoich żądań nie tylko z majątku osobistego małżonka który zaciągnął zobowiązanie, ale i również z majątku wspólnego.

Jak już uprzednio wspomniano, małżonkowie (przyszli małżonkowie) mogą zawrzeć tzw. intercyzę. Do jej ważności wymagane jest zawarcie jej w formie aktu notarialnego. Umowa ta może zostać zawarta przed powstaniem małżeństwa. Wówczas nie powstaje wspólność ustawowa majątkowa, ale między małżonkami istnieje taki ustrój majątkowy, jaki przyjęli w umowie (np. ustrój rozdzielności majątkowej). Intercyzę małżonkowie mogą także zawrzeć już po powstaniu małżeństwa. Na jej mocy mogą wyłączyć ustrój wspólności ustawowej wprowadzając ustrój rozdzielności majątkowej (zwykłej albo z wyrównaniem dorobków). Ustrój ten cechuje to, że nie ma majątku wspólnego, każdy zaś z małżonków ma swój majątek osobisty. W drodze umowy małżonkowie mogą też rozszerzyć albo ograniczyć ustrój wspólności ustawowej. W pierwszym wypadku majątek wspólny obejmuje więcej składników niż ma to miejsce w przypadku wspólności ustawowej. W drugim zaś zakres majątku wspólnego jej węższy niż we wspólności ustawowej.

Należy też zaznaczyć, że niekiedy wspólność ustawowa może ustać z mocy prawa (np. w razie ubezwłasnowolnienia lub ogłoszenia upadłości jednego z małżonków) albo na mocy

orzeczenia sądu (np. z ważnych powodów zażąda tego jeden z małżonków). W takich wypadkach powstaje rozdzielność majątkowa.

Omów sądowe ustalenie ojcostwa.

Jednym z niezwykle istotnych zagadnień uregulowanych w prawie rodzinnym są kwestie dotyczące pochodzenia dziecka. Kodeks rodzinny i opiekuńczy zawiera postanowienia dotyczące ustalenia macierzyństwa oraz ojcostwa dziecka.

W odniesieniu do ustalenia ojcostwa kodeks rodzinny i opiekuńczy przewiduje trzy jego sposoby: 1) domniemanie pochodzenia dziecka od męża matki, 2) uznanie ojcostwa, 3) sądowe ustalenie ojcostwa.

Sądowe ustalenie ojcostwa może mieć miejsce wówczas, gdy ojcostwo nie zostało ustalone ani w drodze domniemania pochodzenia dziecka od męża matki ani też nie zostało uznane ojcostwo.

Z żądaniem sądowego ustalenia ojcostwa może wystąpić matka dziecka, dziecko, domniemany ojciec dziecka. Taką możliwość ma również prokurator. Domniemanym ojcem dziecka jest mężczyzna, który obcował z matką dziecka nie dawniej niż w trzechsetnym a nie później niż w 181 dniu przed urodzeniem dziecka. U podstaw takiego domniemania jest prawdopodobieństwo, że stosunki cielesne pomiędzy matką dziecka a danym mężczyzną we wspomnianym okresie doprowadziły do poczęcia dziecka. Domniemanie to może zostać jednak obalone poprzez dowody, dzięki którym zostanie wykazane, że mężczyzna pomimo tego, że obcował z matką dziecka we wspomnianym okresie nie jest ojcem dziecka. Do takich dowodów można m.in. zaliczyć: badanie DNA, grup krwi, czy ekspertyzę antropologiczną. Najbardziej pewnym dowodem, dającym nawet 100% pewność jest badanie DNA stron. Ponadto do obalenia domniemania może dojść także wówczas, gdy matka dziecka w okresie między 300 a 181 dniem od urodzenia dziecka obcowała nie tylko z pozwanym przed sąd mężczyzną ale i z innym mężczyzną, przy czym z okoliczności wynika że ojcostwo tego innego mężczyzny jest bardziej prawdopodobne niż ojcostwo mężczyzny pozwanego. Za większym prawdopodobieństwem innego mężczyzny może przemawiać np. jednorazowość stosunku cielesnego pozwanego z matką dziecka, podczas gdy z innym mężczyzną matkę łączyły stałe stosunki.

Proszę porównać zawarcie umowy w trybie ofertowym i w drodze negocjacji.

Kodeks cywilny wyróżnia trzy sposoby zawarcia umowy, a mianowicie: złożenie oferty i jej przyjęcie, negocjacje oraz aukcję i przetarg.

Oferta jest to oświadczenie woli wyrażające stanowczą propozycję zawarcia umowy i określające co najmniej istotne postanowienia tej umowy, np. określenie podmiotów stosunku prawnego, treści świadczenia, jego przedmiotu (art. 66 § 1 k.c.).

Zawarcie umowy w trybie ofertowym następuje w ten sposób, że jedna osoba (oferent) złoży ofertę, a druga (oblat) ją przyjmie. Co do zasady oferta może być złożona przez każde zachowanie oferenta ujawniające jego wolę w sposób dostateczny. Po złożeniu oferty powstaje tzw. stan związania ofertą, który polega tym, że oblat przez swoje zachowanie (przyjęcie oferty) może doprowadzić do zawarcia umowy o treści określonej w ofercie. Od decyzji oblata zależy zatem, czy umowa zostanie zawarta, czy nie. Natomiast oferent w czasie związania ofertą musi liczyć się z tym, że złożona przez niego oferta może zostać przyjęta, a więc musi pozostawać w gotowości do zawarcia umowy. Nie może on zapobiec zawarciu umowy w razie przyjęcia oferty przez oblata.

Stan związania ofertą ustaje po upływie terminu określonego w ofercie, a jeżeli tego nie oznaczono, należy posiłkować się unormowaniami kodeksu cywilnego (art. 66 § 2 k.c.). Zgodnie z tym przepisem „jeżeli oferent nie oznaczył w ofercie terminu, w ciągu którego będzie oczekiwać odpowiedzi, oferta złożona w obecności drugiej strony albo za pomocą

środka bezpośredniego porozumiewania się na odległość przestaje wiązać, gdy nie zostanie przyjęta niezwłocznie; złożona w inny sposób przestaje wiązać z upływem czasu, w którym składający ofertę mógł w zwykłym toku czynności otrzymać odpowiedź wysłaną bez nieuzasadnionego opóźnienia”. Jeżeli na przykład oferta została złożona ustnie podczas rozmowy telefonicznej, przestaje wiązać, jeżeli nie została przyjęta niezwłocznie, czyli w czasie trwania tej rozmowy.

Przyjęcie oferty przez oblata polega na złożeniu oświadczenia woli zawierającego stanowczą decyzję zawarcia umowy, które zostaje skierowane do oferenta. Jeżeli natomiast oblat przyjmuje ofertę zastrzegając jednocześnie pewne zmiany lub uzupełnienia w jej treści, poczytuje się to za nową ofertę (tzw. kontroferta – art. 68 k.c.).

Istotne znaczenie dla ofertowego sposobu zawarcia umowy ma chwila i miejsce zawarcia umowy. Zgodnie z treścią przepisu art. 70 § 1 k.c. „w razie wątpliwości umowę poczytuje się za zawartą w chwili otrzymania przez składającego ofertę (oferenta) oświadczenia o jej przyjęciu, a jeżeli dojście do składającego ofertę oświadczenia o jej przyjęciu nie jest wymagane (zob. art. 69 k.c.) – w chwili przystąpienia przez drugą stronę do wykonania umowy”. Natomiast miejscem zawarcia umowy jest co do zasady miejsce otrzymania przez składającego ofertę (oferenta) oświadczenia o jej przyjęciu, a jeżeli dojście do składającego ofertę oświadczenia o jej przyjęciu nie jest wymagane albo oferta jest składana w formie elektronicznej – w miejscu zamieszkania albo w siedzibie składającego ofertę w chwili zawarcia umowy” (art. 70 § 2 k.c.). Przyjmuje się, że powyższy przepis (art. 70 k.c.) wyraża normę interpretacyjną, która znajduje zastosowanie dopiero wtedy, gdy strony nie określiły w sposób wyraźny czasu i miejsca zawarcia umowy.

W toku prowadzenia negocjacji strony oddziałują wzajemnie na siebie w celu zawarcia oznaczonej umowy. Strony nie tylko formułują postanowienia przyszłej umowy ale także przekazują sobie informacje, wyrażają oceny dotyczące konsekwencji rozważanej umowy itp. Zgodnie z treścią przepisu art. 72 § 1 k.c. „jeżeli strony prowadzą negocjacje w celu zawarcia oznaczonej umowy, umowa zostaje zawarta, gdy strony dojdą do porozumienia co do wszystkich jej postanowień, które były przedmiotem negocjacji”. W przeciwieństwie do trybu ofertowego, do chwili zawarcia umowy w drodze negocjacji, żadna ze stron uczestniczących w negocjacjach nie jest związana złożonymi oświadczeniami woli ani nie ma obowiązku zawarcia negocjowanej umowy. Stronom przysługuje zatem swoboda w zakresie decyzji, czy zawrzeć dyskutowaną umowę, czy odstąpić od negocjacji.

Należy zauważyć, że strony powinny rozpocząć i prowadzić negocjacje w celu zawarcia umowy, a więc zgodnie z dobrymi obyczajami. Dobre obyczaje oznaczają powinność lojalnego zachowania się wobec kontrahenta. W przeciwnym razie, a więc w przypadku naruszenia dobrych obyczajów, kontrahentowi grozi sankcja odszkodowawcza w postaci obowiązku naprawienia szkody, jaką druga strona poniosła przez to, że liczyła na zawarcie umowy (art. 72 § 2 k.c.). Przepisy k.c. przewidują także ochronę tzw. informacji poufnych, które strona udostępniła kontrahentowi w toku prowadzonych negocjacji (art. 72¹ k.c.). Ochronie takiej podlegają na przykład informacje finansowe, handlowe, organizacyjne o ile zastrzeżona została ich poufność. Kontrahent, który uzyskał informacje poufne, obowiązany jest do ich nieujawniania i nieprzekazywania innym osobom oraz do niewykorzystywania tych informacji dla własnych celów. Naruszenie powyższego obowiązku powoduje powstanie roszczenia o naprawienie wyrządzonej szkody albo roszczenie o wydanie uzyskanych korzyści.

Scharakteryzuj instytucję subintabulatu.

Przedmiotem hipoteki może być np. nieruchomości, udział współwłaściciela we własności nieruchomości, wieczyste użytkowanie, a także wierzytelność zabezpieczona hipoteką (subintabulat). Subintabulat polega więc na tym, że dłużnik gwarantuje swoją

wierzytelnością zabezpieczoną hipotecznie, realizację zobowiązań jakie zaciąga. Instytucję subintabulatu można wytłumaczyć na następującym przykładzie. Właściciel nieruchomości A zaciąga pożyczkę od osoby B. Zabezpieczeniem wierzytelności osoby B wobec A jest hipoteka ustanowiona na nieruchomości której właścicielem jest osoba A. Następnie osoba B zaciąga dług u osoby C, ustanawiając hipotekę na swojej wierzytelności jaką ma wobec osoby A (wierzytelność ta jest zabezpieczona hipoteką na nieruchomości A). We wskazanym przykładzie osoba B gwarantuje swoją wierzytelnością (wobec osoby A) zabezpieczoną hipotecznie realizację zobowiązania jakie zaciągnął.

Wymień i omów ograniczone prawa rzeczowe.

Ograniczone prawa rzeczowe to takie prawa, które umożliwiają korzystanie z rzeczy w oznaczonym zakresie. Zakres ten – w porównaniu z własnością – jest znacznie węższy. Prawa te nazywane są też prawami na rzeczy cudzej ponieważ stwarzają możliwość wykonywania uprawnień, normalnie przysługujących właścicielowi, wobec rzeczy będącej własnością innej osoby. Ograniczonymi prawami rzeczowymi są: użytkowanie, służebności, zastaw, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, hipoteka.

Użytkowanie polega na tym, że rzecz ruchomą lub nieruchomość można obciążyć prawem do używania tej rzeczy i pobierania pożytków (np. dochodów, które rzecz przynosi). Użytkowanie najczęściej powstaje na podstawie umowy zawartej pomiędzy właścicielem rzeczy a użytkownikiem. Może być ustanowione jako praw terminowe lub bezterminowe, odpłatne albo nieodpłatne.

Służebności dzielone są na gruntowe i na osobiste. Służebność gruntowa polega na tym, że np. właściciel danej nieruchomości może w oznaczonym zakresie korzystać z innej nieruchomości nie będącej jego własnością. Może np. przejeżdżać czy przechodzić przez tę nieruchomość jeżeli jego nieruchomość nie ma dostępu do drogi publicznej. Zakres danej służebności mogą ustalić w umowie strony. Służebność gruntowa przysługuje każdoczesnemu właścicielowi nieruchomości. Z kolei służebność osobista polega na obciążeniu danej nieruchomości na rzecz oznaczonej osoby fizycznej prawem, którego treść odpowiada służebności gruntowej. W przepisach kodeksu cywilnego wyodrębniona została także służebność przesyłu polegająca na tym, że przedsiębiorca może korzystać w oznaczonym zakresie z cudzej nieruchomości, zgodnie z przeznaczeniem stanowiących jego własność urządzeń służących do doprowadzania lub odprowadzania np. płynów, pary, gazu czy energii elektrycznej.

Spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu. Jest to prawo które może powstać np. przez zawarcie umowy ze spółdzielnią. Na treść tego prawa składają się dwa podstawowe uprawnienia: a/ do używania lokalu, b/ do rozporządzania lokalem, w ramach którego można lokal zbyć (np. sprzedać) albo obciążyć poprzez wynajęcie, czy użyczenie. Prawo to jest także dziedziczne, co znaczy że przechodzi na spadkobierców w drodze dziedziczenia.

Zastaw jest prawną formą zabezpieczenia wierzytelności (np. pieniężnej). Przedmiotem zastawu mogą być rzeczy ruchome (udział współwłaściciela w rzeczy ruchomej) lub prawa zbywalne mające wartość majątkową (np. udział w spółce z o.o.). Z treści zastawu wynika m.in. że wierzyciel może zaspokoić swoje żądania z obciążonej zastawem rzeczy bez względu na to kto jest właścicielem tej rzeczy.

Ustanowienie zastawu na rzeczy ruchomej następuje w drodze umowy między właścicielem rzeczy a wierzycielem oraz wydanie (z zastrzeżeniem wyjątków) rzeczy wierzycielowi. W przypadku zaś zastawu rejestrowego potrzebna jest umowa między osobą uprawnioną do rozporządzania rzeczą a wierzycielem oraz wpis do rejestru. Szczególnym przypadkiem zastawu jest zastaw ustawowy. Powstaje on bowiem z mocy samego prawa. Nie jest potrzebne zawarcie umowy czy wydanie rzeczy. Może on powstać jednak tylko wtedy,

gdy taką możliwość wyraźnie przewiduje przepis szczególny (np. dla zabezpieczenia czynszu, z którym zalega najemca).

Hipoteka, podobnie jak zastaw, jest formą rzeczowego zabezpieczenia wierzytelności. Hipoteka daje wierzycielowi pierwszeństwo zaspokojenia swoich roszczeń przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości. Oznacza to, że jeżeli właściciel nieruchomości zaciągnął dług bez zabezpieczenia hipotecznego (np. za poręczeniem) a następnie zaciągnął później drugi dług i ten drugi wierzyciel (późniejszy) zabezpieczył swoją wierzytelność hipoteką to właśnie wierzyciel hipoteczny będzie mógł dochodzić swoich roszczeń przed pierwszym wierzycielem, mimo że jego wierzytelność powstała później. Drugą cechą wynikającą z treści hipoteki, jest to, że wierzyciel może dochodzić swoich roszczeń niezależnie od tego, kto jest właścicielem obciążonej nieruchomości. Jeżeli więc np. dłużnik sprzeda obciążoną hipoteką nieruchomość to wierzyciel może żądać zaspokojenia z tej nieruchomości mimo tego, że nie jest ona już własnością jego dłużnika. Przedmiotem hipoteki może być np. nieruchomość, udział współwłaściciela we własności nieruchomości, wieczyste użytkowanie, a także wierzytelność zabezpieczona hipoteką (subintabulat).

Mając na uwadze wierzytelność i sposób jej zabezpieczenia można wyróżnić hipotekę: a) zwykłą, b) kaucyjną, c) łączną. Hipoteka zwykła służy zabezpieczeniu wierzytelności pieniężnej której wysokość w momencie ustanowienia hipoteki jest znana. Hipoteka kaucyjna zabezpiecza wierzytelność o wysokości nie ustalonej ale do oznaczonej sumy najwyższej. Z kolei obciąża – wbrew ogólnej regule – więcej niż jedna nieruchomość.

Mając na uwadze sposób powstania hipoteki można wyróżnić hipotekę umowną oraz przymusową. Do powstania hipoteki umownej konieczne jest zawarcie umowy pomiędzy wierzycielem a właścicielem nieruchomości, która ma być obciążona hipoteką oraz wpis do księgi wieczystej. Hipoteka przymusowa może z kolei powstać np. na podstawie orzeczenia sądu. Powstaje ona więc najczęściej wbrew woli dłużnika będącego właścicielem nieruchomości.

Przedstaw postacie szkody majątkowej.

Szkoda majątkowa to uszczerbek w dobrach mających wymiar majątkowy. Można określić jej wysokość w pieniądzu. W świetle przepisów kodeksu cywilnego szkoda majątkowa może mieć dwojaką postać: a) rzeczywistą stratę, b) utracone korzyści.

Ad. a) Rzeczywista strata polega na tym, że wskutek zaistnienia szkody majątek poszkodowanego ulega zmniejszeniu. Ustalając wysokość szkody należy więc ustalić wartość majątku przed zaistnieniem szkody, od niego odjąć wartość majątku po powstaniu szkody. Różnica stanowić będzie wysokość szkody. Przykładem rzeczywistej straty może być zmniejszenie wartości samochodu wskutek jego uszkodzenia w następstwie kolizji.

Ad. b) Ta postać szkody majątkowej polega na utracie korzyści jakich poszkodowany mógł się spodziewać gdyby mu nie wyrządzono szkody. W tym wypadku majątek poszkodowanego nie ulega powiększeniu, mimo że w normalnym toku rzeczy – gdyby nie zaistniała szkoda – zwiększyłby się. Ustalając wysokość szkody należy wpieryw ustalić wysokość majątku jaki istniałby gdyby nie szkoda a następnie od tej wysokości odjąć majątek istniejący. Różnica wskaże wysokość utraconych korzyści. Przykładem może być sytuacja, w której taksówkarz nie mógł przez pewien okres czasu korzystać ze swojego samochodu (np. wskutek kradzieży). Utracone korzyści obejmują utracony zarobek przez ten czas.

Scharakteryzuj instytucję solidarności wierzycieli.

Zgodnie z treścią przepisu art. 367 § 1 k.c kilku wierzycieli może być uprawnionych w ten sposób, że dłużnik może spełnić całe świadczenie do rąk jednego z nich, a przez zaspokojenie któregośkolwiek z wierzycieli dług wygasa względem wszystkich (solidarność

wierzycieli). Solidarność wierzycieli, zwana także solidarnością czynną, charakteryzuje się kilkoma cechami:

- 1) wielość podmiotów po stronie uprawnionej (po stronie wierzyciela występuje kilka podmiotów),
- 2) możliwość spełnienia całości świadczenia do rąk każdego z wierzycieli według wyboru dłużnika (art. 367 § 2 k.c),
- 3) zwolnienie dłużnika ze zobowiązania na skutek zaspokojenia któregokolwiek z wierzycieli.

Solidarność czynna polega na tym, że jeden z wierzycieli, niektórzy z nich lub wszyscy jednocześnie mogą domagać się od dłużnika spełnienia w całości lub w części świadczenia na swoją rzecz, natomiast dłużnikowi przysługuje prawo wyboru wierzyciela solidarnego, do rąk którego spełni świadczenie. Prawo wyboru zostaje wyłączone na skutek wytoczenia przez jednego z wierzycieli powództwa przeciwko dłużnikowi. Wówczas pozwany dłużnik musi spełnić świadczenie do rąk tego właśnie wierzyciela. W wyniku spełnienia świadczenia przez dłużnika do rąk któregokolwiek (co do zasady) wierzyciela solidarnego zobowiązanie wygasa względem wszystkich wierzycieli solidarnych. Dochodzi zatem do sytuacji, kiedy jeden z kilku wierzycieli otrzymuje świadczenie zamiast wszystkich. Pozostałym wierzycielom solidarnym przysługuje wówczas roszczenie regresowe (zwrotne) względem wierzyciela, który przyjął świadczenie – art. 378 k.c. Treść istniejącego między współwierzycielami stosunku prawnego rozstrzyga o istnieniu i wysokości roszczeń regresowych między wierzycielami solidarnymi. Generalnie wierzyciel solidarny, który przyjął świadczenie jest zobowiązany do zaspokojenia pozostałych wierzycieli w częściach równych.

Przedstaw odpowiedzialność spadkobierców za długi spadkowe.

Odpowiedzialność spadkobiercy za długi spadkowe można podzielić na trzy etapy. Pierwszy etap obejmuje okres od chwili otwarcia spadku do jego przyjęcia. Druga faza odpowiedzialności spadkobiercy to okres od przyjęcia spadku do działu spadku. Natomiast trzeci etap dotyczy odpowiedzialności po dokonaniu działu spadku.

Zgodnie z treścią przepisu art. 1030 zd. 1 k.c. „do chwili przyjęcia spadku spadkobierca ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe tylko ze spadku”. Oznacza to, że do chwili przyjęcia spadku istnieją dwie odrębne masy majątkowe, tj. majątek spadkowy oraz majątek osobisty spadkobiercy. Odpowiedzialność zatem spadkobiercy za długi spadkowe jest na tym etapie ograniczona tylko do majątku spadkowego, natomiast jego majątek osobisty jest „chroniony” i nie podlega ewentualnej egzekucji zainicjowanej przez wierzycieli spadkodawcy.

Odpowiedzialność spadkobiercy za długi spadkowe ulega modyfikacji w drugim etapie obejmującym okres od przyjęcia spadku do działu spadku. Spadkobierca ponosi w tym czasie odpowiedzialność za długi spadkowe z całego swojego majątku (art. 1030 zd. 2 k.c.). Istniejące dotąd dwie odrębne masy majątkowe (spadkowa i osobista spadkobiercy) ulegają połączeniu w jeden majątek należący do spadkobiercy. Na tym etapie pojawia się zróżnicowanie odpowiedzialności spadkobiercy za długi spadkowe zależne od sposobu przyjęcia spadku. Przepisu kodeksu cywilnego przewidują dwa sposoby przyjęcia spadku, tj. przyjęcie wprost (zwane też przyjęciem prostym) oraz przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1031 i art. 1032 k.c.). Przyjęcie spadku wprost oznacza, że spadkobierca ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe całym swoim majątkiem bez ograniczeń. Takie rozwiązanie jest bardzo korzystne z punktu widzenia ochrony interesów wierzycieli spadkowych; dąży bowiem do tego aby ich sytuacja nie uległa pogorszeniu po śmierci dłużnika (czyli spadkodawcy). W razie przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza spadkobierca ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe tylko do wartości ustalonego w inwentarzu stanu czynnego spadku (art. 1031 § 2 zd. 1 k.c.). Wartość stanu czynnego spadku

jest to określona matematycznie granica, powyżej której spadkobierca nie ponosi odpowiedzialności za długi spadkowe.

W przypadku dziedziczenia kilku spadkobierców po tym samym spadkodawcy, ponoszą oni (do chwili działu spadku) solidarną odpowiedzialność za długi spadkowe (art. 1034 k.c.). Oznacza to, że wierzyciel spadkowy może żądać spełnienia świadczenia w całości lub w części od wszystkich spadkobierców łącznie, od kilku z nich lub od każdego z osobna, zaspokojenie zaś wierzyciela przez któregokolwiek ze spadkobierców zwalnia pozostałych z długu. Jeżeli jeden ze spadkobierców spełnił świadczenie, może żądać zwrotu od pozostałych spadkobierców w częściach, które odpowiadają wielkości ich udziałów. Powstaje po jego stronie tzw. roszczenie regresowe (zwrotne) względem pozostałych współspadkobierców.

Trzeci etap odpowiedzialności spadkobierców za długi spadkowe obejmuje okres po działu spadku. Zgodnie z treścią przepisu art. 1034 § 2 k.c. od chwili działu spadku spadkobiercy ponoszą odpowiedzialność za długi spadkowe w stosunku do wielkości swoich udziałów spadkowych. Z chwilą działu spadku ustaje zatem odpowiedzialność solidarna za długi spadkowe między współspadkobiercami. Co do zasady chwilą działu spadku jest chwila uprawomocnienia się postanowienia sądu o działu spadku.

Omów obronę pozwanego w procesie cywilnym.

Wniesienie przez powoda powództwa, ujętego w proceduralne ramy pisma procesowego zwanego pozwem, powoduje wszczęcie procesu cywilnego, zaś w dalszej kolejności doręczenia odpisu pozwu pozwanemu. Od chwili doręczenia odpisu pozwu pozwany podjąć może takie środki obrony, jakie mieszczą się w granicach zakreślonych i dozwolonych przepisami kodeksu postępowania cywilnego.

Dążąc do uzyskania korzystnego dla siebie wyniku procesu pozwany może:

- 1) zachować się biernie nie podejmując żadnych środków obrony,
- 2) uznać powództwo,
- 3) podjąć obronę przeciwko zgłoszonemu przez powoda roszczeniu (procesowemu, formalnemu) poprzez zaprzeczenie podstawy faktycznej lub prawnej powództwa albo podnoszeniu zarzutów,
- 4) wnieść przeciwko powodowi powództwo wzajemne.

Wobec obowiązującego w polskim systemie postępowania cywilnego modelu zasad prawdy i kontradyktoryjności (art. 3 k.p.c.) bierne zachowanie się pozwanego w trakcie toczącego się postępowania nie poprawia w żaden sposób jego sytuacji procesowej. Odstępując od kwestionowania twierdzeń powoda wyrażonych we wniesionym powództwie pozwany winien liczyć się z tym, iż w ramach merytorycznego rozstrzygnięcia sąd – co do zasady – orzeknie na jego niekorzyść uwzględniając roszczenie procesowe (formalne) powoda. Co więcej – wyrok jaki zapadnie w razie jednej z form biernej postawy pozwanego, a to w razie całkowitej jego bezczynności, przybierze formę wyroku zaocznego (zob. art. 339 § 1 k.p.c.), co z kolei przesądzić może o wcześniejszym wystąpieniu skutków związanych z faktem jego prawomocności, czy też ewentualnie z jego wykonalnością (zob. art. 344 § 1 art. 333 § 1 pkt. 3 k.p.c.).

Istotą uznania przez pozwanego powództwa jest jego oświadczenie o zasadności roszczenia procesowego powoda, realizowanego w ramach wniesionego powództwa. Uznanie powództwa kończy w zasadzie etap postępowania związany z dowodzeniem prawdziwości twierdzeń powoda, które traktowane są przez sąd – co zasady – za wykazane na podstawie przyznania tych faktów przez pozwanego w drodze uznania (zob. art. 229 k.p.c.). Skutkuje to wydaniem przez sąd wyroku uwzględniającego roszczenie procesowe powoda bez konieczności prowadzenia dalszego postępowania (tak zwanego wyroku z uznania), a w razie zasądzenia świadczenia – także i nadaniem wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności (zob. art. 333 § 1 pkt. 2 k.p.c.).

W ramach omawianego tutaj sposobu obrony pozwanego zwrócić należy szczególną uwagę na fakt, iż w przypadku złożenia oświadczenia o uznaniu powództwa powoda pozwany rezygnuje z właściwej obrony w postępowaniu cywilnym. Dąży on w ten sposób do zminimalizowania strat, jakie wiążą się z faktem przegrania procesu. Korzyści wynikające z faktu złożenia przez pozwanego oświadczenia o uznaniu powództwa mogą bowiem wyrażać się w uzyskaniu przez niego orzeczenia co do wzajemnego zniesienia kosztów procesu lub ich zmniejszenia, a nawet co do uzyskania zwrotu kosztów od powoda w sytuacji, gdy oświadczenie o uznaniu powództwa pozwany złoży przy pierwszej czynności procesowej wykazując jednocześnie, iż nie dał on powodu do jego wytoczenia (art. 101 k.p.c.).

Podejmując aktywną obronę przeciwko powództwu pozwany może bądź to zaprzeczyć twierdzeniom powoda powoływanym przez niego na uzasadnienie powództwa bądź to zgłosić własne zarzuty.

Zaprzeczenie jest tą czynnością procesową pozwanego, jaka przybiera postać oświadczenia polegającego na negowaniu prawdziwości twierdzeń powoda wyrażonym w wniesionym powództwie poprzez zwykłą ich negację (zaprzeczam twierdzeniom powoda) albo też wystąpienie z własnymi twierdzeniami, pozostającymi w sprzeczności z twierdzeniami powoda (zaprzeczam twierdzeniom powoda, albowiem powód pożyczyl mi kwotę 5.000,00 zł a nie jak twierdzi 10.000,00 zł). W drodze zaprzeczenia pozwany kwestionuje zasadniczo podnoszone przez powoda twierdzenia o zaistnieniu danych okoliczności faktycznych lub ich braku (podstawę faktyczną powództwa) co do ich całości, albo też części. Stosując ten stosunkowo uproszczony środek obrony, nie zmierzający ze swojej istoty bezpośrednio do osiągnięcia zasadniczego celu obrony, jakim jest uzyskanie w ramach postępowania wyroku oddalającego powództwo powoda czy też postanowienia formalnego odrzucającego pozew, pozwany winien pamiętać o tym, iż fakty zaprzeczone – jako fakty sporne – muszą zostać udowodnione (argument z art. 6 k.c.). Brak ich udowodnienia sprawi, iż sąd ostatecznie rozstrzygnie je na niekorzyść pozwanego.

W przeciwieństwie do zaprzeczenia zarzut procesowy jest tym środkiem obrony pozwanego, za pomocą którego zmierza on bezpośrednio do osiągnięcia zasadniczego celu obrony, jakim jest uzyskanie pozytywnego dla pozwanego orzeczenia merytorycznego (wyroku oddalającego powództwo) lub procesowego (postanowienia o odrzuceniu pozwu). Wskazany tutaj środek obrony pozwanego przybiera postać jego własnych twierdzeń uzasadnianych powołaniem się na nowe okoliczności faktyczne i prawne, nie negujących co do zasady wcześniejszych twierdzeń powoda o zaistnieniu okoliczności faktycznych mających uzasadniać wniesione powództwo, lecz wymierzonych bezpośrednio przeciwko samemu powództwu. W ramach zgłaszanych przez pozwanego zarzutów wyróżnić można bądź to zarzuty procesowe (formalne), bądź to zarzuty merytoryczne (materialne). Źródłem pierwszych z nich są przepisy prawa procesowego. Są one wymierzone przeciwko samemu postępowaniu i obejmują powołanie się pozwanego na istniejące – jego zdaniem – wady w zakresie wszczęcia postępowania czy też jego dalszego prowadzenia (w szczególności te jakie związane są z kwestią oceny istnienia lub braku tzw. przesłanek procesowych bezwzględnych). Źródłem natomiast zarzutów merytorycznych są przepisy prawa materialnego. Za pomocą takich pozwany zmierza do podważenia zasadności powództwa powoda, a tym samym uzyskania wyroku oddalającego powództwo. W ich ramach pozwany podnosić będzie:

- 1) zarzuty dotyczące praw, na których powód opiera swoje żądanie lub z którego wywodzi swoją legitymację procesową (czynną), np. zarzut zdolności do czynności prawnych jednej ze stron w chwili dokonywania czynności prawnej, zarzut przedawnienia czy też upływu terminu zawitego, zarzut wykonania zobowiązania, bądź też
- 2) zarzuty oparte na własnym prawie, za pomocą których pozwany nie kwestionuje prawa powoda lecz przeciwstawia mu skuteczne – w przekonaniu pozwanego – własne prawo,

zwalniające go od obowiązku uczynienia zadość żądaniu powództwa (np. zarzut potrącenia czy też zarzut braku spełnienia przez powoda świadczenia wynikającego z zawartej uprzednio pomiędzy obecnymi stronami procesu umowy wzajemnej).

Podniesienie przez pozwanego zarzutu procesowego nie oznacza, że może on odmówić wdania się w spór co do istoty sprawy czyli wypowiedziania się co do twierdzeń merytorycznych powoda czy też zgłaszania zarzutów merytorycznych (art. 221 k.p.c.). Może on jedynie wnosić o ograniczenie rozprawy co do rozpoznania wniesionych przez niego zarzutów procesowych. Fakt podniesienia natomiast przez pozwanego zarzutów merytorycznych powoduje przeniesienie na niego ciężaru dowodu, a więc obowiązku udowodnienia podstawy faktycznej zarzutów, zgodnie z ogólną regułą wynikającą z treści art. 6 k.c.

Powództwo wzajemne jest tym środkiem obrony pozwanego, który to z jednej strony ma na celu uzyskanie wyroku oddalającego żądanie powoda, zaś z drugiej – zrealizowanie w ramach tego samego postępowania cywilnego, własnych żądań. Powództwem wzajemnym jest bowiem to powództwo, jakie wytacza pozwany przeciwko powodowi w ramach toczącego się już procesu, dążąc z jednej strony do wykazania braku zasadności powództwa głównego (wniesionego przez powoda), z drugiej zaś do zrealizowania własnych, przysługujących pozwanemu roszczeń. Chociaż funkcjonuje ono w ramach jednego procesu cywilnego obok wcześniej wniesionego przez powoda powództwa głównego, jest powództwem w pełni samodzielnym, co tym samym różni je od wcześniej omawianego zarzutu merytorycznego. Wynikającą z treści przepisów ustawy dopuszczalność wniesienia powództwa wzajemnego uzasadniać ma dążenie do zapobiegania zaistnieniu rozbieżności orzeczeń sądowych w ocenie tego samego stanu faktycznego, umożliwienia równoczesnego rozstrzygnięcia dwóch procesów przy użyciu raz zebranego w sprawie materiału dowodowego, czy też wreszcie ograniczenia wysokości wydatków ponoszonych przez strony procesowe.

Warunki dopuszczalności powództwa wzajemnego ustawodawca uregulował w treści art. 204 § 1 k.p.c. Analiza tego przepisu ustawy zezwala na wyodrębnienie następujących warunków dopuszczalności powództwa wzajemnego:

- 1) powództwo takie pozwany może wnieść od momentu, w którym otrzymał odpis pozwu powoda, a więc w warunkach istniejącej od tego momentu czasowej zawisłości sporu,
- 2) może być ono wniesione tylko przeciwko temu powodowi, który zainicjował wcześniej proces wnosząc powództwo główne,
- 3) wnieść je może tylko pozwany przeciwko powodowi (powództwa takiego nie może wnieść więc powód w odpowiedzi na wniesione przez pozwanego powództwo wzajemne),
- 4) powództwo takie pozwany wytoczyć może w odpowiedzi na pozew bądź oddzielnie, nie później jednak niż na pierwszej rozprawie albo w sprzeciwie od wyroku zaocznego,
- 5) jest ono dopuszczalne tylko wówczas, gdy roszczenie wzajemne pozwanego pozostaje w związku z roszczeniem powoda (a więc gdy dotyczy tego samego przedmiotu postępowania co roszczenie główne bądź też znajduje ono swoje uzasadnienie w tych samych istotnych okolicznościach faktycznych) lub nadaje się z tym roszczeniem do potrącenia (co do potrącenia zob. art. 498 – 505 k.c.),
- 6) na przeszkodzie jego wniesieniu nie stoją jednostkowe przepisy ustawy; nie jest bowiem dopuszczalne wniesienie powództwa wzajemnego w sprawach o rozwód (art. 439 k.p.c.) oraz w sprawach o naruszenie posiadania (art. 479 k.p.c.).

Powództwo wzajemne, do którego stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące powództwa głównego, pozwany winien wnieść co do zasady do sądu rozpoznającego powództwo główne (art. 204 § 2 i 3 k.p.c.). Pozew wzajemny, który spełnia wymogi ustawy, powinien być rozpoznany łącznie z powództwem głównym i objęty wspólnym wyrokiem. Sąd

wedle swojego uznania może zarządzić jednak oddzielną rozprawę co do pozwu głównego i pozwu wzajemnego (art. 218 k.p.c.), jak i wydać wyrok częściowy co do jednego z tych powództw (art. 317 § 1 i 2 k.p.c.).

Przedstaw instytucję obrony koniecznej.

Regulacja obrony koniecznej zawarta jest w art. 25 § 1 kk, który stanowi, że nie popełnia przestępstwa, kto w obronie koniecznej odpiesa bezpośredni, bezprawny zamach na jakiegokolwiek dobro chronione prawem.

Określona w powołanym przepisie obrona konieczna jest okolicznością wyłączającą odpowiedzialność karną za czyn realizujący znamiona czynu zabronionego pod groźbą kary z powodu braku bezprawności popełnionego czynu. Czyn popełniony w obronie koniecznej jest legalny. Działanie podjęte w obronie koniecznej jest prawne i cechy tej nie pozbawia go ani brak wezwania napastnika do zaprzestania dalszego zamachu, ani też brak ostrzeżenia przez napadniętego, że użyje środka niezbędnego do odparcia zamachu w razie jego kontynuowania. Legalność zachowania w obronie koniecznej wynika z zachodzenia kolizji dóbr chronionych prawem, której nie da się uniknąć bez poświęcenia jednego z kolidujących dóbr (dobra napastnika). Poświęcenie właśnie tego dobra uzasadnione jest potrzebą ochrony dobra zagrożonego zamachem, a ponadto potrzebą ochrony zaatakowanego bezprawnym zamachem porządku prawnego. W przypadku obrony koniecznej w kolizji pozostają więc zawsze z jednej strony dobro napastnika, a drugiej strony dobro zagrożone zamachem i zaatakowany zamachem porządek prawny.

Celem obrony koniecznej, jako instytucji prawa karnego, jest ochrona zaatakowanych dóbr przed groźącym im ze strony napastnika naruszeniem. Wymienione w art. 25 § 1 kk znamiona charakteryzują zachowanie stanowiące działanie prawne w ramach obrony koniecznej. Należy wyróżnić dwie grupy znamion:

- 1) znamiona określające warunki dopuszczalności podjęcia działań obronnych,
- 2) znamiona dotyczące samych działań obronnych.

Do znamion określające warunki podjęcia działań obronnych należą:

- zamach,
- bezpośredniość zamachu,
- bezprawność zamachu,
- skierowanie zamachu na jakiegokolwiek dobro chronione prawem.

Znamiona dotyczące działań obronnych to:

- odpieranie zamachu,
- działanie motywowane odparciem zamachu,,
- konieczność obrony.

Zamachem jest zachowanie się człowieka godzące w prawem chronione dobro. Zamachem upoważniającym do obrony koniecznej może być tylko zachowanie się człowieka. Działania chroniące dobra prawne przed niebezpieczeństwem groźącym ze strony sił przyrody lub zwierzęcia nie mogą być oceniane w ramach obrony koniecznej. Może w takim wypadku wejść w grę inny kontratyp, np. stan wyższej konieczności. Zamach ma przede wszystkim formę działania, chociaż możliwy jest również zamach polegający na zaniechaniu, np. nieopuszczenie pomieszczenia wbrew żądaniu osoby uprawnionej.

Zamachem będzie zarówno umyślne jak i nieumyślne godzenie w dobro chronione prawem. Do przyjęcia zamachu nie jest również potrzebne ustalenie winy. Zamachem może być zachowanie nie odpowiadającego karnie nieletniego lub osoby niepoczytalnej. Warunkiem legalności działań obronnych jest to, aby działania podjęte zostały w czasie, w którym zachowanie napastnika (zamach) zagraża dobru prawnie chronionemu. Dla przyjęcia znamienia bezpośredniości nie jest konieczne, aby atak na dobro już się rozpoczął albo żeby

nastąpiło uszkodzenie dobra. Zamach wtedy jest już bezpośredni kiedy z zachowania napastnika w konkretnej sytuacji wynika, że przystępuje on do ataku na określone dobro zindywidualizowane oraz że istnieje wysoki stopień prawdopodobieństwa natychmiastowego ataku na dobro. Dla oceny czy zamach posiadał cechę bezpośredniości może być przydatny test usiłowania. Zamach wtedy był bezpośredni, jeżeli można przyjąć, że miało miejsce usiłowanie naruszenia dobra chronionego prawem.

Obrona konieczna obejmuje nie tylko odpieranie zamachu w fazie jego realizacji, ale także stadium obiektywnie zaistniałego bezpośredniego zagrożenia zamachem, jak również w wypadku jego nieuchronności, o ile nie zostanie podjęta natychmiastowa akcja obronna.

Zamach jest bezpośredni tak długo jak długo trwa stan niebezpieczeństwa dla dobra prawnego, utrzymywany przez zachowanie napastnika. Znamię bezpośredniości jest spełniona także wtedy, gdy po pierwszym ataku i krótkiej przerwie napastnik zmierza do powtórzenia ataku, a istnieje wysoki stopień prawdopodobieństwa, że zamiar swój zrealizuje natychmiast, albo w najbliższej chwili. Bezpośredniość zamachu jest znamieniem obiektywnym w tym sensie, że dla stwierdzenia wystąpienia tego znamienia miarodajna jest ocena niebezpieczeństwa dla dobra, dokonana przez wzorcową osobę, a więc taką, która miała prawidłowe rozeznanie sytuacji i okoliczności działania dokonującego zamachu i która, przy ocenie sytuacji wolna była od emocji wynikających ze strachu przed groźącym zamachem lub wzburzenia wywołanego zamachem. Oceny bezpośredniości zamachu nie należy dokonywać z punktu widzenia subiektywnego wrażenia osoby zaatakowanej.

Czyn stanowiący zamach na dobro chronione prawem ma być bezprawny, tzn. sprzeczny z porządkiem prawnym. Nie musi być czynem zabronionym pod groźbą kary, wystarczy że jest sprzeczny z jakąś normą chroniącą określoną wartość w sytuacji, gdy nie występuje żadna okoliczność wyłączająca bezprawność naruszenia normy sankcjonowanej. Nie są bezprawnymi zamachami czyny zagrażające dobrom chronionym prawem, dokonane w ramach okoliczności wyłączających bezprawność czynu (kontratypów). Nie jest bezprawnym zamachem na dobro napastnika działanie np. w stanie wyższej konieczności. Ustalenie bezprawności zamachu nie jest zależne od ponoszenia odpowiedzialności przez napastnika. Bezprawny zamach może być działaniem nieletniego, niepoczytalnego, albo osoby działającej w usprawiedliwionym błędzie.

Przepis art. 25 § 1 kk nie wprowadza żadnych ograniczeń, co do charakteru dobra, którego zaatakowanie uprawnia do obrony koniecznej. Zamach może być skierowany na jakiegokolwiek dobro. Nie ma żadnego wpływu na prawo do stosowania obrony koniecznej to, czy zamach skierowany jest na dobro broniącego się czy też na dobro drugiej osoby. Pomoc konieczna nie wymaga w zasadzie uzyskania zgody osoby, której dobro zostało zaatakowane. Zgodnie z art. 25 § 1 kk działanie w obronie koniecznej ma polegać na odpieraniu zamachu. Odpieranie zamachu musi być realizacją znamion typu czynu zabronionego. Czyn popełniony w ramach obrony koniecznej może realizować znamiona różnych typów czynów zabronionych, charakteryzujących się zarówno umyślnością, jak i nieumyślnością, a także kombinacją tych znamion podmiotowych. Odpieranie zamachu jest atakiem na dobro prawnie chronione, a więc życie, zdrowie, cześć, mienie, , nietykalność cielesną napastnika. Takie założenie wyklucza możliwość odpierania zamachu przez zaniechanie. Nie jest też odpieraniem zamachu uchylenie się przed zamachem, np. poprzez ucieczkę przed napastnikiem.

Odpieranie zamachu ma być działaniem skierowanym wyłącznie przeciwko dobru napastnika. Odpieranie zamachu kosztem osoby trzeciej nie będzie działaniem w obronie koniecznej w stosunku do tego zniszczonego dobra, lecz może zachodzić w tym przypadku stan wyższej konieczności.

Znamieniem kontratypu obrony koniecznej jest zamiar odparcia zamachu, oparty na świadomości znamion określających warunki podjęcia działań obronnych, a więc zamiar

poświęcenia w tym celu dobra napastnika. Niezbędnym elementem podmiotowym obrony koniecznej jest, aby akcja broniącego się wynikała ze świadomości, że odpiera on zamach i podyktowana była wolą obrony.

Interpretacja znamienia konieczności obrony, wymaga ustosunkowania się do dylematu czy obrona konieczna ma charakter samoistny czy subsydiarny. Przyjęcie zasady samoistności obrony koniecznej oznacza, że odpieranie zamachu kosztem dobra napastnika jest usprawiedliwione samym bezprawnym i bezpośrednim zamachem na jakiegokolwiek dobro chronione prawem. Zasada subsydiarnego charakteru obrony koniecznej oznacza natomiast, że odparcie zamachu kosztem dobra napastnika usprawiedliwione jest wtedy, kiedy nie było innego racjonalnego sposobu uniknięcia zamachu. Słuszny wydaje się być pogląd przyjmujący względną subsydiarność (lub względną samoistność), tzn. ograniczający prawo odpierania zamachu kosztem dobra napastnika tylko do takich sytuacji, w których nie było innego racjonalnego sposobu uniknięcia zamachu i ochrony porządku prawnego.

W art. 25 § 1 kk brak jest wyraźnie sformułowanego wymogu współmierności między dobrem zagrożonym zamachem, a dobrem napastnika zagrożonym przez działania obronne. Wymóg współmierności sposobu obrony do niebezpieczeństwa zamachu wynika wprost z art. 25 § 2 kk. Współmierność ta wyznaczana będzie m.in. wartością zagrożonego zamachem dobra. Niebezpieczeństwo zamachu wynika bowiem nie tylko z intensywności i sposobu działania napastnika, ale także, i to w decydującym stopniu, niebezpieczeństwo zamachu jest wyznaczone wartością zaatakowanego zamachem dobra.

Można w ramach obrony koniecznej poświęcić dobro napastnika o wartości wyższej niż dobro bronione przed zamachem.

Znamię konieczności obrony należy rozumieć także jako wymóg podjęcia sposobu obrony wyrządzającego napastnikowi szkodę najmniejszą z możliwych. Ze znamienia konieczności wynika i to, że musi być dopuszczalna taka obrona, która gwarantuje broniącemu się odparcie zamachu, tzn. dopuszczalny jest taki sposób obrony, który daje broniącemu dobrą przewagę nad napastnikiem. Ponadto ze znamienia konieczności wynika również wymóg umiarkowanego sposobu obrony, tzn. takiego, w którym broniący się uzyskuje przewagę niezbędną do odparcia zamachu.

Recydywa – rodzaje, przesłanki zastosowania oraz warunki odpowiedzialności.

Recydywa specjalna podstawowa.

Jeżeli sprawca skazany za przestępstwo umyślne na karę pozbawienia wolności popełnia w ciągu 5 lat po odbyciu co najmniej 6 miesięcy kary umyślne przestępstwo podobne do przestępstwa, za które był już skazany, sąd może wymierzyć karę przewidzianą za przypisane sprawcy przestępstwo w wysokości do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę art. 64 § 1 kk).

Przepis ten określa przesłanki recydywy specjalnej podstawowej, których jest kilka i które muszą być spełnione jednocześnie. Fundamentem instytucji recydywy specjalnej w opisywanej postaci jest układ dwóch podobnych do siebie przestępstw umyślnych popełnionych przez tego samego sprawcę:

- 1) uprzedniego, za które skazano daną osobę na karę pozbawienia wolności,
- 2) ponownego, popełnionego przez tę osobę w ciągu 5 lat po odbyciu co najmniej 6 miesięcy kary za przestępstwo pierwsze.

Zwrotowi „przestępstwo podobne” należy przypisywać znaczenie ustalone w jego definicji legalnej, którą wprowadza art. 115 § 3 kk. Stosownie do tego przestępstwo ponowne jest podobne do przestępstwa uprzedniego (przestępstwa, za które sprawca już był skazany), jeżeli oba przestępstwa należą do tego samego rodzaju, oba zostały popełnione z zastosowaniem przemocy albo groźby jej użycia lub też oba zostały popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowej.

Warunkiem stwierdzenia, że sprawca powraca do przestępstwa w warunkach recydywy specjalnej podstawowej jest m.in. ustalenie, że oba przestępstwa (nowe i uprzednie, za które sprawca był już skazany na karę pozbawienia wolności), są przestępstwami umyślnymi. W art. 64 § 1 kk mówi się by sprawca był skazany na karę pozbawienia wolności, przy czym nie chodzi tutaj o każde skazanie na karę pozbawienia wolności, ale ze względu na warunek faktycznego odbycia co najmniej 6 miesięcy kary, chodzi o skazanie na tę karę w wymiarze minimum 6 miesięcy. Niedopuszczalne jest uwzględnienie na potrzeby art. 64 § 1 kk skazania, które uległo już zatarciu. Nie spełnia wymogów powoływanego przepisu wcześniejsza faktyczna izolacja sprawcy, której okres zostaje następnie zaliczony, na poczet orzeczonej sprawcy kary pozbawienia wolności. Nie stanowi odbycia kary pozbawienia wolności pobyt w schronisku dla nieletnich lub w zakładzie poprawczym, ani też pozbawienie wolności w ramach tymczasowego aresztowania.

Przepis art. 64 § 1 kk wymaga, aby nowe przestępstwo zostało popełnione w ciągu 5 lat po odbyciu co najmniej 6 miesięcy kary pozbawienia wolności za przestępstwo uprzednie. Z upływem tego okresu następuje tzw. przedawnienie recydywy specjalnej. Ten pięcioletni okres należy liczyć od zakończenia odbywania kary pozbawienia wolności.

Jeżeli zachodzą przesłanki do przypisania sprawcy powrotu do przestępstwa o jakich mowa w art. 64 § 1 kk to okoliczność ta powinna zawsze znaleźć odzwierciedlenie w podstawie skazania. W podstawie wymiaru kary natomiast sąd powinien powołać ten przepis tylko wtedy, gdy faktycznie stosuje nadzwyczajne obostrzenie przewidziane w tym przepisie, tj. wymierza karę przenoszącą górną granicę ustawowego zagrożenia za przypisane sprawcy przestępstwo (takiej sytuacji sąd może orzec karę wyższą od aż do półtorakrotności górnego progu ustawowego zagrożenia).

Recydywa specjalna wielokrotne (multirecydywa).

Jeżeli sprawca uprzednio skazany w warunkach określonych w art. 64 § 1 kk, który odbył łącznie co najmniej rok kary pozbawienia wolności i w ciągu 5 lat po odbyciu w całości lub części ostatniej kary popełnia ponownie umyślne przestępstwo przeciwko życiu lub zdrowiu, przestępstwo zgwałcenia, rozboju, kradzieży z włamaniem lub inne przestępstwo przeciwko mieniu popełnione z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia, sąd wymierza karę pozbawienia wolności przewidzianą za przypisane przestępstwo w wysokości powyżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia, a może ją wymierzyć do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę art. 64 § 2 kk). Przewidziane w podwyższenie górnego ustawowego zagrożenia nie dotyczy zbrodni.

Przypisanie sprawcy powrotu do przestępstwa w warunkach recydywy specjalnej wielokrotnej, o jakiej mowa w art. 64 § 2 kk, wymaga m.in. ustalenia, że sprawca popełnił co najmniej trzecie przestępstwo umyślne w pewnym szczególnym układzie. Podstawę do ustalenia, że zachodzi multirecydywa daje stwierdzenie, iż sprawca popełnił wyłącznie przestępstwo należące do którejsz z grup przestępstw taksatywnie wyliczonych w przepisie art. 64 § 2 kk.

Jednym z warunków ustalenia, że zachodzi przypadek multirecydywy jest także to, aby sprawca był uprzednio skazany w warunkach recydywy specjalnej podstawowej. Oznacza to, że sprawca był już dwukrotnie skazany za umyślne przestępstwa podobne, z których drugie popełnił w ciągu 5 lat po odbyciu co najmniej 6 miesięcy pozbawienia wolności za przestępstwo pierwsze. Konieczne jest, by sprawca odbywał karę pozbawienia wolności nie tylko za pierwsze, ale i za drugie przestępstwo objęte układem recydywy specjalnej podstawowej. Warunek odbycia łącznie co najmniej roku kary pozbawienia wolności jest spełniony, gdy sprawca faktycznie odcierpiał nie mniej niż rok z obu orzeczonych wobec niego kar pozbawienia wolności, w tym co najmniej 6 miesięcy kary wymierzonej za pierwsze przestępstwo. Nie stwarza podstaw do przyjęcia multirecydywy popełnienie przez sprawcę skazanego w warunkach recydywy specjalnej podstawowej, przestępstwa umyślnego

niemieszczącego się w katalogu przestępstw wskazanych w art. 64 § 2 kk, chociażby było ono podobne do przestępstw objętych układem recydywy specjalnej podstawowej, gdyż wyliczenie to jest wyczerpujące. Ustawa wymaga ponadto, żeby przestępstwo to było popełnione ponownie, co oznacza, że dla przyjęcia multirecydywy konieczne jest uprzednie skazanie sprawcy w warunkach recydywy specjalnej podstawowej, ale nie za jakiegokolwiek przestępstwo umyślne, lecz albo za takie samo przestępstwo, jak aktualnie zarzucane, albo za przestępstwo należące do którejkolwiek z kategorii przestępstw wskazanych w art. 64 § 2 kk.

Zasadniczą konsekwencją multirecydywy jest nadzwyczajne obostrzenie kary, które ma trzy różne wymiary:

- 1) sąd ma obowiązek wymierzyć karę pozbawienia wolności,
- 2) kara orzeczona musi być wyższa od dolnej granicy ustawowego zagrożenia związanego z przypisanym przestępstwem,
- 3) multirecydywa daje podstawę do wymierzenia kary wyższej od górnego ustawowego zagrożenia w wymiarze do półtorakrotności tego progu.

Omów przesłanki do zastosowania warunkowego umorzenia postępowania.

Sąd może warunkowo umorzyć postępowanie karne, jeżeli:

- 1) wina i społeczna szkodliwość czynu nie są znaczne,
- 2) okoliczności jego popełnienia nie budzą wątpliwości,
- 3) postawa sprawcy nie karanego za przestępstwo umyślne, jego właściwości i warunki osobiste oraz dotychczasowy sposób życia uzasadniają przypuszczenie, że pomimo umorzenia postępowania będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni przestępstwa.

Warunkowego umorzenia nie stosuje się do sprawcy przestępstwa zagrożonego karą przekraczającą 3 lata pozbawienia wolności. W wypadku gdy pokrzywdzony pojednał się ze sprawcą, sprawca naprawił szkodę lub pokrzywdzony i sprawca uzgodnili sposób naprawienia szkody, warunkowe umorzenie może być zastosowane do sprawcy przestępstwa zagrożonego karą nie przekraczającą 5 lat pozbawienia wolności. Warunkowe umorzenie następuje na okres próby, który wynosi od roku do 2 lat i biegnie od uprawomocnienia się orzeczenia.

Umarzając warunkowo postępowanie karne, sąd może w okresie próby oddać sprawcę pod dozór kuratora lub osoby godnej zaufania, stowarzyszenia, instytucji albo organizacji społecznej, do której działalności należy troska o wychowanie, zapobieganie demoralizacji lub pomoc skazanym. Umarzając warunkowo postępowanie karne, sąd zobowiązuje sprawcę do naprawienia szkody w całości lub w części, a może na niego nałożyć obowiązek:

- 1) informowania sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby,
- 2) przeproszenia pokrzywdzonego,
- 3) wykonywania ciężącego na nim obowiązku łożenia na utrzymanie innej osoby,
- 4) powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających,
- 5) powstrzymywania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób.

Ponadto sąd może orzec świadczenie pieniężne oraz zakaz prowadzenia pojazdów do lat 2.

Sąd obligatoryjnie podejmuje postępowanie karne, jeżeli sprawca w okresie próby popełnił przestępstwo umyślne, za które został prawomocnie skazany, natomiast może podjąć postępowanie karne, jeżeli sprawca w okresie próby:

- rażąco narusza porządek prawny, w szczególności gdy popełnił inne przestępstwo,
- uchyła się od dozoru,
- uchyła się od wykonania nałożonego obowiązku lub orzeczonego środka karnego,
- nie wykonuje zawartej z pokrzywdzonym ugody,

- po wydaniu orzeczenia o warunkowym umorzeniu postępowania, lecz przed jego uprawomocnieniem się, rażąco narusza porządek prawny, a w szczególności gdy w tym czasie popełnił przestępstwo.

Warunkowo umorzonego postępowania nie można podjąć później niż w ciągu 6 miesięcy od zakończenia okresu próby.

Jeżeli spełnione są przesłanki uzasadniające warunkowe umorzenie postępowania, prokurator może zamiast aktu oskarżenia sporządzić i skierować do sądu wniosek o takie umorzenie.

Jeżeli chodzi o wymogi formalne i treść wniosku to w tym zakresie stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące aktu oskarżenia, przy czym uzasadnienie wniosku można ograniczyć do wskazania dowodów świadczących o tym, że wina oskarżonego nie budzi wątpliwości, a nadto okoliczności przemawiających za warunkowym umorzeniem. Prokurator może wskazać proponowany okres próby, obowiązki, które należy nałożyć na oskarżonego i, stosownie do okoliczności, wnioski co do dozoru. Do wniosku dołącza się, do wiadomości sądu, listę ujawnionych osób pokrzywdzonych z podaniem ich adresów.

Wyrok warunkowo umarzający postępowanie powinien dokładnie określić czyn oskarżonego, wskazać przepis ustawy karnej, pod który czyn podpada, oraz oznaczyć okres próby. W wyroku sąd określa także nałożone na oskarżonego obowiązki oraz sposób i termin ich wykonania, a w razie uznania za celowe – również dozór kuratora, osoby godnej zaufania albo instytucji lub organizacji społecznej. Wyrok powinien – w razie potrzeby – zawierać rozstrzygnięcie co do dowodów rzeczowych.

W czym wyraża się ściganie na wniosek - zakres ścigania, dopuszczalność cofnięcia wniosku.

W sprawach o przestępstwa ścigane na wniosek postępowanie z chwilą złożenia wniosku toczy się z urzędu. Organ ścigania poucza osobę uprawnioną do złożenia wniosku o przysługującym jej uprawnieniu.

W razie złożenia wniosku o ściganie niektórych tylko sprawców obowiązek ścigania obejmuje również inne osoby, których czyny pozostają w ścisłym związku z czynem osoby wskazanej we wniosku, o czym należy uprzedzić składającego wniosek. Przepisu tego nie stosuje się do najbliższych osoby składającej wniosek.

Wniosek może być cofnięty w postępowaniu przygotowawczym za zgodą prokuratora, a w postępowaniu sądowym za zgodą sądu - do rozpoczęcia przewodu sądowego na pierwszej rozprawie głównej, chyba że chodzi o przestępstwo określone w art. 197 kk (przestępstwo zgwałcenia). Ponowne złożenie wniosku jest niedopuszczalne.

Ściganie przestępstw z urzędu lecz na wniosek jest jednym z trybów ścigania przy którym posiadanie wniosku o ściganie złożonego przez uprawniony podmiot staje się przesłanką dodatnią do wszczęcia i kontynuowania postępowania karnego. Brak wymaganego wniosku o ściganie jest przeszkodą prawną która powoduje odmowę wszczęcia lub umorzenie wszczętego postępowania gdyby potrzeba posiadania wniosku ujawniła się już po wszczęciu procesu. Wyjątkowo jednak kodeks zezwala bez posiadania wymaganego wniosku o ściganie na dokonanie czynności zabezpieczających ślady i dowody przestępstwa jako procesowych czynności niecierpiących zwłoki.

Wniosek o ściganie składany jest w odniesieniu do czynu, przeto późniejsza zmiana kwalifikacji na inny czyn ścigany także na wniosek tego podmiotu, nie wymaga ponawiania wniosku o ściganie. O tym jakie czyny należą do ścigania na wniosek decyduje ustawa karna, a nie karno procesowa. Wyróżnia się w związku z tym czyny ścigane:

- 1) bezwzględnie na wniosek, to jest ścigane w tym trybie nie zależnie od tego jaki stosunek łączy sprawcę i pokrzywdzonego,

2) względnie na wniosek, a więc poddane temu trybowi tylko wówczas gdy między sprawcą a pokrzywdzonym zachodzi szczególny, określony przez ustawę stosunek,

Do przestępstw ściganych względnie na wniosek kodeks karny zalicza popełnione na szkodę osoby najbliższej, ścigane na wniosek pokrzywdzonego, przestępstwa:

- nieumyślnego naruszenia czynności narządów ciała lub nieumyślnego wywołania rozstroju zdrowia na okres dłuższy niż 7 dni (art. 157 § 5 kk),
- spowodowania wypadku w którym pokrzywdzonym z obrażeniami naruszającymi czynności narządu ciała lub powodującymi rozstrój zdrowia na czas powyżej 7 dni jest wyłącznie osoba najbliższa dla sprawcy (art. 177 § 1 i 3 kk),
- kradzieży (art. 278 § 4 kk),
- kradzieży z włamaniem (art. 279 § 2 kk)
- przywłaszczenia (art. 284 § 4 kk),
- tzw. kradzieży telefonicznej (art. 285 § 2 kk),
- oszustwa (art. 286 § 4 kk),
- oszustwa komputerowego (art. 287 § 3 kk),
- zaboru pojazdu mechanicznego w celu krótkotrwałego użycia (art. 289 § 5 kk),
- wyrębu drzewa w lesie (art. 290 § 1 kk),

Przestępstwami ściganymi bezwzględnie na wniosek są w kodeksie karnym następujące przestępstwa:

- nieumyślne narażenie na niebezpieczeństwo (art. 160 § 5 kk),
- narażenie innej osoby na bezpośrednie zarażenie wirusem HIV lub chorobą weneryczną albo zakaźną, bądź ciężką chorobą nieuleczalną, lub realnie zagrażającą życiu (art. 161 § 1 kk),
- groźba karalna (art. 190 § 2 kk),
- wykonanie zabiegu leczniczego bez zgody pacjenta (art. 192 § 2 kk),
- zgwałcenie w każdej postaci (art. 197 kk w zw. z art. 205 kk),
- nadużycie stosunku zależności (art. 199 kk w zw. z art. 205 kk),
- wykorzystanie bezradności, upośledzenia (art. 198 kk w zw. z art. 205 kk),
- uchylanie się od alimentów (art. 209 § 2 kk),
- naruszenie tajemnicy służbowej lub funkcyjnej (art. 266 § 3 kk),
- naruszenie tajemnicy korespondencji (art. 267 § 4 kk),
- usuwanie, uszkodzanie lub niszczenie cudzych zapisów informacji (art. 268 § 4 kk),
- uszkodzanie, niszczenie i usuwanie baz danych (art. 268a § 3 kk),
- uszkodzenie lub niszczenie cudzej rzeczy (art. 288 § 4 kk),
- utrudnianie dochodzenia roszczeń (art. 300 § 4 kk),
- nierzetelna dokumentacja (art. 303 § 4 kk),
- utrudnianie przetargu publicznego (art. 305 § 3 kk)

W razie dostrzeżenia potrzeby uzyskania wniosku o ściganie organ procesowy powinien podjąć kroki w celu wyjaśnienia czy będzie on złożony oraz pouczyć uprawnionego o jego uprawnieniach w tym zakresie. Pouczenie to powinno objąć informacje o prawie złożenia wniosku, konsekwencjach jego złożenia oraz o możliwości cofnięcia wniosku lub – przy przestępstwie zgwałcenia – braku możliwości jego cofnięcia.

Wniosek o ściganie może być złożony na piśmie lub ustnie do protokołu, nie wymaga się tutaj żadnej szczególnej formy. Z chwilą złożenia wniosku o ściganie postępowanie toczy się z urzędu, jednak polski proces karny zna instytucję cofania wniosku o ściganie. W postępowaniu przygotowawczym dla skuteczności cofnięcia wniosku o ściganie potrzebna jest zgoda prokuratora, po wniesieniu zaś aktu oskarżenia cofnięcie może nastąpić jedynie za zgodą sądu ale tylko do rozpoczęcia przewodu sądowego na pierwszej rozprawie głównej. Zawsze wykluczone jest cofnięcie wniosku przy każdej postaci przestępstwa zgwałcenia.

Oświadczenie o cofnięciu wniosku powinno być wyraźne, może być złożone na piśmie, a ustne wymaga sporządzenia protokołu.

Negatywne przesłanki procesowe – proszę wymienić i wskazać skutki jakie wywołuje stwierdzenie ich zaistnienia.

Przesłanki procesowe są to takie stany (sytuacje), które warunkują dopuszczalność postępowania karnego. Są to więc warunki dopuszczalności procesu. Wyodrębnia się przesłanki:

- 1) ogólne dotyczące każdego trybu postępowania karnego i szczególne, wymagane jedynie bądź to w określonej kategorii spraw, bądź w określonym postępowaniu szczególnym,
- 2) dodatnie (pozytywne), czyli takie, które muszą istnieć, aby postępowanie było dopuszczalne oraz ujemne (negatywne), zwane też przeszkodami prawnymi, tj. takie które nie mogą zaistnieć, aby postępowanie karne było dopuszczalne, a ich ujawnienie powoduje niedopuszczalność procesu,
- 3) bezwzględne, czyli takie przeszkody prawne, które nie mogą zostać usunięte, zawsze zatem uniemożliwiają wszczęcie i prowadzenie postępowania oraz względne, czyli przeszkody usuwalne,
- 4) materialnoprawne, czyli mające swoje źródło w i wywołujące skutek w sferze prawa materialnego, a skutkujące niedopuszczalność procesu niejako pośrednio oraz przesłanki formalnoprawne, czyli takie, których źródło tkwi w przepisach procesowych, a i skutek występuje bezpośrednio w sferze prawa procesowego, a także przesłanki mieszane, tkwiące wprawdzie w sferze prawa materialnego, ale wywołujące bezpośredni skutek w prawie procesowym.

Negatywnymi przesłankami procesowymi, powodującymi niemożność wszczęcia postępowania oraz konieczność umorzenia już wszczęte są:

- czynu nie popełniono albo brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia,
- czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego albo ustawa stanowi, że sprawca nie popełnia przestępstwa,
- społeczna szkodliwość czynu jest znikoma,
- ustawa stanowi, że sprawca nie podlega karze,
- oskarżony zmarł,
- nastąpiło przedawnienie karalności,
- postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone albo wcześniej wszczęte toczy się,
- sprawca nie podlega orzecznictwu polskich sądów karnych,
- brak skargi uprawnionego oskarżyciela,
- brak wymaganego zezwolenia na ściganie lub wniosku o ściganie pochodzącego od osoby uprawnionej, chyba że ustawa stanowi inaczej,
- zachodzi inna okoliczność wyłączająca ściganie (art. 17 § 1 kpk).

Do chwili otrzymania wniosku lub zezwolenia władzy, od których ustawa uzależnia ściganie, organy procesowe dokonują tylko czynności nie cierpiących zwłoki w celu zabezpieczenia śladów i dowodów, a także czynności zmierzających do wyjaśnienia, czy wniosek będzie złożony lub zezwolenie będzie wydane (art. 17 § 2 kpk).

Instytucje dobrowolnego poddania się karze – proszę wymienić i krótko omówić.

W myśl art. 335 kpk prokurator może umieścić w akcie oskarżenia wniosek o wydanie wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kary lub środka karnego za występki zagrożony karą nieprzekraczającą 10 lat pozbawienia wolności bez

przeprowadzenia rozprawy, jeżeli okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości, a postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte.

Jeżeli zachodzą warunki do wystąpienia z takim wnioskiem, a w świetle zebranych dowodów wyjaśnienia podejrzanego nie budzą wątpliwości, dalszych czynności dowodowych w postępowaniu przygotowawczym można nie przeprowadzać, ale przeprowadza się czynności, co do których zachodzi niebezpieczeństwo, że nie będzie można ich przeprowadzić na rozprawie. Uzasadnienie aktu oskarżenia w tym przypadku można ograniczyć do wskazania okoliczności, o których zaistnienie uzasadnia złożenie takiego wniosku.

Uwzględniając wniosek, o którym mowa w art. 335 kpk, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, warunkowo zawiesić jej wykonanie albo orzec wyłącznie środek karny w postaci pozbawienia praw publicznych, zakazu zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej, zakazu prowadzenia działalności związanej z wychowywaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi, obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakazu kontaktowania się z określonymi osobami lub zakazu opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu, zakazu prowadzenia pojazdów, obowiązku naprawienia szkody, nawiązki, świadczenia pieniężnego, podania wyroku do publicznej wiadomości.

Wyrokując w przedmiocie wniosku o jakim mowa w art. 335 kpk sąd może:

- 1) zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary również w innych wypadkach niż przewidziane w art. 60 § 1-4 kk,
- 2) warunkowo zawiesić wykonania kary niezależnie od przesłanek określonych w art. 69 § 1-3 kk, przy czym nie stosuje się go do kary pozbawienia wolności w wymiarze powyżej lat 5, a okres próby nie może przekroczyć 10 lat,
- 3) ograniczyć skazanie do orzeczenia środka karnego, jeżeli przypisany oskarżonemu występki jest zagrożony karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności.

Sąd może też uzależnić uwzględnienie wniosku od naprawienia szkody w całości albo w części lub od zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Postępowania dowodowego nie prowadzi się.

Prokurator, oskarżony i pokrzywdzony mają prawo wziąć udział w posiedzeniu, a udział ten jest obowiązkowy, jeżeli prezes sądu lub sąd tak zarządzi. Sąd, uwzględniając wniosek, skazuje oskarżonego wyrokiem. Jeżeli sąd uzna, że nie zachodzą podstawy do uwzględnienia wniosku, sprawa podlega rozpoznaniu na zasadach ogólnych.

Z kolei w myśl art. 387 kpk do chwili zakończenia pierwszego przesłuchania wszystkich oskarżonych na rozprawie głównej oskarżony, któremu zarzucono występki, może złożyć wniosek o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie mu określonej kary lub środka karnego bez przeprowadzania postępowania dowodowego. Jeżeli oskarżony nie ma obrońcy z wyboru, sąd może, na jego wniosek, wyznaczyć mu obrońcę z urzędu.

Sąd może uwzględnić wniosek oskarżonego o wydanie wyroku skazującego, gdy okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości i cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzenia rozprawy w całości. Uwzględnienie takiego wniosku jest możliwe jedynie wówczas, gdy nie sprzeciwią się temu prokurator, a także pokrzywdzony należycie powiadomiony o terminie rozprawy oraz pouczone o możliwości zgłoszenia przez oskarżonego tego wniosku. Sąd może uzależnić uwzględnienie wniosku oskarżonego od dokonania w nim wskazanej przez siebie zmiany. Przychylając się do wniosku sąd może uznać za ujawnione dowody wymienione w akcie oskarżenia lub dokumenty przedłożone przez stronę. Jeżeli wniosek złożono przed rozpoczęciem rozprawy, sąd rozpoznaje go na rozprawie.

Scharakteryzuj usiłowanie.

Usiłowanie jest jedną z form stadialnych czynu zabronionego poprzedzającą dokonanie a następującą po przygotowaniu. Należy jednak na wstępie zauważyć, że usiłowanie nie będzie występowało przy niektórych typach czynów zabronionych, jak czyny jednochwilowe.

Usiłowanie uregulowane jest zarówno w kodeksie karnym (art. 13), jak i w kodeksie wykroczeń (art. 11), a wyróżniają go następujące znamiona:

- 1) zamiar popełnienia czynu zabronionego (zarówno zamiar bezpośredni, kiedy sprawca chce popełnić czyn zabroniony, jak i zamiar ewentualny, gdy sprawca przewidując możliwość popełnienia czynu zabronionego na to się godzi; nie jest natomiast możliwe usiłowanie charakteryzujące się brakiem zamiaru),
- 2) zachowanie będące bezpośrednim zmierzaniem do dokonania czynu zabronionego (mające postać zarówno działania, jak i zaniechania); znamię to zrealizowane zostaje wówczas, gdy sprawca podjął ostatnią czynność zmierzającą już wprost do realizacji czynu zabronionego oraz
- 3) brak dokonania zamierzonego przez sprawcę czynu, który oznacza, że sprawca nie ukończył ostatniej czynności zmierzającej do dokonania czynu zabronionego, np. miał zamiar pozbawienia drugiej osoby życia, a spowodował u niej jedynie uszkodzenie ciała.
W literaturze najczęściej spotyka się następujące rodzaje usiłowania:
  - 1) ukończone (zwane także zupełnym) – gdy sprawca mimo ukończenia ostatniej czynności nie doprowadził do powstania zamierzonego skutku np. sprawca podkłada ładunek wybuchowy, który wcześniej zostaje rozbrojony,
  - 2) nie ukończone (nazywane również niezupełnym) – występujące wówczas, gdy sprawca nie ukończył ostatniej czynności bezpośrednio zmierzającej do dokonania czynu zabronionego, np. gdy od dokonania czynu dobrowolnie odstąpił,
  - 3) kwalifikowane – wyraża się w tym, iż sprawca wprawdzie nie osiągnął zamierzonego celu, ale wywołał inny skutek, na który co najmniej się godził. Jego czyn podlega wówczas kumulatywnej kwalifikacji prawnej, np. za usiłowanie zabójstwa i spowodowanie uszkodzenia ciała (art. 13 § 1 k.k. w zw. z art. 148 § 1 k.k. w zw. z art. 156 § 1 pkt 1 kk. w zw. z art. 11 § 2 k.k.),
  - 4) nieudolne – sprawca nie uświadamia sobie tego, że dokonanie czynu, do którego dąży jest niemożliwe z uwagi na użycie środka (narzędzia) nienadającego się do popełnienia czynu zabronionego lub brak przedmiotu (tzw. wykonawczego), nadającego się do popełnienia na nim czynu zabronionego, np. sprawca posługuje się straszakiem lub pistoletem na wodę myśląc, że jest to broń palna (*error in faciendo*); sprawca chce otruć ofiarę nie wiedząc, że trucizna którą używa jest w rzeczywistości proszkiem do pieczenia, sprawca chce dokonać kradzieży pieniędzy z sejfu, a sejf jest pusty (*error in obiecto*). Ten rodzaj usiłowanie jest szczególną kategorią formy stadialnej z uwagi na to, że dokonanie czynu zabronionego jest od samego początku (*ex ante*) obiektywnie niemożliwe, nie tylko w konkretnych warunkach, ale nigdy i przez nikogo, czego sprawca sobie nie uświadamia (zob. np. art. 13 § 2 k.k.).

Ustawodawca przewidział karalność usiłowania na gruncie kodeksu karnego, zaś w kodeksie wykroczeń ta forma stadialna jest karalna tylko wtedy, gdy ustawa tak stanowi (art. 11 § 2 k.w.). Kodeks wykroczeń wprowadza karalność usiłowania w art. 119 § 2 k.w. (usiłowanie kradzieży), 122 § 3 k.w. (usiłowanie paserstwa), 124 § 2 k.w. (usiłowanie zniszczenia mienia). Usiłowanie, zarówno udolne, jak i nieudolne karalne jest w granicach zagrożenia przewidzianego jak za dokonanie. Uzasadnienie karalności usiłowania wynika z faktu, że zachodzi ze strony sprawcy zagrożenie dla dobra prawnego przeciwko któremu skierowany jest czyn zabroniony. Mimo, że usiłowanie nieudolne charakteryzuje się brakiem zagrożenia dobra prawnego, na który nakierowany jest czyn zabroniony, jego karalność uzasadniona jest stroną podmiotową (nastawieniem psychicznym sprawcy do czynu), która

jest identyczna jak przy usiłowaniu udolnym. Usiłowanie wykazuje jednocześnie niższy od dokonania stopień społecznej szkodliwości, stąd z reguły kara orzeczona za tę formę stadialną będzie niższa niż za dokonanie.

Nie podlega karze za usiłowanie sprawca, który wykazał tzw. czynny żal, przy czym może on być skuteczny lub nieskuteczny. W pierwszym przypadku czynny żal polega na dobrowolnym odstąpieniu od dokonania czynu zabronionego lub zapobiegnięciu skutkowi stanowiącemu jego znamię (art. 14 k.k. i art. 11 § 4 k.w.). Czynny żal nieskuteczny polegający zaś na tym, że sprawca dobrowolnie starał się zapobiec skutkowi stanowiącemu znamię czynu zabronionego ale mu się to nie udało, skutkuje możliwością zastosowania przez sąd nadzwyczajne złagodzenie kary (art. 15 k.k. i art. 11 § 4 k.w.).

Porównaj dwie konwencje: Konwencję w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania oraz Europejską Konwencję o zapobieganiu torturom oraz niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 10 grudnia 1948 roku. Konwencja ta definiuje, czym wobec prawa międzynarodowego jest tortura. Konwencja powołała także Komitet Przeciwko Torturom. W świetle art. 1. Konwencji określenie „tortury” oznacza każde działanie, którym jakiegokolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne bądź psychiczne, w celu uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji lub wyznania, w celu ukarania jej za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią albo o którego dokonanie jest ona podejrzana, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub trzecią osobę albo w jakimkolwiek innym celu wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji, gdy ból lub cierpienie powodowane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym lub z ich polecenia albo za wyraźną lub milczącą zgodą. Określenie to nie obejmuje bólu lub cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo”.

W myśl tej konwencji zakaz tortur jest prawem absolutnym, tzn. że żadne okoliczności, takie jak stan wojny, groźba wojny, nie mogą stanowić usprawiedliwienia dla stosowania tortur, a każde Państwo- Strona podejmuje skuteczne środki ustawodawcze, administracyjne, sądowe w celu zapobieżenia stosowaniu tortur na całym terytorium znajdującym się pod jego jurysdykcją. Każde państwo sygnatariusz Konwencji zobowiązuje się też nie wydalać, zwracać lub wydawać innemu państwu danej osoby, jeżeli istnieją poważne podstawy, by sądzić, że może jej tam grozić stosowanie tortur. Artykuł 4 stwierdza, że każde Państwo-Strona zapewnia, aby wszelkie akty tortur stanowiły przestępstwa w rozumieniu jego prawa karnego. Powyższe stwierdzenie odnosi się również do usiłowania użycia tortur i do czynów jakiegokolwiek osoby, stanowiących współudział lub udział w stosowaniu tortur. Każde Państwo-Strona podejmuje też środki niezbędne dla stosowania swojej właściwości w odniesieniu do przestępstw wymienionych wcześniej w następujących wypadkach gdy:

- a) przestępstwa zostały popełnione na terytorium podlegającym jego jurysdykcji lub na pokładzie statku powietrznego bądź morskiego, zarejestrowanego w tym państwie,
- b) domniemany sprawca przestępstwa jest obywatelem tego państwa,
- c) ofiara jest obywatelem tego państwa, a państwo to uzna to za celowe.

Każde Państwo-Strona, na którego terytorium znajduje się osoba podejrzana o popełnienie przestępstwa określonego w artykule 4, dokonuje jej zatrzymania lub podejmuje inne środki prawne zabezpieczające jej obecność.

W nieco inny sposób do problemu tortur odnosi się Europejska Konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanitarnemu lub traktowaniu albo karaniu. Została uchwalona w

1987 roku, a weszła w życie w 1989 r. jako uzupełnienie Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Sygnatariuszami tej Konwencji są państwa członkowskie Rady Europy. Bardziej odnosi się do osób pozbawionych wolności by chronić je przed torturami oraz niehumanicznym lub poniżającym traktowaniem lub karaniem. Traktat ten wzmocniony został możliwością wizytacji krajów w celu kontroli stanu rzeczy w ośrodkach dla więzionych. Europejska Konwencja tworzy Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Niehumanicznemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu. Komitet ma za zadanie badać, poprzez wizytacje, traktowanie osób pozbawionych wolności w celu wzmocnienia, w razie potrzeby, ich ochrony przed torturami. Każda strona zobowiązała się do udzielenia zezwolenia na odbycie wizytacji. Komitet składa się z członków o liczbie równej liczbie państw, a członkowie są wybierani spośród osób o wysokich kwalifikacjach moralnych. W skład Komitetu nie może wchodzić więcej niż jeden obywatel tego samego państwa. Członkowie są bezstronni i niezależni. Członkowie Komitetu są wybierani przez Komitet Ministrów Rady Europy. Komitet organizuje wizytacje w miejscach gdzie przetrzymywani są skazani. Strona ma zapewnić dostęp do swojego terytorium bez ograniczeń, pełną informację o miejscach, w których przebywają osoby pozbawione wolności, także nieograniczony dostęp do każdego miejsca pozbawienia wolności, włącznie z prawem poruszania się bez ograniczeń wewnątrz takich miejsc. Komitet zastrzega sobie również możliwość przeprowadzenia na osobności rozmowy z osobami pozbawionymi wolności. Po przeprowadzeniu wizytacji Komitet sporządza sprawozdanie dotyczące faktów stwierdzonych w trakcie jej trwania. Komitet corocznie przedkłada Komitetowi Ministrów ogólne sprawozdanie ze swej działalności, które jest przekazywane Zgromadzeniu Konsultatywnemu oraz podlega publikacji. Komitet nie przeprowadza wizytacji miejsc skutecznie i regularnie wizytowanych przez reprezentantów lub delegatów mocarstw opiekuńczych albo Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża na podstawie Konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. oraz Protokołów dodatkowych z dnia 8 czerwca 1977 r.

Scharakteryzuj krótko międzynarodowe prawo humanitarne.

Określenia: „międzynarodowe prawo humanitarne (MPH)”, „międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych”, „prawo wojenne” uznawane są za pojęcia równoznaczne i często w literaturze używa się ich zamiennie. Definicję prawa humanitarnego odnaleźć można we Wstępie do Komentarza do Protokołów Dodatkowych z 8 czerwca 1977 r. do Konwencji Genewskich z 1949 r., opublikowanego w 1987 r. przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża: „międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych” oznacza normy międzynarodowe ustanowione przez umowy międzynarodowe lub zwyczaj międzynarodowy, których szczególnym zadaniem jest rozwiązywanie problemów humanitarnych wynikających bezpośrednio z międzynarodowych lub niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych i które z przyczyn humanitarnych ograniczają prawo stron konfliktu zbrojnego do swobodnego wyboru metod i środków prowadzenia działań zbrojnych lub chronią osoby i dobra, które są lub mogą być dotknięte skutkami konfliktu zbrojnego”.

Źródłami międzynarodowego prawa humanitarnego są umowy międzynarodowe (konwencje, traktaty, deklaracje, protokoły, paktety) i normy zwyczajowe (np. nietykalność wysłanników strony przeciwnej, nietykalność miejsc kultu religijnego, zakaz prowadzenia działań zbrojnych w święta religijne). Pierwszą próbą kodyfikacji praw i zwyczajów wojennych był Kodeks Libera z 1863 roku. Nie był on jednak umową międzynarodową, gdyż dotyczył wyłącznie żołnierzy walczących w amerykańskiej wojnie domowej.

W odniesieniu do aktów prawnych MPH można podzielić zasadniczo na dwie części: prawo genewskie i prawo haskie. Prawo haskie obejmuje:

- 1) 1899 Konwencje haskie (o prawie wojny lądowej, o prawie morskim, o pokojowych sposobach rozwiązywania konfliktów),
- 2) 1907 Wprowadzenie zmian do konwencji haskich z 1899r. i przyjęcie nowych konwencji,
- 3) 1954 Konwencja haska o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego. Ustanawia definicję dobra kulturalnego. Rejestrację takich obiektów znaleźć można w Międzynarodowy Rejestr Dóbr Kultury Objętych Ochroną Specjalną UNESCO. Są one oznakowane tarczą skierowaną ostrzem w dół, przedzieloną po przekątnych na dwa pola białe i dwa pola niebieskie.

W tworzeniu prawa genewskiego istotną rolę odegrał Henry Duant publikując w 1862 r. książkę „Wspomnienia Solferino” w której ukazał męczarnie tysięcy rannych żołnierzy pozostawionych na polu bitwy. Prawo genewskie obejmuje następujące akty prawne:

- 1) 1864 Konwencja genewska o polepszeniu losu rannych żołnierzy w armiach w polu będących,
- 2) 1906 Wprowadzenie zmian do konwencji z 1864r. (zwiększenie zakresu ochrony rannych i chorych żołnierzy,
- 3) 1929 Dwie konwencje (I - Wprowadzenie zmian do konwencji z 1906, II - o traktowaniu jeńców wojennych),
- 4) 1949 Cztery konwencje genewskie:
  - I O polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych,
  - II O polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu,
  - III O traktowaniu jeńców wojennych,
  - IV O ochronie osób cywilnych podczas wojny (nowa), zobowiązuje do zapewnienia ludności cywilnej minimum warunków egzystencji, do traktowania jej w sposób humanitarny, do poszanowania godności, honoru, praw rodziny, praktyk religijnych, zwyczajów,
- 5) 1977 Dwa protokoły dodatkowe do czterech konwencji z 1949r. (Protokół I - zabrania m. in. atakowania ludności cywilnej, szpitali; Protokół II - zobowiązuje strony konfliktu toczącego się wewnątrz jednego państwa do niesienia pomocy osobom poszkodowanym),
- 6) 2005 Protokół dodatkowy do konwencji z 1949r. nakazuje personelowi sanitarnemu, który nie używa symbolu czerwonego krzyża lub czerwonego półksiężyca używanie symbolu „czerwonego kryształu”.

Konwencje haskie i genewskie nie normują wszystkich aspektów działań wojennych. Istnieją także inne konwencje regulujące poszczególne kwestie, np. Konwencja z 1972 r. o zakazie doskonalenia, produkowania i przechowywania broni bakteriologicznych i toksycznych oraz o ich zniszczeniu, Konwencja z 1993 r. o zakazie doskonalenia, produkowania, przechowywania i używania broni chemicznych oraz o ich zniszczeniu, Konwencja z 1997 r. dotycząca zakazu używania, przechowywania produkowania i używania min przeciwpiechotnych oraz o ich zniszczeniu.

Stronami wymienionych umów międzynarodowych mogą być tylko państwa, które mają obowiązek upowszechniania znajomości konwencji. Działanie na rzecz zrozumienia oraz upowszechnianie międzynarodowego prawa humanitarnego jest także jednym z zadań Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża. Podstawowe reguły MPH:

- 1) zabronione jest stosowanie broni oraz metod walki zbrojnej, które powodują zbędne cierpienia lub nadmierne straty w środowisku naturalnym (broń chemiczna, broń biologiczna),
- 2) strony konfliktu powinny zawsze odróżniać uczestników walki zbrojnej od ludności cywilnej. Ludność ta nie powinna być przedmiotem ataków wojskowych. Ataki mogą być skierowane wyłącznie na cele wojskowe,
- 3) zabronione jest zabijanie lub ranienie przeciwnika poddającego się lub wyłączonego z walki,

- 4) prawo do poszanowania niezależności fizycznej i moralnej osób wyłączonych z walki. Dotyczy to też osób nie uczestniczących bezpośrednio w działaniach zbrojnych,
- 5) osoby wyłączone z walki, które znalazły się pod władzą strony przeciwnej, mają prawo do ochrony przed atakami gwałtu i represjami. Mają prawo do wymiany korespondencji z rodzinami i mogą korzystać z pomocy z zewnątrz,
- 6) obowiązek zabierania z pola walki i leczenia rannych oraz chorych.
- 7) każdej osobie przysługują podstawowe gwarancje sądowe. Zabronione są tortury, kary cielesne oraz traktowanie w sposób okrutny lub poniżający.

Omów prawo do życia w świetle postanowień Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

Prawo do życia uznawane jest za jedno z najbardziej fundamentalnych praw człowieka. Należy ono do tzw. „wolności negatywnych”, co oznacza, że państwo może podejmować w tej sferze działania wyjątkowo, najczęściej dotyczą one reakcji wobec potencjalnych naruszcycieli tego prawa. Państwo ma obowiązek ścigania sprawców zamachów na życie oraz podejmowania działań mających na celu jego ochronę. Ponieważ życie jest wolnością, zatem można mówić o ochronie życia jako wolności. Państwo nie może gwarantować nikomu życia, może jedynie poprzez rozwiązania prawne zapewnić prawną ochronę życia. Ochrona prawa do życia rozumiana jest w doktrynie jako zakaz zabójstwa czy dzieciobójstwa. Łączy się zatem z zakazem pozbawiania człowieka życia. Nie należy go interpretować jako prawa do odpowiedniego standardu życia (np. niepodjęcie przez państwo starań o wydłużenie krajowej średniej życia nie może być uznane za naruszenie prawa do życia). Prawo do życia nie jest prawem bezwzględny. W niektórych okolicznościach dopuszcza się możliwość pozbawienia człowieka życia (problem eutanazji, dopuszczalności przerwania ciąży).

Prawo do życia regulowane jest przez dokumenty wewnętrzne państw i przez akty prawa międzynarodowego. W prawie krajowym ochrona ta ma najczęściej charakter bezpośredni – wynika z konstytucji. Dodatkowo wzmocniona jest poprzez akty rangi ustawy, mające na celu minimalizację zagrożeń dla życia (przepisy prawa karnego, prawa pracy, prawa sanitarnego i medycznego, czy prawa ochrony środowiska). W systemie prawa międzynarodowego i regionalnego ochrona taka wynika z aktów ONZ, RE i UE.

W Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka prawo do życia zostało zapisane w sposób ogólny w art. 3 „Każdy człowieka ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swojej osoby”. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych stanowi:

- „1. Każda istota ludzka ma przyrodzone prawo do życia. Prawo to powinno być chronione przez ustawę. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony życia.
2. W krajach, w których kara śmierci nie została zniesiona, wyrok śmierci może być wydany jedynie za najcięższe zbrodnie, zgodnie z ustawą, która obowiązywała w chwili popełnienia zbrodni i nie narusza postanowień niniejszego Paktu i Konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa. Kara ta może być wykonana tylko na podstawie prawomocnego wyroku wydanego przez właściwy sąd.
3. W przypadku gdy pozbawienie życia stanowi zbrodnię ludobójstwa, jest oczywiste, że żadne postanowienie niniejszego artykułu nie upoważnia żadnego Państwa-Strony niniejszego Paktu do uchylania się w jakikolwiek sposób od zobowiązań przyjętych przez nie na podstawie postanowień Konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa.
4. Każdy skazany na śmierć ma prawo ubiegać się o ułaskawienie lub zamianę kary. Amnestia, ułaskawienie lub zamiana kary śmierci mogą być zastosowane we wszystkich przypadkach.
5. Wyrok śmierci nie będzie wydany w odniesieniu do przestępstw popełnionych przez osoby w wieku poniżej 18 lat i nie będzie wykonywany w stosunku do kobiet ciężarnych.

6. Nie można powoływać się na żadne postanowienie niniejszego artykułu w celu opóźnienia lub niedopuszczenia do zniesienia kary śmierci przez jakiekolwiek Państwo-Stronę niniejszego Paktu”.

Pakt ujmuje prawo do życia przede wszystkim w kontekście kary śmierci. W Drugim Protokole Fakultatywnym do Paktu (w Sprawie Zniesienia Kary Śmierci) z 1989 r. w preambule zaznacza się, iż „zniesienie kary śmierci przyczynia się do poszanowania ludzkiej godności i stopniowego rozwoju praw człowieka (...), wszystkie sposoby zniesienia kary śmierci powinny być uznane za postęp w korzystaniu z prawa do życia”. Zgodnie z postanowieniami Protokołu państwa-strony zobowiązują się, że nie wykonają kary śmierci wobec żadnej osoby podlegającej ich jurysdykcji i podejmą wszelkie środki celem zniesienia kary śmierci w ramach własnej jurysdykcji. Protokół ten nie został ratyfikowany przez wszystkie państwa-strony MPPOiP.

W systemie Rady Europy kluczowe znaczenie dla ochrony prawa do życia ma Europejska Konwencja Praw Człowieka. Art. 2 gwarantuje:

„1. Prawo każdego człowieka do życia jest chronione przez ustawę. Nikt nie może być umyślnie pozbawiony życia wyjąwszy przypadki wykonania wyroku sądowego skazującego za przestępstwo, za które ustawa przewiduje taką karę.

2. Pozbawienie życia nie będzie uznane za sprzeczne z tym artykułem, jeżeli nastąpi w wyniku bezwzględnie koniecznego użycia siły:

- a. w obronie jakiegokolwiek osoby przed bezprawną przemocą;
- b. w celu wykonania zgodnego z prawem zatrzymania lub uniemożliwienia ucieczki osobie pozbawionej wolności zgodnie z prawem;
- c. w działaniach podjętych zgodnie z prawem w celu stłumienia zamieszek lub powstania”.

Ust. 1 zawiera prawny obowiązek prawnej ochrony życia oraz zakaz umyślnego pozbawienia życia. Artykuł ten wymienia także sytuacje w których pozbawienie życia można uznać za usprawiedliwione. Z postanowień Konwencji nie wynika, iż ochroną ta objęte jest także życie dziecka nienarodzonego (*nasciturusa*), zatem nie nakłada ona na państwa bezwzględnego zakazu aborcji. Problematyczne jest także w zakresie ochrony prawa do życia zagadnienie eutanazji i odpowiedź na pytanie czy jednostka ma prawo do swobodnego rozporządzania prawem do życia?

Na zakończenie warto jeszcze zwrócić uwagę na osiągnięcie konsensusu przez państwa członkowskie RE w kwestii problematyki kary śmierci. Zniesienie tej kary w warunkach pokoju gwarantuje Protokół nr 6, zaś w warunkach wojny Protokół nr 13 do EKPC.

Joanna Z. prowadzi działalność gospodarczą w S., zatrudniając pracownika na podstawie umowy o dzieło. Zamierza jednak wyjechać z kraju na 18 miesięcy. Czy może zawiesić na czas wyjazdu wykonywanie działalności gospodarczej? Jeżeli tak, to jakich formalności musi dopełnić?

Od 20 września 2008 r., do ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (u.s.d.g.), **wprowadzona została instytucja zawieszenia działalności gospodarczej**. Posiada ona jednak ograniczony zakres stosowania. Istnieje bowiem w tym względzie **ograniczenie podmiotowe i czasowe**.

Zawieszenie działalności gospodarczej odnosi się tylko do przedsiębiorców, którzy nie zatrudniają pracowników i może być dokonane na okres od 1miesiąca do 24 miesięcy (art. 14a u.s.d.g.), przy czym w tym przedziale czasowym okres zawieszenia może być dowolny.

Instytucja zawieszenia działalności gospodarczej odnosi się jednak tylko do tych przedsiębiorców, **którzy nie zatrudniają pracowników w rozumieniu Kodeksu pracy, tj. na podstawie umowy o pracę. Zatrudnienie na podstawie umowy o dzieło lub umowy zlecenia jak również korzystanie z członków rodziny przedsiębiorcy nie stanowi**

przeszkody do zawieszenia działalności gospodarczej. Zawieszenie działalności gospodarczej następuje tylko na wniosek przedsiębiorcy. W przypadku gdy przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, powinna ona złożyć wniosek w organie właściwym do prowadzenia EDG. **Wniosek powinien zawierać oświadczenie przedsiębiorcy, że nie zatrudnia on pracowników.** Na podstawie wniosku spełniającego ustawowe wymogi dotyczące wpisów do EDG, **organ ewidencyjny dokonuje wpisu informacji o zawieszeniu działalności gospodarczej**, poświadczając dokonanie wpisu, wydaniem zaświadczenia. Okres zawieszenia trwa od dnia złożenia wniosku o dokonanie wpisu informacji o zawieszeniu lub późniejszego dnia wskazanego w tym wniosku do dnia złożenia wniosku o wpis informacji o wznowieniu działalności gospodarczej.

Osoba fizyczna zakupiła samochód, który okazał się wadliwy. Wada ujawniła się w terminie 9-ciu miesięcy od jego nabycia. Jakie instytucje prawne może ona wykorzystać w przypadku nabycia wadliwego towaru? Proszę o ich wskazanie i krótkie omówienie.

Zawarcie umowy sprzedaży rzeczy ruchomej pomiędzy osobą fizyczną nabywającą tę rzecz w celu niezwiązanym z działalnością zawodową lub gospodarczą, a przedsiębiorcą dokonującym tej czynności w zakresie działalności przedsiębiorstwa, kwalifikuje tę sprzedaż jako konsumencką, podlegającą przepisom ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. O szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej. Regulacja ustawowa wdraża dyrektywę 99/44/WE z dnia 25 maja 1999 r. w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji. Do sprzedaży konsumenckiej nie stosuje się przepisów art. 556 – 581 kodeksu cywilnego regulujących odpowiedzialność sprzedawcy z tytułu rękojmi i gwarancji jakości.

Rzecz ruchoma nabywana w ramach sprzedaży konsumenckiej nosi nazwę towaru konsumpcyjnego. Jeżeli towar konsumpcyjny nie spełnia celu, do jakiego tego rodzaju rzecz jest zwykle używana lub gdy jego właściwości nie odpowiadają cechom tego rodzaju rzeczy, towar konsumpcyjny jest niezgodny z umową (wadliwy).

W przypadku wystąpienia niezgodności towaru z umową, nabywcy towaru konsumpcyjnego przysługuje uprawnienie do żądania doprowadzenia towaru do stanu zgodności z umową. W ramach tego uprawnienia nabywca może żądać nieodpłatnej naprawy rzeczy lub wymiany towaru na nowy, chyba że naprawa albo wymiana są niemożliwe lub wymagają nadmiernych kosztów. Wybór określonego uprawnienia należy do kupującego, samo zaś uprawnienie do żądania podjęcia przez sprzedawcę określonych działań ma charakter prawokształtujący. Nieodpłatność naprawy i wymiany oznacza, że sprzedawca ma również obowiązek zwrotu kosztów poniesionych przez kupującego, w szczególności kosztów dostarczenia towaru do sprzedawcy.

Przy ocenie nadmierności kosztów uwzględnia się wartość towaru zgodnego z umową oraz rodzaj i stopień stwierdzonej niezgodności, a także bierze się pod uwagę niedogodności, na jakie naraziłby kupującego inny sposób zaspokojenia.

Ustawa o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej stanowi, że jeżeli sprzedawca w terminie 14 dni nie ustosunkował się do żądań kupującego, to oznacza, że uznał je za zasadne.

Jeżeli zachodzą ww. przyczyny uniemożliwiające kupującemu żądanie naprawy lub wymiany rzeczy na nową albo jeżeli sprzedawca nie spełni żądania w odpowiednim czasie (czas ten określa się uwzględniając rodzaj towaru) lub gdy naprawa albo wymiana narażałaby kupującego na znaczne niedogodności, ma on prawo domagać się stosownego obniżenia ceny albo odstąpić od umowy. Kupujący nie może jednak odstąpić od umowy gdy niezgodność towaru konsumpcyjnego z umową jest nieistotna

Kupujący powinien zawiadomić sprzedawcę o niezgodności towaru konsumpcyjnego z umową w terminie dwóch miesięcy od stwierdzenia tej niezgodności, pod rygorem utraty ww. uprawnień.

Sprzedawca nie ponosi odpowiedzialności za niezgodność towaru konsumpcyjnego z umową, gdy kupujący w chwili zawarcia umowy o tej niezgodności wiedział lub, oceniając rozsądnie, powinien był wiedzieć.

Odpowiedzialność sprzedawcy za niezgodność towaru konsumpcyjnego z umową trwa przez okres dwóch lat, licząc od daty wydania towaru kupującemu. Jeżeli rzecz nabyta zostanie wymieniona, termin ten biegnie na nowo.

Udzielenie kupującemu gwarancji następuje bez odrębnej opłaty przez oświadczenie gwaranta, zamieszczone w dokumencie gwarancyjnym lub reklamie. Gwarant, zapewniając o właściwościach nabywanego towaru powinien zobowiązać się do podjęcia określonych działań w razie niegodności towaru z właściwościami określonymi w zapewnieniu np. do naprawy bądź wymiany towaru, w ten sposób, aby na tej podstawie można skonkretyzować treść uprawnień kupującego. W dokumencie gwarancyjnym powinno być też zawarte stwierdzenie, że gwarancja na sprzedany towar konsumpcyjny nie wyłącza, nie ogranicza ani nie zawiesza uprawnień kupującego wynikających z niezgodności towaru z umową.

Niezależność dochodzenia roszczeń wynikających z gwarancji od roszczeń wynikających z tytułu niezgodności towaru z umową oznacza możliwość żądania wyboru przez kupującego podstawy prawnej realizacji uprawnień o podobnej treści. Wybór więc roszczenia z gwarancji nie powoduje utraty możliwości żądania tego samego działania na podstawie niezgodności towaru z umową, w razie gdy spełnienie na podstawie gwarancji nie jest możliwe, np. ze względu na upływ terminu. Natomiast odstąpienie od umowy w ramach uprawnień z tytułu niezgodności towaru z umową powoduje wygaśnięcie gwarancji na towar konsumpcyjny.

Posiadasz 10.000 zł., które zamierzasz wykorzystać dopiero po roku. Z jakich możliwości inwestycyjnych skorzystasz? Proszę krótko uzasadnić.

Podjęcie decyzji w sprawie zainwestowania 10.000 zł. na okres jednego roku uzależnione jest od przesłanek o charakterze subiektywnym i obiektywnym. Subiektywizm przejawia się w skłonności do ponoszenia ryzyka związanego z inwestycją środków pieniężnych. Do okoliczności mających wpływ na wybór sposobu inwestowania należą też sytuacja gospodarcza w kraju i na świecie oraz związane z nią tendencje na giełdach papierów wartościowych – spadkowe (bessa) czy zwykłe (hossa).

Okres inwestowania jest krótki, co w zasadzie eliminuje przeznaczenie środków pieniężnych na zakup podstawowych instrumentów finansowych rynku kapitałowego – **akcji**.

Akcja jest papierem wartościowym o charakterze udziałowym, odzwierciedlającym udział akcjonariusza w kapitale zakładowym spółki akcyjnej. Akcjonariusz uzyskuje dochód z dywidendy tj. części zysku spółki przeznaczonego do podziału między akcjonariuszy. **Zakup akcji rentownej spółki akcyjnej w dłuższym przedziale czasowym może przynosić wysokie zyski.**

Można co prawda nabyć, na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie, akcje spółek, których wyniki finansowe dowodzą ich rentowności, licząc na zysk z ich sprzedaży po upływie roku, będący wynikiem wzrostu notowań akcji na Giełdzie, jednakże ocena przyszłych trendów giełdowych cen akcji jest często trudna i nieprzewidywalna, nawet dla doradców inwestycyjnych. Skłonność do ponoszenia wysokiego ryzyka związanego z inwestowaniem pieniędzy może jednak sprawić, że inwestor zakupi akcje nawet na krótki okres.

Zakup certyfikatów funduszy inwestycyjnych lub jednostek uczestnictwa tych funduszy na okres jednego roku nie będzie właściwym wyborem ulokowania wolnych środków pieniężnych, w sytuacji gdy transakcje ich nabycia i zbycia wymagają poniesienia

opłat. Jeżeli nabycie certyfikatów lub jednostek uczestnictwa nie jest związane z opłatami, można rozważyć ich zakup, wybierając rodzaj funduszu w zależności od stopnia ryzyka jakie inwestor gotowy jest ponieść. **Funkcjonowanie funduszu inwestycyjnego** polega na tym, że podmiot, wpłacając pieniądze nabywa w wybranym funduszu **jednostki uczestnictwa** (fundusz inwestycyjny otwarty) lub **certyfikaty** (fundusz inwestycyjny zamknięty). Od tego momentu zarząd funduszu, korzystając z doradztwa fachowców decyduje gdzie i kiedy zainwestować pieniądze, aby pomnożyć majątek funduszu, a tym samym wartość jednostki uczestnictwa lub certyfikatu inwestycyjnego, zapewniając zyski jego uczestnikom.

Fundusz inwestuje powierzone mu pieniądze lokuje przede wszystkim w **papiery wartościowe takie jak akcje, obligacje, w tym obligacje skarbowe, listy zastawne, w instrumenty rynku pieniężnego (np. bony skarbowe) oraz lokaty bankowe.**

Na rynku funkcjonują **fundusze o zróżnicowanym stopniu ryzyka**, takie jak **fundusze akcji** (bardzo ryzykowne), **fundusze zrównoważone** (60% aktywów funduszu lokowane jest w akcjach, 40% - w obligacjach), **fundusze stabilnego wzrostu** (opierają się na obligacjach i bonach skarbowych, zapewniając regularny dochód), **fundusze papierów dłużnych** (inwestują w długoterminowe obligacje Skarbu Państwa i obligacje komunalne, zapewniając duże bezpieczeństwo powierzonym środkom pieniężnym), **fundusze rynku pieniężnego** (bezpieczne z uwagi na inwestowanie w lokaty bankowe i państwowe papiery wartościowe).

W celu dywersyfikacji ryzyka najkorzystniej jest dokonać wyboru kilku funduszy o różnym stopniu bezpieczeństwa jeśli chodzi o powierzone pieniądze.

Uwzględnić należałoby **zakup obligacji krótkoterminowych Skarbu Państwa**, należących do najbardziej bezpiecznych papierów wartościowych, porównując zasady ich oprocentowania z oprocentowaniem lokat bankowych.

Z punktu widzenia przynoszonego przez obligacje dochodu, zaliczane są one z reguły do dłużnych papierów wartościowych o stałym dochodzie. Zdecydowana bowiem większość obligacji na współczesnych rynkach jest oprocentowana według stałej stopy co oznacza, iż przynosi ona stały dochód. Obligacje przynoszące zmienny dochód to te, które są oprocentowane według zmiennej stopy, na ogół powiększonej o inną kategorię rynkową np. wskaźnik inflacji.

Uwagę warto poświęcić również analizie **ofert bankowych w zakresie lokat pieniężnych**. Banki zainteresowane są gromadzeniem środków pieniężnych na rachunkach bankowych, ponieważ stanowią one najtańsze źródło pozyskania kapitału na kredyty, w związku z czym oferują często bardzo intratne oprocentowania lokat oszczędnościowych, w szczególności krótkoterminowych (także bez tzw. podatku Belki).

Przedsiębiorca – Jan W. - zawarł umowę sprzedaży ze spółką jawną, na podstawie której nabyła ona partię towaru za 100.000 złotych. Strony ustaliły, że termin płatności odroczony zostanie o 3 miesiące, licząc od daty zawarcia tej umowy i wydania towaru. Po upływie określonego w umowie terminu okazało się, że spółka jawna należności nie uregulowała. Od kogo Jan W. dochodzić może zapłaty należności?

Spółka jawna, jest klasyczną (modelową) handlową **spółką osobową**. Zasady jej tworzenia, organizacji, funkcjonowania, restrukturyzacji i rozwiązania reguluje ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (ze zm.).

Spółka jawna posiada **status tzw. ułomnej osoby prawnej**, co oznacza, że jest jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, ale na mocy k.s.h. może we własnym imieniu nabywać prawa, w tym własność nieruchomości i inne prawa rzeczowe, zaciągać zobowiązania, pozywać i być pozywana. Spółka ta prowadzi przedsiębiorstwo pod własną firmą.

Wspólnikami spółki jawnej mogą być osoby fizyczne, osoby prawne oraz inne handlowe spółki osobowe. Umowa spółki jawnej musi być więc zawarta co najmniej przez dwóch

wspólników. Jeżeli po jej utworzeniu pozostanie w spółce tylko jeden wspólnik, spółka ulega rozwiązaniu.

Na majątek spółki jawnej składa się mienie wniesione przez wspólników jako wkład do spółki oraz nabyte przez spółkę w czasie jej istnienia (art. 28 k.s.h.). Majątek spółki jest jej „własnym” majątkiem, a nie majątkiem wspólnym wspólników. Spółka ta stanowi bowiem odrębny podmiot prawa.

W sytuacji gdy spółka nie spłaci zobowiązania pieniężnego, wierzyciel powinien w pierwszej kolejności, dochodzić swojej należności (prowadzić egzekucję) z majątku spółki. Spółka jawna, jako odrębny podmiot prawa, odpowiada pierwszorzędnie za zaciągnięte zobowiązania – całym swoim majątkiem.

W przypadku gdy egzekucja z majątku spółki okaże się bezskuteczna, **wierzyciel może prowadzić egzekucję z osobistego majątku wspólników.** Odpowiedzialność wspólników, zgodnie z art. 31 k.s.h., ma więc **charakter subsydiarny. Każdy wspólnik odpowiada za zobowiązania spółki całym swoim majątkiem (osobiście), solidarnie z pozostałymi wspólnikami i ze spółką.** Odpowiedzialność solidarna oznacza, że wierzyciel ma prawo wyboru, od których wspólników dochodzić niespłaconej należności. Może on skierować egzekucję do wszystkich, do niektórych, do jednego, a zaspokojenie roszczenia chociażby przez jednego wspólnika (dłużnika) zwalnia pozostałych od zapłaty. Skutkiem bowiem zaspokojenia należności jest wygaśnięcie zobowiązania.

Czy pracownika zatrudnionego na czas nieokreślony można zwolnić bez podania przyczyny?

Wypowiedzenie jest to jednostronna czynność prawna pracownika lub pracodawcy prowadząca do rozwiązania stosunku pracy z upływem okresu wypowiedzenia i nadejściem ustalonego prawem terminu, bez względu na stanowisko drugiej strony. Istotnym elementem wypowiedzenia jest okres wypowiedzenia, tj. odcinek czasu, obejmujący dni, tygodnie lub miesiące, liczony od chwili złożenia oświadczenia woli o wypowiedzeniu aż do ostatniego dnia, kiedy dochodzi do rozwiązania stosunku pracy. Okres wypowiedzenia jest normalnym okresem wykonywania obowiązków pracowniczych i w tym czasie nie powinno dochodzić do dyskryminacji pracownika, np. w zakresie podwyżki wynagrodzenia.

Każda ze stron, tj. pracownik i pracodawca, może rozwiązać za wypowiedzeniem umowę o pracę zawartą na okres próbny oraz na czas nie określony. Pozostałe umowy o pracę – co do zasady – nie podlegają rozwiązaniu w tym trybie.

Pracownik może wypowiedzieć umowę o pracę w każdym czasie bez podawania motywów i niezależnie od istnienia jakiegokolwiek obiektywnej przyczyny (zasada wolności pracy). Pracodawca jest w tym względzie ograniczony. Wypowiedzenie przez pracodawcę umowy o pracę na czas nie określony wymaga uzasadnienia. **Podanie przyczyny nie jest konieczne przy wypowiedzaniu umów o pracę na okres próbny oraz pozostałych umów terminowych (zwłaszcza umowy na czas określony) w tych przypadkach, w których przepisy prawa pracy dopuszczają możliwość ich rozwiązania za wypowiedzeniem.**

Uzasadnienie wypowiedzenia oznacza istnienie obiektywnych powodów, które uzasadniają rozwiązanie stosunku pracy oraz formalne podanie tych powodów w wypowiedzeniu. Zasadność oznacza, iż wypowiedzenie wynika z obiektywnie istniejących oraz mających społeczne i moralne usprawiedliwienie potrzeb zakładu pracy. Kodeks pracy nie określa powodów (przyczyn) wypowiedzenia umowy o pracę. Mogą one leżeć zarówno po stronie pracodawcy, jak i pracownika. Przyczyna wypowiedzenia powinna być: prawdziwa (rzeczywista) i konkretna. Naruszeniem obowiązku pracodawcy podania przyczyny będzie nie tylko brak wskazania jakiegokolwiek powodu, ale również ujęcie go w sposób zbyt ogólnikowy, np. nie wystarczy użyć sformułowania „niewłaściwe wypełnianie obowiązków

pracowniczych”, ale należy podać na czym dokładnie polega nieprawidłowe zachowanie pracownika. Przyczyna wypowiedzenia nie musi mieć przy tym nadzwyczajnej wagi czy doniosłości. Wypowiedzenie stanowi bowiem normalny sposób rozwiązania umowy o pracę i nie wymaga stwierdzenia winy pracownika. W orzecznictwie Sądu Najwyższego podkreśla się, że **wypowiedzenie jest zwykłym sposobem rozwiązania stosunku pracy, co oznacza, że pracodawca może w ten sposób rozwiązać umowę nie tylko w razie zaistnienia szczególnych nadzwyczajnych okoliczności, stających na przeszkodzie dalszego zatrudnienia pracownika.**

Na czy polega rola umowy o pracę na okres próbny?

Kodeks pracy wyróżnia pięć rodzajów umów o pracę, z których cztery są umowami terminowymi: na okres próbny, na czas określony, na czas zastępstwa, na czas wykonywania określonej pracy oraz na czas nie określony, będąca umową bezterminową. **Występuje ograniczenie kontrahentów w tworzeniu umów prawa pracy o tzw. charakterze nienazwanym**, tj. innych poza wyżej powołanymi (pewne odrębności występują w odniesieniu do spółdzielczego stosunku pracy oraz w przypadku zatrudniania młodocianych).

O rodzaju zawieranej umowy o pracę decydują strony. Należy jednak wskazać, że choć umów terminowych jest kilka, prawo pracy preferuje zatrudnienie bezterminowe. **Występują przy tym instrumenty prawne ograniczające pracodawcę w możliwości stosowania nieograniczonej liczby tych umów i sprzyjające zawieraniu umów na czas nie określony. Umowa o pracę na okres próbny jest umową terminową, której przeznaczeniem jest sprawdzenie przydatności pracownika do pracy.** Pracownikowi daje natomiast szansę oceny zaproponowanych mu warunków pracy, tj. sprawdzenie pracodawcy z punktu widzenia możliwości zaspokojenia jego oczekiwań. Ma zatem charakter „usługowy” z tym, że jej zawarcie realizuje w większym stopniu interes pracodawcy i następuje zazwyczaj z jego inicjatywy.

Każda z pozostałych umów o pracę może być poprzedzona umową o pracę na okres próbny, ale jej zawarcie nie jest obowiązkiem stron stosunku pracy. Wydaje się, że jest ona zbędna w tych wszystkich przypadkach, w których osoba pracownika jest bardzo dobrze znana pracodawcy z wcześniejszego okresu zatrudnienia czy też z uwagi na dobrą opinię zawodową.

Umowa na okres próbny nie może być zawarta na dłużej niż trzy miesiące. Pracodawca może poddawać próbie tego samego pracownika tylko jeden raz. Do obrony jest jednak pogląd, że można ponowić okres próby, jeżeli pracownik ma objąć inne stanowisko. Umowę o pracę na okres próbny rozwiązuje się z upływem okresu próby, a ponadto może zostać rozwiązana na mocy porozumienia stron, w drodze wypowiedzenia dokonanego przez pracownika lub pracodawcę, jak również bez wypowiedzenia (w trybie natychmiastowym). Jeżeli chodzi o wypowiedzenie tej umowy, istnieje ułatwiona możliwość rozwiązania stosunku pracy – występują krótkie okresy wypowiedzenia, a ich długość jest uzależniona od długości okresu próby. Wypowiedzenie umowy o pracę na okres próbny nie wymaga przy tym uzasadnienia ani wyczerpania trybu konsultacji ze związkami zawodowymi.

Na czym polega koncepcja demokratyzacji życia politycznego proponowane przez Elliotta, Tofflera, Huntingtona.

Do najciekawszych koncepcji opisujących rozwój systemów politycznych (a zatem i partyjnych) za pomocą fal, należą teorie stworzone przez R.N. Elliotta, A. Tofflera i S.P. Huntingtona. Wykazują one znaczne podobieństwa co do założeń, natomiast podstawowa różnica dotyczy perspektywy czasowej. Założenia teoretyczne koncepcji stworzonej przez Elliotta zostały opracowane w latach 30-tych XX wieku. Początkowo teoria dotyczyła jedynie zjawisk ekonomicznych – głównego obszaru zainteresowań jej twórcy. Chociaż późniejszą

intencją Elliotta było stworzenie teorii nieograniczającej się tylko i wyłącznie do analizy zjawisk rynkowych, to jednak jej współczesna popularność jest związana przede wszystkim z tym obszarem badawczym. Teoria Elliotta zakłada opis zjawisk społecznych za pomocą uniwersalnego schematu, na który składają się główne tendencje (zwane falami impulsu) oraz ruchy przeciwstawne (fale korekcyjne). Jednym z podstawowych założeń teorii Elliotta jest reguła zmienności, która zakłada naprzemiennosc zachodzących impulsów, przy założeniu ich różnorodności wewnętrznej. Dlatego nie mogą dziwić różnice w poziomie zakorzenienia procedur demokratycznych, nawet w systemach, które na drogę przemian demokratycznych weszły w podobnym okresie. Z drugiej zaś strony koncepcja dopuszcza ruchy przeciwne do głównych tendencji, które nie stanowią jednak o ich odwróceniu.

Drugą koncepcją, odwołującą się do struktury fal w opisywaniu modeli rozwoju społecznego i politycznego, jest teoria Tofflera. Toffler, podobnie jak Elliott, odnosi się do znacznie szerszego spektrum niż tylko systemy polityczne. W *Trzeciej fali* przedstawia swoje spojrzenie na historię rozwoju społecznego człowieka, którego cechą charakterystyczną jest przyjęcie sekwencyjnego modelu zmian składającego się z trzech fal. Opis zmian cywilizacyjnych dotyczy również procesów demokratyzacji, a więc powstawania i rozwoju systemów partyjnych. Toffler w mniejszym stopniu odnosi się do wewnętrznej dynamiki zmiany zachodzącej w ramach systemów partyjnych, a w większym – interesuje go główny kierunek, skutkujący poszerzaniem się procesu demokratyzacji. Obserwowane przyspieszenie rozwoju cywilizacyjnego wiąże się z przemianami społecznymi, których naturalną konsekwencją jest wzrost znaczenia wolności i demokracji w kolejnych stadiach zmian. Trzy fale rozwoju cywilizacji, o których pisze Toffler, stanowią dopełniający się obraz przemian społecznych, których zarówno skutkiem, jak i tłem są zmiany struktury społecznej. Ich cechą charakterystyczną jest przyspieszenie, które powoduje skrócenie realnego czasu ich trwania. O ile pierwsza fala, której podstawą była szeroko rozumiana kultura agrarna, trwała kilka tysięcy lat, o tyle fala druga związana z tworzeniem cywilizacji przemysłowej trwała już tylko trzysta lat.

Obecnie, według Tofflera, jesteśmy u progu powstania fali trzeciej, której cechą charakterystyczną zdaje się być zjawisko określane przez Tofflera mianem kultury impulsów. Jest ono związane z odmasowieniem środków przekazu, u źródeł, którego leży zjawisko indywidualizacji procesów zarówno nadawania, jak i odbioru informacji. Tworząca się struktura społeczna trzeciej fali będzie wymagać zmiany dotychczasowej formuły instytucji politycznych, co jest związane z kryzysem demokracji przedstawicielskiej. Skutkiem tego kryzysu jest paraliż decyzyjny organów władzy, w którym partie polityczne w coraz mniejszym stopniu są zdolne do rządzenia, a coraz więcej ich energii pochłania generowanie poparcia wyborczego. Zjawisko odmasowienia w przypadku systemów politycznych powoduje niedostosowanie ich do roli, która jest im przypisywana w ramach nowo tworzonego ładu społecznego. Anachronizm wywodzących się z drugiej fali instytucji politycznych – a więc również partii i systemów partyjnych – stanowi główny polityczny problem hamujący rozwinięcie się przewidywanej przez Tofflera trzeciej fali.